

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta
Ústav jižní a centrální Asie
Seminář romistiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Památka obětem romského holocaustu- Internační tábor Lety u Písku a jeho
poválečná historie

Memory to Romany victims of the Holocaust- Detention camp in Lety u Písku
and its afterwar history

Vedoucí práce: **Mgr. Milada Závodská**
Oponent práce: **PhDr. Jan Červenka, Ph.D**

Autorka: **Jindra Pařízková**

Praha, 2007

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem „Památka obětem romského holocaustu- Internační tábor Lety u Písku a jeho poválečná historie” napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 27.8.2007

Podpis _____

Poděkování

Děkuji především Miladě Závodské za trpělivé a inspirativní vedení mé práce. Děkuji také všem informátorům, kteří se mnou o tématu práce byli ochotni mluvit, jmenovitě Gwendolyn Albert, Blance Hlavínové, Čěnkovi Růžičkovi, Karlu Holomkovi a Markusovi Papemu. V neposlední řadě děkuji zaměstnancům Muzea romské kultury Janě Kramářové a Michalu Schusterovi za podporu při badatelské činnosti.

Obsah

Obsah	4
Seznam použitých zkratk	6
1. Úvod	7
2. Metodologie	8
2.1 Výběr pramenů a literatury	8
2.2 Vysvětlení pojmů.....	9
3. Některá předválečná opatření vztahující se k budoucímu osudu Romů v první Československé republice, později v Protektorátu Čechy a Morava	12
4. Přehled událostí druhé světové války vztahujících se především k bývalému internačnímu táboru v Letech u Písku	13
5. Postavení Romů v poválečném Československu a jeho odraz v dokumentech	17
6. Obraz státní politiky vůči Romům v jednání československé vlády v období od poloviny 40. do konce 80. let 20. století	21
6.1 Výsledky procesů s bývalými dozorci a velitelem cikánského tábora v Letech u Písku.....	21
6.2 Zmínky o romském holocaustu v dobových pramenech.....	22
6.3 Výstavba velkovýkrmny vepřů v prostoru vedle a na ploše areálu protektorátního tábora nucené koncentrace pro Romy.....	24
7. Reflexe zapomenutého holocaustu Romů v jednání polistopadových vlád	27
7.1 Reakce na odhalení neznámých detailů o romském holocaustu genealogem Paulem Polanským a první zahraniční intervence, kterou zveřejnění nových faktů v USA vyvolalo.....	28

7.1.1. Výstavba pomníku v Letech.....	30
7.2 Publikace nových skutečností a výpovědí přeživších nacistické genocidy, spáchané na českých a moravských Romech a Sintech.....	33
7.3 Snahy o vybudování důstojného památníku v Letech u Písku, určeného obětem romského holocaustu.....	35
7.3.1 První neúspěšný pokus o odstranění velkokapacitního vepřína z Letů u Písku.....	37
7.4 Druhá zahraniční intervence a rozpoutání diskuse o statutu bývalých „cikánských“ táborů v Protektorátu Čechy a Morava.....	41
7.4.1 Ultrapravicová národní strana a její snaha odhalit v Letech památník obětem druhé světové války a nové jednání o odstranění vepřína, který medializace tohoto záměru přinesla.....	43
7.5 Památka obětem romského holocaustu v době napsání této práce.....	44
8. Závěr.....	46
Resumé v anglickém jazyce.....	48
Seznam použitých pramenů a literatury.....	49
Seznam příloh.....	53

Seznam použitých zkratk

ČSR- Československá republika

ZNV- Zemský národní výbor

MNV- místní národní výbor

OkÚ- Okresní úřad

MPSV- Ministerstvo práce a sociálních věcí

ČSSR- Československá socialistická republika

ÚV KSČ- Ústřední výbor komunistické strany Československa

SCR- Svaz Cikánů- Romů

ROI- Romská občanská iniciativa

KBSE- Komise pro bezpečnost a spolupráci v Evropě

VPORH- Výbor pro odškodnění romského holocaustu

MRK- Muzeum romské kultury

AS- Archivní správa

MVČR- Ministerstvo vnitra České republiky

MKČR- Ministerstvo kultury České republika

RV- Rada vlády

1. Úvod

Na téma válečných událostí a romského holocaustu, stejně jako o internačních/ kárných/ pracovních/ cikánských/ nebo koncentračních táborech na území ČR již bylo napsáno mnoho knih. Několik je jich dokonce věnováno výlučně táboru v Letech u Písku, který je hlavním protagonistou následujících stránek. Tato práce nemá zvýšit počet těchto publikací. Nejsem ani příznivcem neužitečných kompilací, ve kterých se bez autorova snažení opakují stále stejné informace, pramenící z bádání úspěšnějších historiků. Ráda bych touto prací postavila náznak „mostu“ přes období dějin letského tábora, které doposud nebylo v žádné publikaci komplexně zachyceno, a které začíná na konci 2. světové války. V době, které se v této práci věnuji, byl v Letech u Písku postaven vepřín. Právě díky této stavbě se bývalý cikánský tábor v Letech dostává po letech do popředí pozornosti, která zabírá dlouhé období mladé historie České republiky.

Především v posledním desetiletí jsou více či méně zkreslená historická fakta o letském táboře zneužívána k prosazování především politických zájmů. Samozvaní odborníci na objednávku potvrzují neustále kolující dezinformace, bez zájmu o pravdu či kontext. Lety se během této doby také staly symbolem postavení Romů v České společnosti. Namísto toho, aby medializace a veřejná debata, která na to téma probíhá, veřejnost seznámila s málo známými skutečnostmi týkající se utrpení Romů v období druhé světové války a přispěla tak k lepšímu poznání této skupiny obyvatel, obrací se boj o uznání vlastní historie a skutečné rovnoprávnosti s ostatními občany České republiky proti současným Romům. Sledováním poválečných událostí spojených s bývalým koncentračním táborem pro Romy v Letech u Písku se pokusím nastínit také vývoj vztahu mezi Romy a majoritou.

2. Metodologie

2.1 Výběr pramenů a literatury

Cílem této práce je doplnit mezery a propojit dosud známé skutečnosti v poválečné historii bývalého cikánského tábora v Letech u Písku. Ve své práci jsem se zaměřila především na období od počátku 70. let do současnosti. Každá práce, která pracuje s historickými fakty, však musí obsahovat doplňující informace o kontextu doby, o které pojednává, a o vazbách na předešlá dějinná období.

Východiskem obecných informací, na základě kterých jsem vyhledávala méně známé skutečnosti, byly historické monografie, věnující se tématu holocaustu Romů. Přestože odborné literatury k problematice romského holocaustu přibývá, tato kapitola romských dějin není ještě zcela probádaná. Relativně nedávno zveřejněné skutečnosti, které přinesli Markus Pape a Paul Polansky, jsou stále předmětem sporů. Oba autoři čerpali své informace spíše živelným způsobem, který postrádal tradiční mravenčí práci založenou na porovnávání a hodnocení pramenů. Oba dva se na tematiku dívali pohledem cizinců. Pracovali však s autentickými výpověďmi svědků, což čeští historikové zatím používali jen jako doplnění svého bádání. Komplexní informace o tématu v celoevropském kontextu jsem načerpala zejména v publikaci autorské dvojice Kenrick-Puxon, v Čechách vydané pod názvem *Cikáni pod hákovým křížem*. Skutečnosti z období druhé světové války a období, které jí těsně přecházelo, jsem pak čerpala především z děl profesora Ctibora Nečase, který se problematice pronásledování Romů ve druhé světové válce intenzivně zabývá od 70. let a výsledky svého bádání od této doby také publikuje. Ke své badatelské činnosti využívá porovnávání primárních pramenů- pracuje s nacistickou evidencí, s kronikami a záznamy v matrikách, úmrtních knihách či s lékařskými záznamy. V omezenější míře pracuje také s autentickými výpověďmi pamětníků a přímých účastníků procesu decimace šesti tisíc protektorátních Romů.¹ Vzhledem k precizní práci, kterou v této oblasti profesor Nečas odvedl, jeho časté účasti na mezinárodních konferencích i častému citování jeho děl dalšími historiky, kteří se problematice romského holocaustu věnují, jsem v případě rozdílných informací v jiných sekundárních pramenech o stejné události využila jako zdroj právě údaje v Nečasových dílech. Jak zaznělo již v úvodu této práce, mnoho publikací zpracovávajících romskou tematiku, se na objevy prof. Nečase odkazují. Předválečnému a válečnému období proto v této práci věnuji jen omezený prostor, který poskytuje základní základnu pro pochopení dalších souvislostí.

---

¹ Nečas, Ctibor: *Anr'oda taboris. s. 148- Prameny a způsob jejich využití*

Pro sledované období- tedy od konce druhé světové války do současnosti- jsem vyhledávala primární prameny. Některé informace jsem získala z kroniky obce Lety. V archivu Muzea romské kultury jsem vyhledávala dobové dokumenty, vztahující se k zásadním mylníkům, které jsem si při sestavování osnovy práce vytyčila. K propojení těchto mylníků mi posloužil dobový tisk, jehož zdrojem se stal také archiv MRK a literatura, kterou jsem vyhledávala pomocí různých hesel především v katalogu Ústřední městské knihovny v Praze. Odkazy na dobový tisk a literaturu jsem nacházela v současných monografiích věnujících se tématu romského holocaustu, v příspěvcích z konferencí o daném tématu (ke kterým vyšly sborníky) a také z článků v tisku od konce 90. let dvacátého století, které bylo možné vyhledat prostřednictvím sítě internet. Práce s elektronickými zdroji byla klíčová především pro historii posledních zpracovávaných let. Nejčastěji jsem využívala romské informační servery, které romskou tematiku v médiích dlouhodobě monitorují. Z ostatních bych jmenovala především webové stránky vlády ČR a jejích poradních orgánů- Rady vlády (RV) pro záležitosti romské komunity, RV pro národnostní menšiny a RV pro lidská práva.

Především v poslední fázi výzkumu, který mi kromě nových informací přinesl také mnoho nezodpovězených otázek, bylo nutné téma s někým konzultovat. Cenné informace mi ochotně poskytli zástupci Výboru pro odškodnění romského holocaustu (VPORH) Čeněk Růžička (se kterým jsem mluvila telefonicky) a Markus Pape, který odpovídal na mé otázky e-mailem. Některá období jsem konzultovala také s ing. Karlem Holomkem, zástupcem Sdružení Romů na Moravě, když jsme se setkali v srpnu 2007 na pietním aktu romským obětem koncentračního tábora v Hodoníně u Kunštátu K období výstavby vepřína mi poskytla informace starostka Letů Blanka Hlavínová, kterou jsem za účelem konzultace rovněž oslovila po telefonu. Publicistka a lidskoprávní aktivistka Gwendolyn Albert, která mi poskytla rozhovor v červenci 2007, mi přiblížila osobu Paula Polanského a pohled, jakým se na Lety dívají cizinci, kteří na tuto kauzu narazí.

V neposlední řadě jsem vycházela z vlastní orientace v problematice, kterou jsem načerpala v romských občanských sdruženích Romodrom, kde jsem v jednom z exponovaných období „kauzy Lety“ byla zaměstnána, a Dženo, se kterým o.s. Romodrom sdílelo společné prostory.

2.2 Vysvětlení některých pojmů

Pro potřeby této práce je nutné vysvětlit některé pojmy, se kterými na následujících řádcích operuji, z hlediska významu, který jim v rámci této práce přiřadím.

Romové

Osoby, které sdílí společnou historickou zkušenost a kulturní tradici, užívají romský jazyk a jako Romové (nebo subdialektní varietou tohoto označení) se sami označují; v této práci budu tento termín užívat všude, kde nebude nutné použít dobovou rétoriku (viz níže), upřesnit název konkrétní subetnické romské skupiny (Olaští Romové, Sintové) či zemi pobytu.

cikáni

Protektorátní označení osob, kterým byla dle zákona č. 117/1927 vystavena cikánská legitimace nebo které měla v evidenci kriminální ústředna v Praze.² (Jednalo se o Romy i „cikánským způsobem života“ žijící Neromy). V období od konce druhé světové války do Sametové revoluce se tento termín používá ve stejném kontextu- zahrnuje Romy a jiné skupiny obyvatel, které se živily profesemi spjatými s nomádkým způsobem života.

Internační tábory

Na tento termín nahlížím jako na nejvíce neutrální z dalších adjektiv, které se v souvislosti s letským táborem používají. V žádném případě se tento termín nekryje s nacistickou terminologií, podle které internační tábory byly určeny pro obyvatele cizích státních příslušníků zemí, které byly ve válečném konfliktu s Říší.³ Vycházím z výkladu dle internetového slovníku ABZ⁴, který výraz „internace“ vysvětluje jako "nucený pobyt na určeném, vykázaném místě.

Koncentrační tábory

Byly tábory, ve kterých byly vězněny všechny skupiny, které byly pro nacistický režim nepohodlné či nežádoucí. Nejednalo se nutně o tábory vyhlazovací, vězňové zde mnohdy čekali na přeřazení do jiného tábora, vybíraly se z nich pracovní síly, v průběhu druhé světové války mohly být na vyhlazovací přeměněny.⁵

---

² Nečas, Ctibor: *Holocaust českých Romů*. Prostor, Praha 1999

³ Vývoj nacistických táborů. Článek dostupný z <http://www.palba.cz/viewtopic.php?t=894&sid=630adb7314560bc19b88f69ff43c0d00>

⁴ ABZ Slovník cizích slov. Heslo internace dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/internace>

⁵ Vývoj nacistických táborů. Článek dostupný z <http://www.palba.cz/viewtopic.php?t=894&sid=630adb7314560bc19b88f69ff43c0d00>

Sběrné tábory- Místa, kde vězňové čekali na další přemístění do jiného druhu nacistických zařízení.

Vyhlazovací tábory

Místa zřízené nacisty za účelem výkonu masových vražd, do kterých byli transportováni především Židé a Romové z území okupovaných hitlerovci. Zvány též „tábory smrti.“ Byly na území nacisty obsazeného Polska a v Bělorusku a toto označení nesly tábory Chelmno, Belzec, Sobibor, Treblinka, Osvětim a Maly Trostinec.⁶

---

⁶ Nacistické koncentrační tábora a ghatte. Článek přístupný z <http://www.holocaust.cz/cz2/history/camps/camps>

3. Některá předválečná opatření vztahující se k budoucímu osudu Romů v první Česko-slovenské republice, později v Protektorátu Čechy a Morava

Romové byli s přestávkami perzekuováni po celou dobu jejich pobytu na území Evropy od 13. století.⁷ Vyhánění ze státního území, mučení, zotročování a silné asimilační tlaky je provázely po staletí. Vyvrcholením všech těchto snah se staly události konce 30. a první poloviny 40. let 20. století.

Snahy o podchycení evidence Romů se odehrávaly v průběhu celých 20. let, stejně jako snahy o úpravu jejich pohybu na území Československa. Vyvrcholením těchto snah bylo přijetí zákona č. 117/1927 o potulných cikánech Národním shromážděním Československé republiky (ČSR) ze 14.7.1927.⁸ Zákon zaváděl policejní soupisy, cikánské legitimace a kočovnické listy, zaměřené především na kočovné a potulné Romy, který se však dal aplikovat na celou romskou populaci. Mezi 1.7.1928 a 31.8.1929 byl proveden soupis potulných cikánů a jiných po cikánském způsobu žijících osob, na základě kterého byli vystaveny cikánské legitimace. V roce 1939 pak vydala ještě československá vláda nařízení o kárných pracovních táborech určených mužům nad 18 let vyhýbajícím se práci a bez možnosti prokázat, že si zajišťují obživu řádným způsobem.⁹

---

⁷ Více viz: *Romové v Byzanci*. Praha. Signeta, 1999. ISBN: 80-902608-0-2.

⁸ NEČAS, Ctibor: *Historický kalendář: Dějiny českých Romů v datech*. Olomouc. Vydavatelství Univerzity Palackého. 1997. ISBN: 80-7076-769-4. Str. 15-21.

⁹ Tamtéž.

4. Přehled událostí druhé světové války vztahujících se především k bývalému internačnímu táboru v Letech u Písku

Na jaře roku 1939 byla Československá republika násilně rozdělena na dvě části. Jedna se stala Němci okupovaným územím s názvem Protektorát Čechy a Morava, druhá z nich se stala německým satelitem, totalitním klerofašistickým státem pod vedením prezidenta Tisa, s názvem Slovenský štát. Na protektorátním území žily tři skupiny obyvatel. Preferovaní Němci (čeští Němci a ti, kteří přišli spolu s okupační armádou), méněcenní Češi a občané neárijského původu, tedy Židé a Romové. Z Norimberských zákonů platících od roku 1935 na území Velkoněmecké říše (a později i ve všech okupovaných zemích) vyplývá jasný pokyn k likvidaci těchto rasově méněcenných skupin obyvatelstva. Protektorátní vláda, začala postupně vydávat jednotlivá nařízení. První protiromský výnos přišel v březnu 1939. Ten ukládal úřadům věnovat životu a chování Romů zvýšenou pozornost a dbát především na to, aby nežili a netábořili ve skupinách přesahujících rámec rodu nebo rodiny.¹⁰ 2. září 1939 bylo v pohraničním pásmu zakázáno kočování a kočovné rodiny byly posílány do vnitrozemí. Koncem třicátých let do Protektorátu utíkali říšští Romové a Romové ze Slovenska. Zvyšování počtu Romů na území protektorátu vedlo k vyhlášece o trvalém usídlení kočujících osob (ze dne 30. 11. 1939). Podle tohoto vyjádření se měli „cikáni“ do konce ledna usadit. Neuposlechnutí tohoto rozkazu znamenalo hrozbu zařazení do pracovních táborů.¹¹ Usadit se však nebyla snadná záležitost. Ve společnosti panovaly protiromské nálady a ani starostové nebyli nakloněni skutečnosti, že by se na území jejich obce usadili Romové. „Z obavy, aby tyto kočovní cikáni nezískali domovské právo v obci svého posledního pobytu, byli postupně vyhošťováni z Lubné, Vidonína, Rojetína, Mezihorí. Z této obce chtěli rodiny vypudit do Vratislávky, kde však starosta zmobilizoval v noci z 31.ledna na 1. února 1940 všechny dospělé občany a ti, vyzbrojeni klacky a holemi, zahnali cikány zpátky na mezihorský katastr. Teprve pak se podařilo obě cikánské rodiny vyhostit do Žďárce, odkud byly na zákrok okresního úřadu vráceny do Lubné s ujištěním, že všichni dospělí muži budou navrženi do kárných pracovních táborů.“¹² Ti, kteří neuposlechli vyhlášece o trvalém usazení (stačilo, aby byli zastíženi mimo místo trvalého pobytu), byli umístováni do kárných pracovních táborů, zřízených v Letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu, podle nařízení o kárných pracovních

---

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ Tamtéž.

¹² Nečas, Ctibor: *Nad osudem českých a slovenských cikánů v letech 1939-1945*. Brno.1981.

táborech, které přijala protektorátní vláda pozměňovacím výnosem z 28.4.1939. Tábory byly otevřeny v srpnu 1940. V vězňů, kteří zde byli internováni, byl podíl Romů asi čtvrtinový.

První změnu ve statusu těchto táborů přineslo nařízení o preventivním potírání zločinnosti z 9.3.1942, které dovolovalo kriminální policii uvalovat zločinné a asociální elementy do ochranné vazby ve sběrných (bývalých kárných) táborech v Letech u Písku, v Hodonínu

u Kunštátu a bývalých a donucovacích pracoven v Praze- Ruzyni, v Pardubicích a v Brně.

V prováděcí směrnici ministerstva vnitra z 24.6.1942 k výnosu o „potírání tzv. cikánského zlořádu,“¹³ vydaného 10.6.1942 vrchním velitelem neuniformované protektorátní policie, vydalo MV opatření o soupisu „cikánů, cikánských míšenců a osob potulujících se po způsobu cikánském“, následně odebrání kočovnických listů, udělení výstrahy (o hrozícím umístění do preventivní vazby a podle potřeby do „cikánského tábora,“ jestliže poruší svou práci a nepostarají se o to, aby členové jejich rodiny vedli pořádný život) produktivně pracujícím „cikánům a cikánským míšencům“ a o zadržení „cikánů a cikánských míšenců,“ kteří nejsou v pevné a produktivní práci, spolu se všemi rodinnými příslušníky a dodání jich do „cikánského tábora.“ Soupisu podléhali: „usazení a neusazení cikáni, usazení a neusazení míšenci a všechny osoby, které podle svého vzhledu, způsobu života, mravů a zvyků se neliší od cikánů a potulující se po způsobu cikánském(...),“¹⁴ pokud nemají vlastní živnost se stálým stanovištěm nebo bydlištěm. Za „cikány“ se pokládaly všechny osoby s přidělenou cikánskou legitimací na základě zákona č. 117/1927, nebo které evidovala kriminální ústředna v Praze.¹⁵ V pochybných případech mělo o tom, kdo je „cikán, cikánský míšenec nebo osoba potulující se po cikánském způsobu,“ rozhodnout příslušné policejní kriminální oddělení, resp. četnická pátrací stanice. Provedení soupisu bylo určeno na 2.8.1942, počínaje 7. hodinou ranní, přičemž okresní a vládní úřady vydají vyhlášku, zakazující označeným osobám a jejich rodinným příslušníkům opustit místo pobytu v době od 1.8.1942 do 3.8.1942. Příslušné bezpečnostní úřady měly dbát důraz na přesné údaje o rodinném původu evidované osoby, i o data manžela/manželky. Do přihlášek měly být také zaneseny děti všeho věku, pro ty starší šesti let byly samostatné formuláře. Podle dokladů se měla ověřit totožnost zjišťovaných osob, poté jim měly být doklady odebrány.“ Cikáni a cikánští míšenci,“ kteří neměli pevné

---

¹³ Generální velitel neuniformované protektorátní policie- potírání cikánského zlořádu. Tiskárna protektorátu Čechy a Morava v Praze (MV Praha, 24.6. 1942- Oběžník, předmět: Boj proti cikánskému zlořádu v Protektorátu- evidence cikánů, cikánských míšenců a osob žijících po způsobu cikánském) Materiál MRK, uloženo pod přírůstkovým číslem 20/91. (Příloha č.1).

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ NEČAS, Ctibor: *Holokaust českých Romů*. Praha. Prostor, 1999. ISBN: 80-7260-022-2.Str.

a užitečné zaměstnání, měli být i s jejich rodinnými příslušníky dodány do „cikánského“ tábora (v Čechách do Letů u Písku a na Moravě do Hodonína u Kunštátu.) Na ty, u nichž bylo podezření, že jde o „zločince z povolání nebo ze zvyku,“¹⁶ měla být zásadně uvalena preventivní vazba. Jejich rodinní příslušníci měli být odevzdáni do opatrování „nejstaršímu členu rodu cikánů“ a sociálně potřební příslušníci osob „žijících po způsobu cikánském (tzv. bílí cikáni)“ měli být odevzdáni ústavům sociální péče v místě soupisu. Veškerý majetek osob určených k dodání do tábora měl být odevzdán do úschovy obcím posledního pobytu, případně prodán ve veřejné dražbě za účelem krytí výloh vzniklých sociálními opatřeními poskytnutými jim nebo jejich příslušníkům. Vězňům měly být ponechány jen nejpotřebnější věci.¹⁷

Zařízení v Letech u Písku se v srpnu 1942 po evidenci cikánů na základě výnosu o potírání cikánského zlořádu přeměnilo na „cikánský tábor“, který byl až na 20 původních vězňů zcela vyprázdněn a připraven na příjem nových vězňů, kterými se staly celé romské rodiny. Původní kapacita tábora, vystavěného již v předmnichovském období pro dělníky pracující na stavbě silnice z Mirovic do Oltyně, byla 300 osob, avšak krátce po změně charakteru zařízení na cikánský tábor byla kapacita tábora téměř čtyřikrát překročena (v srpnu bylo do tábora zavlčeno téměř 1200 osob). V průběhu podzimu 1942 byly přistaveny dva velké baráky, čímž došlo k navýšení původní kapacity na dvojnásobek.¹⁸ Velitelem tábora byl Josef Janovský- který funkci zastával již od jeho zřízení jako kárného- nutil vězně k těžké práci, především na stavbách silnic a v kamenolomu. Dostávali minimální přiděly jídla, mimo jiné proto, že Janovský rozkrádal táborové zásoby. K práci byly nuceny také děti. Příliš mnoho lidí, špatná strava, těžká práce a neutěšené hygienické podmínky zapříčinily epidemii skvrnitého tyfu, která v táboře naplno vypukla na přelomu let 1942 a 1943. Z tábora byly vypraveny 2 transporty do Osvětimi (prosinec 1942 a srpen 1943). Během ročního provozu tábora se zde narodilo 36 dětí, ani jedno nepřežilo. 326 osob z 1309 lidí, kteří tábořem prošli, zahynulo. Více než z poloviny se jednalo o dětské oběti. Mrtví se pohřbívali nejdříve na hřbitov v nedalekých Mirovicích, po zvýšení úmrtnosti v důsledku vyvrcholení epidemie skvrnitého tyfu byl na nedalekém lesním pozemku pronajatém od obce Lety zřízen provizorní

---

¹⁶ Oběžník MV Praha. předmět: Boj proti cikánskému zlořádu v Protektorátu- evidence cikánů, cikánských míšenců a osob žijících po způsobu cikánském (Generální velitel neuniformované protektorátní policie- potírání cikánského zlořádu. Tiskárna protektorátu Čech a Moravy v Praze. Materiál MRK, uloženo pod přírůstkovým číslem 20/91. (Příloha č.1).

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ NEČAS, Ctibor: *Holokaust českých Romů*. Praha. Prostor, 1999. ISBN: 80-7260-022-2. Str. 23-69.

hřbitov. Tehdejší starosta obce se zavázal, že po dobu 40 let od posledního pohřbu se místo nebude využívat .Tábor byl zrušen 9. 8. 1943.¹⁹

---

¹⁹ Tamtéž.

5. Postavení Romů v poválečném Československu a jeho odraz v dokumentech a ve vztazích s majoritou

Na konci druhé světové války se přeživší vězni internovaní v koncentračních táborech začali vracet domů. V Čechách a na Moravě, jak udává většina pramenů, přežilo nacistické řádění jen necelých šest set Romů. Snad proto vláda ve svých výnosech s touto skupinou obyvatel vůbec nepočítala a opomenula ji ve svých zákonech a směrnicích. Například v Dekretu prezidenta republiky ze dne 21.června 1945 o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého slovenského národa, se hovoří o „(...) přidělování tohoto majetku tzv. přidělcům.(...) pouze slovanské národnosti (...)“.²⁰ O čtyři týdny starší dekret prezidenta republiky o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci, rovněž opomíjí neslovanské skupiny obyvatel, byť v průběhu války perzekuovaných nebo účastníků se národně- osvobozenického boje (příslušníci těchto skupin přitom měli na přidělení půdy přednostní právo.²¹

Na Slovensku získali Romové horší sociální status než měli před válkou, především kvůli nedostatku pracovních příležitostí, ztrátě původního domova- ať už z důvodu ukrývání se v lesích nebo kvůli odsunu romských osídlení z původních míst dále od obcí a cest- a s tím souvisejícímu rozložení tradičních socio-ekonomických vazeb. Tato situace se stala spouštěcím mechanismem velké migrační vlny Romů z různých oblastí Slovenska do Čech. Zde se po válce započal rozvoj obnovy hospodářství a infrastruktury, bylo potřeba obydlet vyliďněné pohraničí po odsunutých Němcích. Soukromé firmy, zemědělské a lesní závody potřebovaly dostatek i nekvalifikovaných pracovníků, které začali náboráři verbovat také mezi Romy. Tato informace o možnosti získání obživy se mezi Romy rychle rozšířila, a tak početné skupiny mířily do velkých měst, do okresů, kde bylo dostatek poptávky po pracovnících v oblasti stavebnictví, kamenolomech, pískovnách, cihelnách, na pilách, železářských závodech a v průmyslových centrech, mnoho lidí stát zaměstnával též při stavbách silnic a železnic, v zemědělských a lesních závodech²². Zaměstnavatelé ani pracovní úřady nebyly však připraveni na rodiny, které nabrané pracovníky doprovázely. Rodiny tak začaly obydlovat domy určené k demolicí, sklepy a maringotky umístěné na okraji

---

²⁰ NOSKOVÁ, Helena: Češi, Slováci a Romové po II. Světové válce (Majorita a minorita v zákonech a směrnicích). *Romano Džaniben*. 3 / 2000. Str. 58.

²¹ Tamtéž.

²² Největší příliv pracovníků zaznamenaly okresy: Most, Kladno, Plzeň, Ústí nad Labem, Cheb, Ostrava, Rýmařov, Prostějov, Brno-venkov, Jihlava a další.

města. V katastrofálních ubytovnách se tísnily desítky romských dělníků s rodinami v naprosto nevyhovujících životních podmínkách. Tato situace vyvolala stížnosti majoritního obyvatelstva na výše uvedená romská osídlení, na nedocházku dětí do školy, sepisovaly se stížnosti a petice. Lepší situace byla na Moravě a ve Slezsku.²³

Na poradě Zemského národního výboru (ZNV) Praha dne 4. 12. 1945 byl podán návrh na zpřísnění evidence romských rodin, vydání zákazu kočování a stěhování zejména potulných, trvale neusazených rodin s dětmi. Povolení k pobytu v Čechách se mělo vydávat pouze skupinám, které tu měly zajištěn pracovní poměr. V průběhu jednání se objevil první poválečný nápad zřídit pro Romy pracovní tábory. Iniciativu v řešení problémů s Romy převzalo v roce 1946 Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV) a vyzvalo Františka Štampacha²⁴ k vydání odborného stanoviska. Ten upozornil na platnost zákona č. 117/27 o potulných cikánech a osobách vyhýbajících se práci. Doporučil prověřit soupisy potulných osob (z meziválečného období) a obnovit evidenci. „Tuláky,“ zjištěné při evidenci, navrhl umisťovat do „pracovních osad,“ zřízených při velkostatech, cihelnách, lomech apod. Do čela osad doporučoval vsadit „vajdy,“ zodpovědné za kázeň a pracovní morálku. Romské děti měly být nejdříve umisťovány do zvláštních škol a postupně posílány na převýchovu do ústavů a do rodin.²⁵

MPSV se rozhodlo zvolit odlišný postup. Rozhodlo o doplnění evidence a vydání chybějících dokladů, přičemž Místní národní výbory (MNV) nesměly vydávat žádná nová osvědčení ani kočovnické listy. Dále rozhodlo o zajištění ubytování pro romské imigranty, docházku jejich dětí do školy a o jejich zařazení do produktivní práce beze zbytku. Zrušilo některá diskriminační opatření ZNV a dokonce zdůraznilo nutnost Romy (tehdy cikány) chránit před nepřátelstvím většinového obyvatelstva. Konstatovalo však, že „trvalé usídlení a splynutí s domácím obyvatelstvem se považuje za nevhodné a neuskutečnitelné,“ proto MPSV doporučilo národním výborům zaměstnávat slovenské Romy pouze na přechodnou dobu.

V průběhu let 1946-1947 se však hromadily další návrhy na vytvoření pracovních táborů a převýchovných středisek pro Romy. V táborech měli být podle nových návrhů

---

²³ PAVELČÍKOVÁ, Nina: *Romové v českých zemích v letech 1945-1989*. 1. vydání. Praha. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR. 2004. 183 stran. ISBN 80-86621-07-3

²⁴ František Štampach- antropolog, etnolog a pedagog, který se již od 20. let dvacátého století zabýval především tematikou vzdělávání romských dětí. Publikační činnost opíral o výzkum ve slovenských romských osadách. Zastávce asimilační politiky. (Pivoň, Rastislav: *František Štampach- jeho přínos pro rozvoj romistiky v Československu. Romano Džanibem. 1-2 2001, str. 71*) V roce 1927 upozorňoval na nelidskost ustanovení zahrnutých v zákonu 117/1927 (Nečas, C.: *Historický kalendář*)

²⁵ PAVELČÍKOVÁ, Nina: *Romové v českých zemích v letech 1945-1989*. 1. vydání. Praha. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR. 2004. 183 stran. ISBN 80-86621-07-3

MPSV umístění zejména „cikáni bez pracovního poměru a rodiny, které přišly do ČSR z ciziny,“ odtud by pak byli postupně buď vypovězeni, nebo přesunuti do pracovních táborů v blízkosti lomů, cihelen, štěrkoven apod. V roce 1946 dokonce došlo k realizaci podobného plánu- Okresní národní výbor (ONV) v Ústí nad Labem provedl razii vůči početné skupině Romů, jejímž výsledkem byla internace 97 dospělých a 36 dětí v kárném táboře Skřivánčí pole - zde vykonávali pod dozorem těžkou práci zdarma, jen za špatnou stravu.²⁶

Vzhledem k tomu, že většina vládních institucí vyjádřila k úvahám o zřízení pracovních táborů zamítavé stanovisko, došlo ke stažení těchto návrhů. Vláda se obávala opakování událostí, ke kterým došlo v protektorátních táborech, především pak epidemií. Také připustila, že nucená práce není humánní záležitost. Realizaci návrhu také odporovala skutečnost, že zřízení takových táborů nekryly žádné předpisy (vládní nařízení z let 1938 a 1939 byla zrušena). Další překážkou bylo chybějící legislativní označení pojmu „cikán“ a fakt, že československý občan nemohl být omezen na svobodě jen na základě etnické příslušnosti.

Ministerstvo vnitra (MV) provedlo ve dnech 18.–23.8. 1947 na základě vyhlášky č. 756 ze 17. července 1947 první poválečný soupis romského obyvatelstva, který se oficiálně jmenoval „soupis všech potulných cikánů a ostatních tuláků práce se štítících.“²⁷ Všichni Romové kromě těch, kteří „žili usedle po delší dobu, měli řádné zaměstnání a způsobem života se nelišili od ostatního obyvatelstva,“²⁸ se měli i s rodinami a s příslušnými doklady dostavit na velitelství stanice SNB v místě svého pobytu. Nařízení se týkalo také tzv. světských osob („neromští provozovatelé kočovných živností a zábavních podniků“), bez stálého bydliště. Celkový počet Romů v Československu přesáhl 100 000, více než 16 tisíc Romů z celkového počtu obývalo území Čech a Moravy.²⁹

Romové byli s ostatními obyvateli Československa formálně zrovnoprávněni zákonem 88/1950, kdy byl zrušen diskriminační zákon 117/1927. Změny přinesl také rok 1958, kdy usnesení ÚV KSČ „o práci mezi cikánským obyvatelstvem“ obsahuje vyjádření, že Romové nemohou být považováni za národnostní skupinu, ale za „sociálně a kulturně zaostalé obyvatelstvo vyznačující se charakteristickými rysy způsobu života.“ Největší změnou pro

---

²⁶ PAVELČÍKOVÁ, Nina: *Romové v českých zemích v letech 1945-1989*. 1. vydání. Praha. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR. 2004. 183 stran. ISBN 80-86621-07-3.

²⁷ Tamtéž.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ Tamtéž.

část Romů byl zákon 194/1958 o trvalém usazení kočovných a polosedentarizovaných osob, který zahájil koncepci postupné asimilace.³⁰

---

³⁰ PAVELČÍKOVÁ, Nina: *Romové v českých zemích v letech 1945-1989*. 1. vydání. Praha. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR. 2004. 183 stran. ISBN 80-86621-07-3.

6. Obraz státní politiky vůči Romům v jednání československé vlády v období od poloviny 40. do konce 80. let 20. století

Postavení Romů v tehdejší československé společnosti se po druhé světové válce nikterak nezlepšilo. Romové stále představovali méněcennou skupinu obyvatel, se kterou si státní moc mohla nakládat dle své (z)vůle. Mnohá nařízení týkající se Romů, byla protiústavní a pošlapávala základní lidská práva a svobody. Mezi majoritou panovaly stále stejné předsudky vůči Romům, takže diskriminační jednání státu nejen že schvalovala, ale často k němu sama dávala podněty. Nejranější poválečnou předzvěstí tohoto trendu byl průběh a výsledky procesů s válečnými zločinci- s velitelem a dozorcí, z „cikánského“ tábora v Letech.

6.1 Výsledky procesů s bývalými dozorcí a velitelem cikánského tábora v Letech u Písku

První velitel tábora Janovský a nejbrutálnější dozorcí Hejduk a Luňáček stanuli před mimořádnými lidovými soudy nebo před komisemi pro státní zaměstnance. Josef Janovský byl zatčen 20.9.1945. Svých 5 bodů obžaloby, mezi nimiž nechybělo ani obvinění z „obohacování z nouze jiných, která vznikla na základě pronásledování z národnostních, politických, či rasových důvodů,“³¹ si vyslechl z úst okresního soudce v Jílovém, Jaroslava Dvořáka. V průběhu tříletého trestního řízení bylo vyslechnuto nepoměrně více bývalých dozorců (šest dozorců a táborový lékař Kopecký) než vězňů (1 bývalý vězeň kárného tábora, 1 bývalý vězeň koncentračního tábora). 9. září 1948 byl Janovský mimořádným lidovým soudem v čele se Stanislavem Řehořem zbaven jakékoliv viny. Dozorce Josefa Hejduka byl osvobozen, Josef Luňáček byl shledán vinným z týrání vězňů, které přesahovalo nařízený výkon, a potrestán důtkou. Při vynášení osvobozujících rozsudků se soudci odvolávali na potřebnost tvrdšího přístupu k vězňům, kterými byli hlavně „cikáni,“ trestané osoby a asociální živly a tuhý táborový režim odůvodňovali snahou zamezit šíření nakažlivých chorob.³²

---

³¹ PAPE, Markus: *A Nikdo Vám nebude věřit: Dokument o koncentračním táboře Lety u Písku.* (Překlad David Čaněk). Praha. G plus G, 1997. ISBN: 80-901896-8-7. Str. 105.

³² Tamtéž, str. 103 – 113.

Procesy s dozorci a osobami zodpovědnými za nelidské podmínky a zacházení s vězni nevědomky naznačily směr, jakým se začalo ubírat nahlížení na české Romy, kteří přežili válečné zločiny, i na ty, které v budoucnu do Čech přijdou.

6.2 Zmínky o romském holocaustu v dobových pramenech

Zatímco země na západ od Československých hranic byly o nacistické perzekuci Romů informovány prostřednictvím židovských publikací anglicky mluvícího světa, v Československu se po válečných dozvucích tímto tématem nikdo hlouběji nezabýval. S odkazem na válečné utrpení Romů bylo možné se v té době setkat například v hudební tvorbě, které byla holocaustem ovlivněná. Od dob války se texty- použité v melodiích starých romských písní, i s melodiemi novými- které zachycovaly realitu, předávaly mezi Romy jako folklor. Tyto písně se pak dostávaly také do hudební tvorby neromských autorů.³³

Dobová historická literatura od přelomu 40. a 50. let, jejímž předmětem byli Romové (které moc nebylo- pokud se někdo zabýval Romy- tedy „cikánským obyvatelstvem“ apod., pak v souvislosti s „cikánskou otázkou“) vypovídá o skutečnostech romského holocaustu velmi opatrně a s použitím dobové rétoriky. Jako příklad bych uvedla knihu *Dějiny našich cikánů* z roku 1955, kde se v kapitole nazvané „Pod knutou fašizmu“ dočteme o pro „německé fašisty“ charakteristické řešení cikánské otázky: „Do pracovních táborů, zavřít, nebo postřílet.(...) Poslušna jejich přání, nařídila konečně v červenci 1942 protektorátní vláda svoz kočovných cikánů do Let a do Hodonína v boskovickém okrese. Vzápětí nastal u nás na cikány hon, který neměl obdoby ve všech štvanicích předešlých staletí. Skutečnost, že z přibližného počtu 7000 cikánů, kteří byli v roce 1942 na území protektorátu přítomni, bylo tehdy umístěno v říšských koncentračních táborech 6490 cikánů, byla dokladem, že tento „svoz“ cikánů u nás byl proveden nadmíru pečlivě.(...) Drastické „výchovné prostředky nacistických koncentračních táborů způsobily, že se po osvobození z těchto nešťastných obětí zločinné perzekuce vrátilo do českých zemí v roce 1945 pouze několik set cikánů. Takřka 6000 českých cikánů bylo v koncentračních táborech nacisty umučeno, postříleno, pověšeno a usmrceno plynem.“³⁴

---

³³ Více viz. NEČAS, Ctibor; HOLÝ, Dušan: *Žalující píseň: O osudu Romů v nacistických koncentračních táborech*. 1. vydání. Brno. Ústav lidové kultury ve Strážnici s podporou Ministerstva Kultury České republiky a ve spolupráci s Muzeem romské kultury, 1993.

³⁴ JAMNICKÁ-ŠMERGLOVÁ, Zdeňka: *Dějiny našich cikánů*. Praha. Orbis. 1955. Str. 79-82.

Téma romského utrpení za druhé světové války Zpracoval ve snímku *Nezapomeňte na toto děvčátko* dokumentarista Miroslav Barta. Tento krátký film z roku 1959 vypráví o tragickém osudu dětí, které byly během 2. světové války převezeny z bývalého cikánského tábora v Letech u Písku do Osvětimi, kde zahynuly v plynové komoře. S tímto snímkem se autor zúčastnil několika mezinárodních festivalů, po dobu jednoho roku byl promítán v Praze jako předfilm. V roce 1961 byla recenze na tento snímek zveřejněna v literárních novinách.

Informace o výsledcích bádání historiků o romském holocaustu se v té době daly rovněž získat z dobového tisku, který především při příležitosti výročí otiskoval k tomuto tématu články a publikoval také reakce čtenářů.³⁵ Veřejnost se mohla setkat dokonce s výsledky bádání historiků, které přináší první výraznější upozornění na umístění koncentračních táborů také na území Protektorátu Čechy a Morava a především zmínky o tom, že ne za všechno zlo byli zodpovědní Němci. Profesor Ctibor Nečas se tématu holocaustu Romů věnuje soustavně od počátku 70. let, v té době začíná publikovat také Vlasta Kladivová, která- přestože se zabývá především Osvětimí- nezapomíná na Lety a Hodonín jakožto na vstupní brány likvidace protektorátních (českých a moravských) Romů a Sintů. O podrobnostech utrpení Romů za 2. světové války musely tehdejší československé úřady mít dosti podrobné informace, vzhledem k tomu, že oběti válečných perzekucí měly být odškodňovány. Ve zprávě delegace Ústředního výboru Svazu Cikánů- Romů (SCR)³⁶ Československé socialistické republiky (ČSSR) ze Světového kongresu a festivalu Romů v Londýně³⁷ 7. – 12. dubna 1971 je otázka odškodnění všem Romům, kteří byli v nacistických koncentračních táborech, definována jako závažná a principiální. Na tomto kongresu se jí zabývala Komise společensko- právní pro odškodnění obětí nacismu za 2. světové války, které předsedal delegát ČSSR JUDr. Tomáš Holomek. Ten ve svém vystoupení přednesl, že „v naší ČSSR se touto otázkou zabývá již delší dobu Svaz protifašistických bojovníků a že podle platných zákonů jsou splněny jejich náležitosti a odškodnění je realizováno.“³⁸ Svaz Cikánů- Romů, (který podle Pavelčíkové v Letech u Písku plánoval výstavbu památníku romským obětem 2. světové války již v roce 1970³⁹) by se,

³⁵ Např. Hlas Revoluce z let 1972-1979 (Viz příloha č.3).

³⁶ Svaz Cikánů-Romů bylo uskupení usilující o uznání romské kutury a o emancipaci Romského etnika, vzniklé v období dočasněho politického uvolnění v roce 1969 a jehož činnost byla ukončena v roce 1973. SCR vydával časopis *Romano l'il* a položil základ kodifikace pravopisu slovenské romštiny.

³⁷ Také zmiňován jako první kongres IRU- Mezinárodní romské unie (International Romani Union).Konal se ve skutečnosti v Orpingtomu u Londýna. Z tehdejší ČSR zastoupena: Antonínem Danielem, Ladislav Demeter, Tomáš Holomek. Přítomen byla také Ján Cibula. Celkem se účastnila asi třicítka delegátů z 8 zemí a romští pozorovatelé z 8 zemí.

³⁸ Zpráva delegace ÚV SC-R ČSSR ze Světového kongresu a festivalu Romů v Londýně 7.-12. dubna 1971. V archivu MRK evidována pod přír. číslem 19/91 (Viz příloha č. 2)

³⁹ PAVELČÍKOVÁ, Nina: *Romové v českých zemích v letech 1945-1989*. 2004.

podle výpovědi ing. Karla Holomka,⁴⁰ s největší pravděpodobností ozval také proti již zmiňované stavbě vepřína, ale v době, kdy byl vepřín postaven, byl SCR již zrušen. (Vepřín se však začal stavět již v roce 1972 a SCR byl zrušen v březnu roku 1973.)

O skutečnostech druhé světové války informovaly také nejružnější lékařské zprávy, se kterými se seznamovali další generace lékařské veřejnosti. Svědectví z této oblasti se pak šířila dále mezi veřejnost. Za zmínku jistě stojí úryvek ze zprávy předního českého mikrobiologa Františka Patočky (člena komise, která měla v Letech v roce 1942 vyšetřit, zda se skutečně jedná o epidemii skvrnitého tyfu), které je otištěno v knize M. Labudy *Živí proti živým*: „Cikánské děti kromě kojenců a práceschopné mládeže byly oddělené od rodičů a ve dvou velkých barácích, na pryčnách pokrytých shnilou slámou, ponechány svému osudu. Asi třikrát denně přinesla cikánská žena hmeč jakéhosi jídla, které rozdělovala na kraji pryčen. ‘Stravování’ cikáňat se spíš podobalo velmi bídnému krmení zvířat v zoologické zahradě. Většina dětí měla jen roztrhanou košilku, některé byly úplně nahé. Jedinou příkryvkou tohoto dětského stáda byla velká celtová plachta, která samozřejmě pro všechny nestačila. Navzájem si ji přetahovaly, a to jak rukama, tak zuby. Abych zjistil skutečný stav hygieny pod celtou, celou jsem ji odkryl. První, co jsem si s hrůzou uvědomil, byly dětské mrtvolky. Druhý, snad ještě horší pohled, byl na děti v agonii, některé v horečkách. Vzpomínám si velmi jasně a dodnes, že se přede mnou odkryl obraz, který co do hrůzy předčil nejstrašnější představy o pekle⁴¹.“ Tato publikace byla určena dětem a mládeži od 12 let.

Z dostupné odborné literatury období od konce 60. do závěru 80. let, která se věnuje Romům, je rovněž patrné, že téma romského holocaustu nebylo nikterak rozšířené ani aktuální. Na pořadu dne byl vývoj „sociální politiky státu“ a její postupné změny od asimilačního řešení romské otázky přes organizovaný rozptyl až po koncepci tzv. společenské a kulturní integrace, který jen velmi slabě ovlivňovalo formující se romské etnoemancipační hnutí, reprezentované do jeho rozpuštění Svazem Cikánů- Romů.

6.3 Výstavba velkovýkrmny vepřů v prostoru areálu protektorátního tábora nucené koncentrace pro Romy

V podobném duchu malého zájmu o svou minulost zůstávalo místo připomínající utrpení Romů za druhé světové války v klidu až do 70. let 20. století. Do tohoto období spadá nejvýznamnější mylník, který předěluje historii místa, které by mělo jen svou tichou existencí

⁴⁰ ústní sdělení 19.8.2007 v Černovicích

⁴¹ Labuda, Milan: *Živí proti živým*, 1. vydání, Praha, nakladatelství Albatros společně s nakladatelstvím Mladá letá, 1979, překlad dr. Helena Urbanová, ISBN: 13-738-79.str. 47.

být pietou obětí nucené koncentrace romských rodin nedaleko Letů u Písku. Kolem roku 1972⁴² začala v těsném sousedství areálu bývalého cikánského tábora výstavba velkokapacitního vepřína. Velkovýkrma byla postavena v několika etapách. Prvních deset hal- každá pro 1000 kusů vepřů- bylo dokončeno koncem listopadu roku 1974, další v roce 1978 a některé další objekty v roce 1985.⁴³ Stavba byla financována ze sdružených prostředků jednotných zemědělských družstev okresu Písek a ze státních dotací.⁴⁴

O okolnostech výběru místa pro vepřín a jeho samotné stavby se informace vyhledávají jen velmi těžko. Nejobsáhlejší informaci lze najít v článku Josefa Císlera „Tábor Lety- předmět sporů a útoků“ v Haló novinách z 12.5.2005. (V úryvku jsou kurzívou označeny původní úryvky sdělení Josefa Valy, tehdejšího účastníka výběru místa):⁴⁵ „Koncem 60. let, více než 20 let po skončení války, byli na stáži ve Spojených státech amerických dva mladí pracovníci Ministerstva zemědělství ČSSR. Po návratu ing. Kozel a ing. Drevjaný začali razit myšlenku, že je třeba *nahradit malovýrobu provozovanou ve velkém skutečnou velkovýrobou* s odpovídající produktivitou práce, hygienickými podmínkami a vhodným pracovním prostředím. K tomu se sdružila zemědělská družstva severní části okresu Písek, která chtěla nahradit nevyhovující prasečáky, umístěné v obcích, moderní velkokapacitní stavbou, vybavenou moderní technologií s odpovídající klimatizací. *Hledání vhodné lokality bylo náročné(...)* Především pro velkou spotřebu vody a nutnost umístit stavbu tak, aby převládající západní větry nevanuly do některé obce. Výběru místa se zúčastnili lidé ze zemědělské praxe, hygienici, pracovníci stavebního úřadu i zástupci obcí. Z více navržených míst byla vybrána lokalita Lety - Bobina, kde byla těžko jinak využitelná plocha obecních drah (neobdělávaných pastvišť). *To, že bude stát velkovýkrma na místě sběrného tábora nebo vedle něj, nikoho v té době ani nenapadlo. Byl zrušen 27 let před výběrem staveniště a celá plocha byla místními zemědělci využívána pro pastvu skotu. Za jediné pietní místo bylo považováno pohřebiště východně od vybraného staveniště(...)*. V r. 1973 byla stavba dokončena a vybavena nejnovější zahraniční technologií. Okolí bylo upraveno a konečný stav byl lepší než před stavbou.“ Tento článek zde uvádím především proto, že obsahuje jednu z mála výpovědí o okolnostech stavby velkovepřína. Ze stylu, jakým je celý článek napsán, je místy cítit pýcha na pokrokové řešení chovu vepřů na písecku, místy rozhořčení nad snahou polistopadových vlád zlikvidovat viditelná svědectví minulosti, lze v

---

⁴² Informace z různých zdrojů se liší, tento rok zmiňován nejčastěji.

⁴³ Materiály komise pro návrh přijetí pietní úpravy KT Lety a Hodonín- stanoviska a návrhy ke schválení vládě, průběžná činnost za tímto účelem ustanovené komise vč. jejich interní korespondence, úkolů apod. V evidenci MRK pod přír. číslem 280/99.

⁴⁴ NEČAS, C. *Historický kalendář*. 1997. str. 88.

⁴⁵ článek je zveřejněný na http://www.dzeno.cz/?c_id=7496

něm najít také obvinění evropské unie ze snahy zlikvidovat konkurenci ve výrobě vepřového masa a v závěru žalobu na Romy, které se po celý rok o své památníky nestarají.

Nad skutečnými důvody, které normalizační inženýry v čele s Václavem Šindelářem, místním rodákem, a zaměstnancem na zemědělské správě v Písku, zavedly do obce Lety, lze jen spekulovat. Na otázku, proč si v katastru obce Lety vybrali právě tohle místo, jsem se zkusila zeptat také současné starostky Letů, paní Blanky Hlavínové.⁴⁶ Podle ní bylo umístění výkrmny zhodnoceno z několika aspektů, a právě toto místo splňovalo podmínku dostupnosti z obce, stejně jako zábor neúrodného, mokrého pozemku. O existenci nedalekého tábora byli podle přesvědčení paní starostky Hlavínové zadavatelé stavby, její realizátoři, a především místní národní výbor dobře informováni. V té době ještě v Letech žil dostatek pamětníků. Velkovýkrmna pro obyvatele Letů skýtala pracovní příležitosti, a tak se místní obyvatelé proti stavbě nikterak nebouřili. Svědomí řady zdejších obyvatel společně s fámami, kterými byl tábor za války opředen, aby se mu místní vyhnuli, také nenahrávaly touze připomínat historii, která po téměř 30 letech upadala v zapomnění. Na obranu zachování důstojnosti místa se ozvalo několik jednotlivců. Některé soudobé články se odkazují na „hlasy Romů“ nebo na „hlasy pamětníků“, které proti vepřínu zaznívaly již v první polovině 70. let. Čeněk Růžička tyto hlasy připisuje blízkým táborových obětí, kteří od konce 2. světové války jezdili do Letů uctít památku svých příbuzných a přátel. (V roce 1968 se v Letech u Písku údajně konal dokonce pietní akt.⁴⁷ Kronika Letů tento akt potvrzuje, zasazuje jej na mirovický hřbitov.) Tyto hlasy však zněly s největší pravděpodobností jednotlivě, protože- podle Čenka Růžičky- čeští Romové neměli potřebu se sdružovat v nějakých spolcích. Se svými zážitky navíc zůstávali přeživší samotní, z nejrůznějších důvodů se nesvěřovali. Jakmile pár set metrů od masových hrobů vyrostly budovy vepřína, nikdo z nich tam již dál nejezdil.⁴⁸

Vedle postavení Romů v tehdejší společnosti nevnímali téma romského holocaustu a vládní přístup k němu- charakterizovaný výstavbou vepřína- jako aktuální ani tvůrci dokumentu č. 23, který vydali 13. 12. 1978 chartisté pod názvem O postavení Cikánů-Romů v Československu. V dokumentu nanejdeme na toto téma ani zmínku.

---

⁴⁶ Ústní sdělení (telefonický rozhovor) ze dne 21.8.2007

⁴⁷ M. Pape, v e-mailu ze dne 21.8.2003

⁴⁸ Ústní sdělení (telefonický rozhovor) ze dne 21.8.2007

7. Reflexe zapomenutého holocaustu Romů v jednání polistopadových vlád

Sametová revoluce slibovala společenské změny, které by měly mít pozitivní směr také pro Romy. Již v průběhu 80. let se situace Romů začala trochu vyjasňovat. Nastupující romská reprezentace dosáhla zahájení nových jednání s vládou, které přinesly změny ve způsobech řešení romské otázky a hlavně v nahlížení (alespoň podle vyprodukovaných dokumentů) na Romy, kteří jsou poprvé ve svých dějinách také tímto autonymem⁴⁹ pojmenováni.⁵⁰

V listopadových dnech revolučního 89. roku se zformovala historicky první romská politická strana Romská občanská iniciativa (dále ROI),⁵¹ která do prvních demokratických parlamentních voleb v roce 1990 vyslala své zástupce na společné kandidátce s Občanským fórem (na Slovensku s Veřejností proto násilí), což jí vyneslo zisk osmi poslaneckých křesel- dva zástupci reprezentovali ROI ve Federálním shromáždění, pět v České národní radě a jedno křeslo ROI obsadila ve Slovenské národní radě.⁵²

Demokracie s sebou přinesla některá doposud nerespektovaná občanská práva a svobody- tedy i svobodu projevu- pro všechny, i pro přívržence neonacistických a fašistických ideologií, kteří si ji vysvětlili po svém. Raná 90. léta jsou tedy poznamenána množícími se projevy rasové nesnášenlivosti, namířené především vůči Romům. Potřeba řešit vzniklé skutečnosti mohla být jedním z důvodů, proč se pozornost vlády za účasti romské politické reprezentace stále neupírala k tématu zapomenutých koncentračních táborů na území Československa.

---

⁴⁹ Autonymum- název vlastního etnika v jeho jazyce.

⁵⁰ PAVELČÍKOVÁ, Nina: *Romové v českých zemích v letech 1945-1989*. 1. vydání. Praha. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR. 2004. 183 stran. ISBN 80-86621-07-3

⁵¹ Politická strana, datum registrace na MVČR 2.března 1990.

⁵² PEČÍNKA, Pavel: *Romská občanská iniciativa v České Republice: Od šedesátitisícového hnutí k haštěřivému spolku, koketujícímu s krajní pravicí*.

7.1 Reakce na odhalení neznámých detailů o romském holocaustu genealogem Paulem Polanským a první zahraniční intervence, kterou zveřejnění nových faktů v USA vyvolalo

O pozornost romské i neromské veřejnosti romskému holocaustu se postaral až Američan Paul Polansky,⁵³ který především Letům u Písku zajistil přítomnost v zorném poli politiků, historiků, veřejnosti, romské reprezentace i médií. Prameny hovořící o zveřejnění Polanského objevu neznámých skutečností v souvislosti s bývalým cikánským táborem v Letech u Písku se různí v dataci i popisu této události. Nastíním tedy chronologickou rekonstrukci Polanského odhalení.

Ctibor Nečas do svého historického kalendáře jako první zmínku o Polanském zanesl jeho přednášku o situaci českých Romů v období nacistické okupace a dnes v muzeu holocaustu ve Washingtonu dne 14.12.1995, o které dále dodává: „První část přednášky byla založena na neobjektivní charakteristice cikánského tábora v Letech, druhá část osočovala prezidenta a vládu české republiky z nečinnosti proti vzrůstajícímu se rasismu.“⁵⁴

Markus Pape⁵⁵ hovoří jen o období počátku 90. let, kdy Polansky objevil ve státním oblastním archivu v Třeboni písemnou táborovou pozůstalost s přibližně 40 000 položkami z táborového velitelství, a skandálu, který v USA vyvolala tato informace, poskytnutá americkému regionálnímu tisku.⁵⁶

Petr Uhl v Informaci zmocněnce vlády pro lidská práva k práci smíšené komise a dalším skutečnostem týkajícím se koncentračních táborů v Letech a Hodonínku připisuje Polanského tvrzením v USA úporné snahy prokázat, že nemá pravdu v ničem a publikacím, které Polanský vydal, připisuje vyvolání „sporů o slovo koncentrační.“

Sám Polansky- charakterizovaný jako „výzkumník historie a genealogie,“⁵⁷ pak na svých webových stránkách datuje počátek vyhledávání těch, kteří přežili nucenou táborovou koncentraci v Letech u Písku, a získávání jejich výpovědí rokem 1993.⁵⁸ Ve své knize *Tíživé mlčení* uvádí, že první informace o koncentračním táboře v Letech dostal v roce 1992 v Třeboňském archivu, kde pátral po dokumentech o odchodu českých rolníků v devatenáctém století do Ohia. O dva roky později, tedy v roce 1994, dostal povolení od

---

⁵³ Americký občan, genealog, výzkumník.

⁵⁴ NEČAS, Ctibor. *Historický kalendář.1997. Str. 113.*

⁵⁵ Německý novinář, který od 90. let žije v ČR a od poloviny 90. let se zabývá Lety u Písku.

⁵⁶ PAPE, Markus: *A Nikdo Vám nebude věřit: Dokument o koncentračním táboře Lety u Písku.* (Překlad David Čaněk). Praha. G plus G, 1997. ISBN: 80-901-896-8-7.

⁵⁷ International interest in Gypsy death-camp story . Novinový výstřižek.Datace nezjištěna. V archivu MRK evidován pod přírůstkovým číslem 153/2001.

⁵⁸ <http://www.paulpolansky.com/>

ředitele treboňských archivů ke studiu dosud neprobádaných záznamů o Letech. V květnu roku 1942 zveřejnily noviny Decorah Journal ve státě Iowa článek o výsledcích Polanského bádání. Z článku vyznívalo, že se česká vláda snaží zakrýt existenci koncentračního tábora vepřínem, do kterého- narozdíl od ostatních vepřínů- zakazuje vstup proto, že Lety byly výhradně českým zařízením, se kterým neměli nacisté nic společného. Vězně (stejně tak i mrtvé) počítá na tisíce, což vysvětluje registrací více vězňů pod jedním číslem. (Tuto skutečnost vysvětluje Nečas dvojitým číslováním vězňů- evidenční čísla vězňové dostávali na základě příslušnosti k rodině nebo k rodu (dá se tedy předpokládat že stejné evidenční číslo mělo několik osob), „pořadovými čísly byla pak průběžně zapisování do knih osobního stavu.“⁵⁹ Polansky o Letech nikdy předtím neslyšel, přestože přečetl tisíce knih o holocaustu. Podle článku z jiného amerického tisku,⁶⁰ který celou kauzu chronologicky mapuje, se o jeho výzkum začalo zajímat „The Holocaust Memorial Museum“ ve Washingtonu, kvůli rozsahu a úplnosti formální dokumentace uložené v Treboňském archivu- historikové údajně měli informace o existenci vyhlazovacích táborů ve Francii, Německu, Polsku a České republice během 2. světové války, ale nepodařilo se najít formální dokumentaci. 13. května se Polansky setkal s reprezentanty Komise pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (KBSE)⁶¹. Kopie článku z Decorah Journal byla zaslána na české velvyslanectví ve Washingtonu, další kopie obdržely lidskoprávní organizace. Předseda KBSE napsal velvyslanci ČR Michalovi Žantovskému v USA dopis, ve kterém podpořil „The Holocaust Memorial Museum“ ve snahách získat z českých archivů na mikrofilmy s kopiemi dokumentů. Dále v dopisu připomněl výsledky Symposia o kulturním dědictví konaném v roce 1991v Krakově, které vyzývá k zachování a ochraně bývalých vyhlazovacích táborů a archivů, které se k nim vztahují. KBSE se také začala zabývat Zákonem o občanství č. 40/1993, který po rozpadu Československa česká vláda přijala. KBSE byla přesvědčena, že je zákon pro Romy diskriminační. Polansky byl 1. června roku 2004 pozván na českou ambasádu, aby zde jednal o letské dokumentaci. Bylo mu tehdy přislíbeno, že zástupci ministerstva zahraniční v ČR obdrží kopii článku z Decorah Journalu a že rozhodnutí o tom, co se s Lety bude dít dál, bude učiněno „na nejvyšších místech.“⁶²

---

⁵⁹ NEČAS, Ctibor: *Andrůda taboris: Vězňové protektorátních cikánských táborů 1942-1943*. Brno. 1987. Str. 148

⁶⁰ 153/2001 b) *International interest in Gypsy death-camp story* (titul a datace nezjištěna).

⁶¹ KBSE- Mezinárodní bezpečnostní organizace, hájící především podporu a rozvoj demokracie a společnosti.

⁶² Informace z tohoto článku se většinou překrývají s obsahem úvodu k Polanského knize *Tíživé mlčení*, který pod názvem *Příběh Letů* napsal sám autor knihy. Podle tohoto úvodu, by výše uvedené informace čerpané z amerického článku, ke kterému nemám více informací a který cituji pod značkou archivu Muzea romské kultury 153/2001b, mohly pocházet buď z novin v Iowa City nebo z novin v Des Moines, které články, stejně jako Decorah Journal, otiskly na první straně. (POLANSKY, Paul: *Tíživé mlčení; Svědectví těch, kteří přežili Lety; (překlad Petr Mikeš)*. Praha. G plus G, 1998. ISBN: str. 11)

7.1.1 Výstavba pomníku v Letech

Nátlak na Českou Republiku ze strany spojených států měl za následek rychlé pohnutí věcí. Nejen, že o existenci protektorátního tábora v Letech u Písku a tím také o romském holocaustu věděla celá česká politická reprezentace, téma se také dostalo na veřejnost. Vláda musela na objevené skutečnosti nějak zareagovat, a tak přistoupila k vybudování pomníku, který měl připomínat důležitost místa a jeho poselství. Zpočátku se jednalo o doplnění pomníku padlých v obci pamětní deskou. Muzeum romské kultury vydalo společně s profesorem Ctiborem Nečasem k tomuto záměru stanovisko, ve kterém doporučili neinstalovat desku na stávající pomník obětem kvůli problematickému vztahu obec-tábor, památník v podobě přírodního kamene se vsazenou deskou by podle tohoto vyjádření bylo nejvhodnější umístit přímo v areálu bývalého cikánského tábora (nebo před ním), případně v prostoru lesního hřbitova.⁶³ Tyto připomínky pan starosta Jan Zárybnický přijal a záměr byl přehodnocen dle znění zmiňovaného vyjádření MRK a historika Nečase. Na návrh Ing. Zdeňka Prokopce, přednosta OkÚ v Písku, byl 27.9.2004 v Písku ustaven Výbor pro koordinaci výstavby jako orgán sekretariátu poradního orgánu vlády ČR Rady pro národnosti. JUDr. Hana Frištsenská, vedoucí sekretariátu, byla zvolena jeho předsedkyní. Ve výboru byly zastoupeny následující instituce: Úřad vlády (Dr.Andrej Sulitka, Csc.), MK ČR, MRK a Prácheňské muzeum (ředitel), obec Lety (Starosta Jan Zárybnický), OkÚ Písek (za všechny Ing. J. Prokopec), MVČR (za všechny budu jmenovat vrchního ředitele archivní správy Dr. Sládka, Csc), romské organizace: (V zastoupení p. Matěje Šarkozi a Ing. Karla Holomka). Do komise byli postupně přibráni další zainteresovaní zástupci nadací a Kanceláře prezidenta republiky. Výbor se scházel každý měsíc. Prácheňské muzeum a inspektor památkové péče byli pověřeni identifikací hřbitova, obnovou terénu a přístupové cesty. Výbor rovněž zajistil financování celé akce (ze zdrojů MKČR, MVČR, OkÚ) a financování mezinárodního historického semináře a publikace spojené se slavnostním odhalením. Muzeum oslovilo umělce (z okruhu účastníků „Žulového sympozia“ Milevska) s výzvou na účast ve výběrovém řízení dopisem.⁶⁴

Uzávěrka soutěže byla vyhlášena na 30.11.1994, náklady na realizaci artefaktu neměly přesáhnout 300 000 Kč plus autorský honorář. Pojetí nebylo ničím omezeno, bylo však

---

⁶³ Vyjádření Nečase a MRK k záměru vybudování pamětní desky obětem cikánského tábora v Letech- v dopisu I.Lázničkové starostovi Let Zárybnickému z 18.8. V archivu MRK evidováno pod příř. číslem 37/2001 (Viz příloha č. 5).

⁶⁴ Zpráva ředitele Prácheňského muzea v Písku Václava Bartoše o vybudování památníku Lety- popis událostí 2004/5.V archiv MRK evidováno pod příř. číslem 148/99/1-5.

potřeba počítat se zakomponováním 4 řádkového textu z pera Muzea romské kultury: „Obětem cikánského tábora v Letech 1942-1943. Nezapomeňte. Ma bisteren.“⁶⁵

9.11.1994 vybral Výbor návrh akademického malíře Zdeňka Hůleho z Prahy, který autor charakterizoval jako „(..)fragment koule, v jehož základně jedna část chybí. Celá ideální koule je symbolem dokonalosti a celistvosti a každá chybějící část tuto harmonii narušuje v kráse a stabilitě. To myslím platí i pro lidskou společnost.“⁶⁶ Hůle při tvorbě památníku „vycházel také z některých prastarých symbolů, typických dodnes pro Romy- ústřední kruh vyvolává atavistické pocity ohniště, rituálu, shromáždění rodu. V nedotaženém tvaru a vybočení kamenů vidím neukončenou cestu, které byla násilně přerušena.“⁶⁷

Prácheňské muzeum provedlo archivní rešerše a terénní práce, aby našla přesné umístění lesního hřbitova. Ten později situovali do míst, kde 4.10.1994 našel J. Hladký zbytky dřevěného kříže. Pamětnice, která byla jako dvanáctiletá s celou rodinou do tábora zavlčena, v rozhovoru s Markusem Pape a Fedorem Gálem, o pomníku říká následující: „Vloni v květnu jsem tam jela, když tam byl prezident. Strašně se to změnilo. Případně mi, a můj brácha to taky říkal, že tam, kde dali pamětní kameny, tam, kde jako měla být ta šachta, že v těch místech žádná šachta není. (...) Pohřby se ale žádné nedělaly. Posypaly to tam vápnem a hodili do šachty. Jakejpak Farář.“⁶⁸ Pape i Polansky ve svých knihách zmiňují dřevěný kříž, zhotovený rodinou Martina Čermáka a umístěný na hroby jejich příbuzných. Pape zasazuje vztyčení kříže na počátek 50. let⁶⁹ (To by více odpovídalo stavu kříže v roce 1994, kdy jej pracovník prácheňského muzea objevil. Podle informace Čenka Růžičky přestali Romové- pozůstalí po obětech nebo jejich blízcí- místo po výstavbě vepřína navštěvovat. Jestli tedy do začátku 70. let kříž udržovali ten kříž stál na svém místě, ke zřícení dvacet let starého březového dřeva mohlo dojít kdykoliv potom. Po dobu následujících 20 let pak trouchnivěl, až z něho zůstaly jen „zbytky.“). Pokud bylo pohřebiště lokalizováno podle tohoto kříže, považuji za pravděpodobnější, že bylo určeno správně. Na tuto hypotézu ukazují také úryvky z vyjádření Josefa Valy v rozhovoru z Haló novin, kde o se kříži na pohřebišti z doby projektování a výstavby vepřína zmiňuje .

---

⁶⁵ Vyhlášení výběrového řízení o návrh a realizaci památníku obětem cikánského internačního tábora v Letech - /Prácheňské muzeum v Písku : Dopis umělcům. V archivu MRK evidováno prod přír. číslem 148/99/2 (viz příloha č.5)

⁶⁶ archiv MRK 148/99/1-5 (Zpráva ředitele Prácheňského muzea v Písku Václava Bartoše o vybudování památníku Lety- popis událostí 2004/5, str.7)

⁶⁷ 22/2004 b Článek „Romové v Letech po 50 letech“, periodikum nezjištěno.(Více viz příloha č.5)

⁶⁸ M. Pape, s. 175

⁶⁹ M. Pape, s. 113

Polansky datuje osazení jednoho z masových hrobů křížem rokem 1986.⁷⁰ Ve své knize otiskl také fotografii kříže, pořízenou v roce 1995, kdy jej společně s Lubomírem Zubákem objevil „povalený a zarostlý travou.“⁷¹ Podle fotografie je ztrouchnivělý, ale drží pevně pohromadě a nelze jej tedy charakterizovat jako „zbytky kříže.“ Pokud by pohřebiště bylo lokalizováno podle tohoto kříže (tuto variantu považuji za méně pravděpodobnou), mohlo dojít k jeho posunutí. Pape ve své knize uvádí, že v důsledku vichřice v 80. letech a nasazení těžké terénní techniky při jejím odstraňování byly masové hroby zcela srovnány se zemí.⁷² Pár let starý kříž by vichřice a následné odklizení polomu mohla kříž přemístit na jiné místo.

Památník tedy s největší pravděpodobností skutečně leží na místě, kde byly pohřbeny oběti nucené táborové koncentrace.

Vstup k památníku byl osazen panelem s trojjazyčným textem, který navrhlo Muzeum romské kultury. Anglický překlad byl kritizován pro velké množství gramatických chyb (hodnocený jako „odfláknutý“),⁷³ později byl vyměněn.

Odhalení pomníku se konalo 13.5.1995 od 10.30. do 11.30.⁷⁴ Tehdejší prezident republiky Václav Havel ve svém proslovu odsoudil chování dozorců a velitele tábora, stejně jako Čechy, které práce vězňených Romů zneužívali. Na druhé straně vyzdvihl české lékaře, kteří Romy v táboře léčili a ty, kteří se postavili na obranu Romů před deportacemi. Zmínil také, že se komunistický totalitní režim snažil o zapomenutí na památku obětí, do proslovu se dostal i nedaleký vepřín. Ve své řeči prezident Havel vystoupil také proti projevům rasismu. Proslov zakončil připomenutím, že odhalení pomníku je splacením dluhu, mementem a výrazem úcty k romským obětem holocaustu.⁷⁵ Aktu se účastnil také vedoucí Úřadu vlády Igor Němec, ministr vnitra Jan Ruml, a tehdejší ministr kultury Pavel Tigrid, jejichž projevy hodnotí ředitel prácheňského muzea ve své výroční zprávě jako „nefrázovitě, vytříbeně a dokládající znalost problematiky.“⁷⁶ Akci, během které hustě přšelo, což přispívalo k „tíživé ponuré atmosféře místa“,⁷⁷ následovala od 12.45 krátká tisková konference za účasti I. Němce a některých členů Výboru pro výstavbu památníku Lety v Písku. Jejím tématem byly osudy českých a moravských Romů ze druhé světové války. Ve 13 hodin došlo k zahájení

⁷⁰ POLANSKY, Paul: *Tíživé mlčení; Svědectví těch, kteří přežili Lety; (překlad Petr Mikeš).*

Praha. G plus G, 1998. ISBN: 80-86103-13-7 str. 8 (neoznačena, na stránce je jen fotografie s popiskem).

⁷¹ Tamtéž.

⁷² M. Pape, s.114.

⁷³ Osobní sdělení Gwendolyn Albert, rozhovor proběhl 23.7.2007.

⁷⁴ MRK 22/2004 a- Zpráva z 9.5.1995 pro ČTK o odhalení památníku, následně TK a semináře Neznámý holocaust.

⁷⁵ Text projevu přístupný z: <http://old.hrad.cz/president/Havel/speeches/1995/1305.html>

⁷⁶ Zpráva ředitele Prácheňského muzea v Písku Václava Bartoše o vybudování památníku Lety- popis událostí 2004/5. Archiv MRK přír.č.148/99/1-5.

⁷⁷ Osobní sdělení Gwendolyn Albert, rozhovor proběhl v Praze 23.7.2007.

mezinárodního semináře Neznámý holocaust, jehož cílem bylo osvětlit historické souvislosti holocaustu evropských Romů v období druhé světové války.⁷⁸

Dnem odhalení pomníku jej dle dohody přípravného výboru pro památník Lety převzala obec Lety. Romské organizace v zastoupení M. Šarkoziho se zavázaly k aktivní a trvalé účasti při budování a při další péči o památník.

Události posledních dvou let kalily dvě skutečnosti:

1) V roce 1994 byla velkovýkrmna vepřů v Letech u Písku „transformována v akciovou společnost AGPI, která vznikla na základě zakladatelské smlouvy uzavřené v roce 1991 členskými organizacemi Agropodniku.“⁷⁹ To znamená, že se stala soukromým majetkem.

2) Vláda a „příslušná komise pro výběr projektu pomníku vůbec nekontaktovala dosud žijící bývalé vězně. Pomníček neodpovídá jejich představám.“⁸⁰

Tyto dvě chyby, které česká vláda v té době dopustila, se staly kořeny dlouholetého bolavého zubu vzájemných vztahů mezi vládou a některými Romy, stejně jako benzínem přiléváním do ohně nevraživosti části české společnosti vůči Romům.

7.2 Publikace nových skutečností a výpovědí přeživších nacistické genocidy, spáchané na českých a moravských Romech a Sintech

Na slavnostním odhalení pomníku v Letech v roce 1995 byl přítomen jako novinář také Markus Pape, který se o existenci letského tábora ve stejném roce dozvěděl.⁸¹ Od té doby se začal věnovat studiu pramenů, za jejichž pomoci sestavil knihu *A nikdo vám nebude věřit: Dokument o koncentračním táboře v Letech u Písku*. Jedním z cílů, se kterým se do psaní své knihy Pape pouštěl, je „doplnění doposud vydaných prací historiků základními fakty.“⁸² Ve své práci se opírá o studium do té doby nepoužitých archivních materiálů a osobních výpovědí, především však o více než 60 rozhovorů s bývalými vězni, na kterých se podílel. V existující odborné literatuře výpovědi očitých svědků z Letů Pape postrádá,⁸³ tento nedostatek vyčítá také profesor Ctiboru Nečasovi.⁸⁴ Papeho v jeho volání po větším důrazu na paměti očitých svědků jej na konferenci k semináři Fenomén holocaust v roce 1998

⁷⁸ Zpráva pro ČTK o odhalení památníku, následně TK a semináře Neznámý holocaust z 9.5.199. MRK 22/2004. (Viz příloha č. 5)

⁷⁹ MRK 280/99 Materiály komise pro návrh přijetí pietní úpravy KT Lety a Hodonín

⁸⁰ Zpráva VPORH 2004, k dispozici též na stránkách: <http://www.cestiromove.ecn.cz/>

⁸¹ z mailu M. Papeho ze dne 21.8.2007

⁸² PAPE, Markus: *A Nikdo Vám nebude věřit: Dokument o koncentračním táboře Lety u Písku*. (Překlad David Čaněk). Praha. G plus G, 1997. ISBN: Str. 18

⁸³ Tamtéž, str. 13.

⁸⁴ Tamtéž, str. 14.- poznámky.

podpořil Donald Kenrick- jeden ze dvou autorů knihy *Cikáni pod hákovým křížem-*, který řekl: „...mimořádně, myslím, že Nečas a Zimmerman, jak již někdo prohlásil, se příliš spoléhají na dokumentaci a přehlížejí vlastní příběhy obětí. Nečas zase vyjádřil své zklamání nad tím, že „dokumentární hodnotu (Papeho) textu oslabují nepodložené hypotézy a zbytečné metodické, obsahové a formální nedostatky.“⁸⁵ Publikace byla vydána nakladatelstvím G plus G v roce 1997. Pape se v ČR od roku 1991 jako novinář zabýval rasovou perzekucí nejen v dobách druhé světové války. Když byl v roce 1996 přítomen na demonstraci proti rasismu v Rokycanech, potkal se s Paulem Polanským, kterého požádal o rozhovor (později vyšel v časopisu *Host*)⁸⁶. Noviny *The Prague Post*⁸⁷ uvádějí, že k setkání došlo již v roce 1994, a pokračují sdělením, že během let 1995-1996 Pape Polanskému pomáhal se získáváním archivních materiálů. V roce 1996, když stále nebylo patrné, že by Polansky chtěl své rozhovory s bývalými letskými vězni vydat, jej Pape vyzval, aby neotálel, protože to těm lidem (pamětníkům, s nimiž vedl rozhovory) slíbil. Polansky se na výzvu neozval, (protože hledal amerického vydavatele pro vydání své knihy), a tak Pape mezitím vydal „svůj díl práce- dokumenty.“ Později představil Polanského Fedoru Gálovi, majiteli nakladatelství.⁸⁸ Na základě informací zveřejněných v Papeho knize sepsala pár dní po jejím vydání dvacítká českých i romských intelektuálů trestní oznámení na české protektorátní úřady, velitele a dozorce tábora v době od srpna 1942 do jara roku 1943 pro důvodné podezření ze spáchání trestného činu genocidia.⁸⁹ Podle *The Prague Post* obdržel po čtrnácti měsících tehdejší senátor a vicepremiér Pavel Rychteský, právní zástupce signatářů trestního oznámení, oznámení státního zástupce o odložení případu pro nedostatek důkazů.⁹⁰ Na stránkách Výboru pro odškodnění romského holocaustu se ale dočteme, že „Vyšetřování případu - na popud tehdejšího ministra vnitra ČR - převzal Úřad pro vyšetřování zločinů komunismu. Ten celou věc odložil poté, co v lednu 1999 zemřel jediný, do té doby žijící, bývalý dozorce tábora.“⁹¹ Polanskému vyšla u nakladatelství G plus G kniha vzpomínek bývalých vězňů na tábor v Letech v roce 1998 pod názvem *Tíživé mlčení*.

---

⁸⁵ NEČAS, Ctibor: *Historický kalendář: Dějiny českých Romů v datech*. Olomouc. Vydavatelství univerzity Palackého, 1997. ISBN: 80-7067-769-4. Str. 117.

⁸⁶ Z e-mailu M. Papeho ze dne 21.8.2007.

⁸⁷ *The Prague Post* online (26.4.2000) Markus Pape: An involved observer.

How a German researcher unearthed the Romany Holocaust at Lety. Přístupný na: <http://www.praguepost.cz/profile042600.html>

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ Hromadné trestní oznámení pro podezření z TČ genocidia na české protektorátní úředníky, velitele a dozorce KT v Letech u Písku od 08/42-do jara/43. MRK pod přír.č. 39/2001.

⁹⁰ *The Prague Post* online (26.4.2000) Markus Pape: An involved observer

How a German researcher unearthed the Romany Holocaust at Lety. Přístupný na: <http://www.praguepost.cz/profile042600.html>

⁹¹ Zpráva VPORH 2004, dostupná např. z: <http://www.cestiromove.ecn.cz/>

Během pátrání po bývalých vězních narazili Pape a Polansky také na rodinu Růžičkových a tím došlo k setkání obou pánů s Čeněkem Růžičkou. Ten do té doby nevěděl o ztrátách, které jeho rodina za války utrpěla, stejně tak se doposud neseťkal s existencí tábora v Letech u Písku. Nemohl uvěřit tomu, že v Letech stojí vepřín. „Říkali mi to, já jsem jim nejdřív vůbec nevěřil, byl jsem našťvaný, málem jsem se popral. Oni mě pak naložili do taxíku a odvezli mě tam. Když jsem to viděl- to bylo hrozné. Lomcoval jsem těma vratama...“⁹² Na vysvětlenou dodal, že rodiče mu o tom, co prožili, neříkali, protože se báli, aby něco neprovedl. Bylo to tak i u ostatních původních českých Romů. Dozorci byli stále naživu...

V tomto období došlo k prvnímu vyřčení záměru odstranit vepřín z blízkosti bývalého tábora a nově umístěného památníku. Autorem tohoto prohlášení byl Jan Ruml a stalo se tak na druhém květnovém pietním aktu u památníku na provizorním hřbitově v Letech v roce 1997.

Není pochyb o tom, že tento slib vyřčený ústy ústavního činitele ovlivnily výše zmíněné publikace.

7.3 Snahy o vybudování důstojného památníku v Letech u Písku, určeného obětem romského holocaustu

Na základě výše uvedených skutečností založil Čeněk Růžička společně s Markusem Pape, Lubomírem Zubákem a dalšími organizaci Výbor pro odškodnění romského holocaustu v České republice (VPORH). Sdružení bylo registrováno u ministerstva vnitřní věci 25.02.1998. VPORH zastupuje zájmy těch, kteří přežili nacistickou perzekuci, i zájmy pozůstalých po jejích obětech. Svou činnost charakterizuje následovně: „Kromě mnoha jiných aktivit usilujeme od našeho založení v roce 1998 o pietní úpravu míst bývalých koncentračních táborů Lety u Písku a Hodonínky u Kunštátu. Rádi bychom, aby se tato místa stala důstojnými památníky utrpení Romů za protektorátu.“⁹³ Nedlouho po svém založení začal Výbor komunikovat se zakladatelem Ústřední rady německých Romů a Sintů, Oskarem „Romani“ Rosem.⁹⁴

---

⁹² Osobní sdělení Čeněka Růžičky, telefonický rozhovor 21.8.2007.

⁹³ Zpráva VPORH 2004, dostupná např. z: <http://www.cestiromove.ecn.cz/>

⁹⁴ Romani Rose je ředitel Dokumentačního a kulturního střediska německých Sintů a Romů v Heidelbergu. Navázal na činnost svého otce a strýce, kteří se již v 50. letech zabývali odškodněním romských obětí holocaustu (německo uznalo pronásledování Romů z rasových důvodů za 2. světové války až na začátku 80. let).

Ve stejném roce, přesně 23.4.1998, byl „hřbitov cikánský (koncentračního tábora) s pomníkem“ v Letech okresu Písek ministerstvem kultury uznán kulturní památkou.⁹⁵ Snahy o uznání místa jako kulturní památky se projevovaly již několikrát před tím. 12. 7. 1993 se o zařazení hřbitovů cikánských táborů v Letech a Hodonínku mezi kulturní památky snažil prof. Ctibor Nečas dopisem zaslaným na ministerstvo kultury. V dopise uvádí některá historická fakta o nouzových lesních hřbitovech a skutečnost, že jsou „zarostlé lesním porostem a křovinami, a nikdo se o ně nestará a v ničem nepřipomínají martyrium, které v těchto místech prožívali naši romští spoluobčané za nacistické okupace.“⁹⁶ V srpnu téhož roku mu ředitelka odboru památkové péče MK ČR sdělila, že bylo zahájeno řízení a že prof. Nečas bude o výsledku informován.⁹⁷ Výbor pro koordinaci výstavby památníku se později také snažil o uznání místa kulturní památkou, jak uvádí v roce 1995 ředitel Prácheňského muzea Václav Bartoš ve výroční zprávě muzea, v níž informuje o okolnostech výstavby památníku. Mezi rozhodnutími Výboru z 9.11.1994 také najdeme větu „bude usilováno o prohlášení objektu kulturní památkou.“⁹⁸

O uznání místa kulturní památkou se zasadil rovněž ministr bez portfeje Vladimír Mlynář. Tato intervence byla na rozdíl od předchozích úspěšná. (Lesní hřbitov u bývalého tábora v Hodonínu u Kunštátu stále na své zařazení mezi nemovité kulturní památky čeká.)

„Když po ministru Igoru Němcovi nastoupil Vladimír Mlynář, vypadalo to, že se věci daly do pohybu a svítla naděje, že vepřín v Letech bude odstraněn,“ dočteme se na stránkách časopisu Romanu Vodří z pera chartisty Václava Trojana.⁹⁹ Vladimír Mlynář, v Tošovského vládě jako ministr bez portfeje, se po dobu svého funkčního období zabýval záležitostmi menšin. V programovém prohlášení vláda předestřela, že je připravena se postavit proti projevům diskriminace a rasismu a postavit v Letech důstojný památník romským obětem druhé světové války. Vladimíru Mlynářovi vláda uložila vypsání architektonické soutěže na vybudování památníku v Letech (přičemž zrušení vepřína nebylo v úkolu zahrnuto) a návrh dalšího nakládání s místem a vyčíslení finančních nákladů. Předsevzetí, se kterým Mlynář do vlády nastupoval, bylo zlepšit postavení Romů a prioritou pro něho bylo zrušit velkovýkrmnou vepřů v Letech. Během jeho působení v čele mezirezortní komise pro záležitosti romské komunity, se konala první schůzka představitelů vlády se zástupci firmy

---

⁹⁵ Webové stránky Národního památkového ústavu- movité památky:
<http://monumnet.npu.cz/pamfond/hledani.php>

⁹⁶ Korespondence Nečas/Ministerstvo kultury o prohlášení vězeňských hřbitovů býv. cik., táborů v letech a Hodoníně za kulturní památky. MRK 38/2001. (Viz příloha č. 6)

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ Zpráva ředitele Prácheňského muzea v Písku Václava Bartoše o vybudování památníku Lety.

⁹⁹ Komentovaná událost- RV 06/2004, k dispozici též na <http://www.romea.cz/index.php?id=archiv/2004-06/0607>.

Agpi. V souvislosti se snahou o vykoupení a přemístění vepřína byl Mlynář kritizován pro svůj pokus detailně prověřit firmu AGPI. Pověřením Bezpečnostní a informační služby tímto úkolem byl nařčen ze zneužití pravomoci veřejného činitele. Po několikaměsíčním jednání s firmou Agpi se k žádné dohodě nedospělo. Mlynář prohlásil, že ještě do voleb připraví vládě materiály, ve kterých navrhne varianty řešení. Jako jednu z nich nevyloučil vyvlastnění.

V tomto období došlo také k prvnímu vyčíslení částky, kterou by měl stát za vykoupení a odstranění vepřína zaplatit. V červnu roku 1998 Mlynář prohlásil: „Soudní odhad, který byl učiněn soudním znalcem v oboru, je 50 milionů. Odhad tržní, který dodala v těchto dnech AGPI, mluví o 140 milionech.“¹⁰⁰

Mlynářovi se v kauze nepodařilo dosáhnout žádného dalšího posunu.

7.3.1 První neúspěšný pokus o odstranění velkokapacitního vepřína z Letů u Písku

Během Zemanovy vlády se události kolem památníku v Letech opět pohnuly a dostaly jasnější směr. S novou vládou přebírá romskou tematiku, a tedy i kauzu vepřína stojícího na části areálu bývalého cikánského tábora v Letech, vládní zmocněnec pro lidská práva. Tím se stal Petr Uhl. Svě funkce se ujal v září roku 1998. Uhl se distancoval od (údajně) megalomanských plánů z dob Tošovského vlády a začal podnikat konkrétní kroky směřující k dosažení alespoň některé z vizí romských zástupců.

Vláda ČR v usnesení k přípravě pietních míst někdejších koncentračních táborů v letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu na Moravě z 11. ledna 1998 vzala na vědomí informaci zmocněnce vlády pro lidská práva týkající se někdejších koncentračních táborů v Letech v okrese Písek a v Hodoníně u Kunštátu na Moravě a o přípravě důstojné úpravy těchto míst (...)¹⁰¹. V tomto usnesení vláda změnila předchozí usnesení vlády premiéra Tošovského, které souhlasilo s vybudováním památníku a ukládalo tehdejšímu předsedovi Meziresortní komise pro záležitosti romské komunity, ministru V. Mlynářovi, vyhlášení veřejné sbírky na jeho stavbu. Zároveň uložila zmocněnci vlády pro lidská práva sestavit „smíšenou komisi složenou z historiků, romistů, zástupců pozůstalých romských obětí a z pracovníků státní správy s tím, že předsedou této komise bude zmocněnec vlády pro

¹⁰⁰ Kecy v kleci (Zemské noviny- 4.6.1998) k dispozici na http://www.dzeno.cz/?c_id=10518

¹⁰¹ Usnesení Vlády ČR ze dne 11.1.1999 č.36. V archivu MRK vedeno pod přír.číslem 280/99, anot.„Materiály komise pro návrh přijetí pietní úpravy KT Lety a Hodonín“ (Viz příloha č. 7).

lidská práva,” dále „zpracovat a vládě do 31. března 1999 předložit závěry posouzení historických okolností a současných společenských, mravních a hospodářských potřeb a požadavků souvisejících s pietní úpravou míst někdejších koncentračních táborů v Letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu na Moravě, provedené zmíněnou komisí(...), návrh na vyhlášení peněžní sbírky, která by umožnila pietní úpravu míst někdejších koncentračních táborů v Letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu na Moravě.” Obsahem tohoto usnesení také bylo pověření ministra pro místní rozvoj „zpracovat ve spolupráci s ministrem zemědělství a vládě do 31. března 1999 předložit odhad finančních nákladů na výstavbu nové velkovýkrmny vepřů v oblasti Let u Písku a na pietní úpravu míst někdejších koncentračních táborů v Letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu na Moravě.”¹⁰²

Podle závěrečné zprávy hodnotící komise byli jejími členy: Čeněk Růžička a Markus Pape (VPORH), Petr Lhotka (historik), Monika Horáková (poslankyně), Milena Hubschmannová a Iva Pellarová (romistky), Alena Nedomová (odbor pro lidská práva ÚV-tajemnice komise), Helena Dluhošová (kancelář prezidenta republiky), Zdeněk Prokopec (Přednosta OÚ v Písku), Oldřich Sládek (ředitel AS MV), jejím předsedou byl Petr Uhl.¹⁰³ Členy komise si nejspíše vybíral pan Uhl sám, a pokud postupoval vůči všem členům stejně, o jmenování do komise je informoval dopisem („Ke svému překvapení jsem obdržel, aniž bych byl předem konzultován, dopis ze dne 18. ledna 1999 od Petra Uhla, pověřence vlády ČR pro lidská práva, jímž jsem byl jmenován "členem komise, která bude posuzovat pietní úpravu míst obou někdejších koncentračních táborů," informuje ředitel AS MV Sládek na stránkách internetového časopisu veřejná správa).¹⁰⁴ Sládek v článku dále uvádí, že ze zdavotních důvodů i z důvodů vážných věcných chyb, které našel v předkládaných materiálech, členství v omisi odmítl. Lze tedy jen těžko odhadnout, kolik členů z výše uvedeného seznamu se na činnosti smíšené komise aktivně účastnilo.

Oficiálně se na závěrečné zprávě komise nepodíleli následující členové: Historik Tomáš Staněk poskytl komisi text o internacích v táborech po 2. světové válce se zaměřením na Lety a Hodonín, Karel Holomek se účastnil jen prvního zasedání komise a Marta Miklušáková byla z práce komise ze služebních důvodů uvolněna.¹⁰⁵

---

¹⁰² Usnesení Vlády ČR ze dne 11.1.1999 č.36 (Materiály komise pro návrh přijetí pietní úpravy KT Lety a Hodonín. V archivu MRK vedeno pod příř.číslem 280/99).

¹⁰³ Závěrečná zpráva z 2. 3. 1999 smíšené komise ustavené zmocněncem pro lidská práva podle usnesení vlády č. 36 z 11.1.1999 (v archivu MRK vedeno pod příř.číslem 280/99, anot. „Materiály komise pro návrh přijetí pietní úpravy KT Lety a Hodonín“).

¹⁰⁴ Vyjádření ředitele AS MV v elektronickém časopisu Veřejná správa, č. 19/99. Dostupný z: http://www.mvcr.cz/casopisy/s/1999/99_19/19slovo.html

¹⁰⁵ Závěrečná zpráva smíšené komise.

Komise zasedala celkem pětkrát, z toho dvakrát šlo o výjezdní zasedání (10. 2. v Letech, Mirovicích a Písku, 22.2. v Hodoníně u Kunštátu na Moravě a v Černovicích). Závěrečnou schůzku komise charakterizoval¹⁰⁶ Čeněk Růžička jako „třesk.“ Byli při ní přítomni také zástupci ministerstev. Ministerstvo zemědělství zde podle Růžičky poprvé vyslovilo částku 500 milionů korun, kterou by přemístění vepřína stálo, z čehož 120 milionů je částka potřebná ke zbourání stávajícího vepřína a rekultivaci místa. Podle Čenka Růžičky neexistuje reálný rozpočet, dosavadní oznamované cifry jsou pouhými laickými odhady konkrétních osob. Pan Růžička činnost komise hodnotí pozitivně, zvláště pak fakt, že VPORH dostal dostatek prostoru se vyjádřit a pan Uhl jejich poznámky akceptoval.

Komise studovala činnost a dokumenty některých státních orgánů z let 1994-1995 a vyslechla tři svědky. Tuto skutečnost kritizovali ve svých poznámkách k návrhu znění závěrečné zprávy zástupci Muzea romské kultury. Stejně tak nesouhlasili s některými historickými skutečnostmi, které zpráva uvádí, stejně jako Uhlovi vytkli spojování „popírání vyhlazování v Osvětimi s diskuzí kolem tábora v Letech.“¹⁰⁷ Petr Lhotka (člen komise) v dopise vyjádřil nesouhlasné stanovisko s „celkovým vyzněním zprávy,“¹⁰⁸ ve které se mísí „historická a politická fakta spolu s některými domněnkami“¹⁰⁹ a vyjádřil pocit, že cílem (Uhlovy) činnosti nemá být historická pravda, ale „politické gesto nezaložené na důkladném studiu dané problematiky.“¹¹⁰

Od ostatních členů komise jsou mi známa jen ta stanoviska, jejichž interpretace byly obsaženy v dopisu Petra Uhla členům smíšené komise (v části 0. Co poslali členové komise) z 1.3.1999. Celkově jich je sedm. (Toto číslo by mohlo odpovídat počtu aktivních členů komise.) Nepovažuji za důležité zde interpretace uvádět, mimo jiné také z toho důvodu, že se jedná o velmi stručné výtahy a vzhledem k některým komentářům, které za stanovisky následují, nedůvěřuji zcela jejich sdělení. (Za interpretací postoje Mileny Hubschmannové k dalšímu naložení s vepřínem, které zní: „Vepřín by měl stát vykoupit, nový by se vůbec neměl stavět,“ lze přečíst v závorce obsažený komentář : „M. Hubschmannová je vegetariánka.“) Uvedu zde ale stanovisko, určené vládě, které se o materiály členů komise opíralo.

Historickou částí závěrečné zprávy komise se zabývat nebudu, protože vycházela z práce Ctibora Nečase, a z části se opírala o materiály VPORH. Co se týče budoucnosti areálu bývalého tábora a prostoru kolem nouzového lesního hřbitova, členové komise se v hlasování

---

¹⁰⁶ Osobní sdělení, telefonický rozhovor ze dne 21.8.2001.

¹⁰⁷ Materiály komise pro návrh přijetí pietní úpravy KT Lety a Hodonín (Poznámky k Návrhu usnesení o dalším postupu v souvislosti s nacistickou genocidou Romů.) MRK 280/99

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ Tamtéž.

neshodli na žádné z variant, o kterých se uvažovalo jako o alternativě k odstranění vepřína a výstavbě nového (v médiích z vyjádření zástupců AGPI nazývané „klíč za klíč“). Úpravu pietního místa komise doporučila přírodní, s udržovanými pěšinami, nejlépe jako „háj s prostým kamenem,“ na kterém budou vytesána jména obětí. K možnému umístění expozice v Letech se vyjádřila negativně, vyslovila se pro zřízení expozice v písecké synagoze, kterou k tomuto účelu nabídla pražská Židovská obec. Co se týče vyhlášení sbírky na stavbu nového vepřína, komise ji nedoporučuje, naopak by velmi uvítala vyhlášení- i mezinárodní- sbírky na pietní úpravu Letů, Hodonínku, i hřbitovů v Mirovicích a Černovicích.

Návrh vládního usnesení předložený Petrem Uhlem spolu s předkládací zprávou, zprávou smíšené komise a zprávou zmocněnce pro lidská práva, nebyl přijat v celém znění. O dva poslanecké hlasy neprošel návrh na přesunutí vepřína, byla však přijata pasáž, ve které vláda uznává dluh, který má vůči českým a moravským Romům, stejně jako zodpovědnost za protiromská opatření z první republiky, za nepotrestání nacistických zločinů na Romech spáchaných, za politickou tabuizaci romského holocaustu i poté, co byl historickými výzkumy odhalen, za zanedbání piety míst kde Romové za druhé světové války trpěli a za připuštění výstavby vepřína v Letech.¹¹¹

Petr Uhl rezignoval na funkci zmocněnce vlády v únoru roku 2001 kvůli možnému střetu zájmů, protože jeho manželka Anna Šabatová byla zvolena zástupkyní ombudsmana. Po jeho odchodu nastoupil do funkce 8.3. 2001 Jan Jařab. Během jeho pobytu v úřadu byla vládě zaslána petice s výzvou vládě ČR, aby urychleně přemístila vepřín na vhodné místo a vybuodovala na jeho místě důstojný památník podle představ bývalých vězňů a pozůstalých po obětech. Petici inicioval VPORH. Ve stejném roce předal Romani Rose žádost českému velvyslanci v Berlíně, aby podpořil aktivitu (nejen) českých Romů, která má za cíl odstranění vepřína z místa bývalého koncentračního tábora. Jařab na funkci zmocněnce vlády pro lidská práva dne 31.4. 2004 rezignoval z důvodu nabídky z Bruselu, jeho nástupcem byl zvolen Svatopluk Karásek.

---

¹¹¹ Viz příloha č.8

7.4 Druhá zahraniční intervence a rozpoutání diskuse o statutu bývalých „cikánských“ táborů v Protektorátu Čechy a Morava

19.dubna roku 2005 byla v prostorách sálu Yehudy Menuhina v Evropském parlamentu v Bruselu slavnostně zahájena výstava nazvaná Lety- Příběh zamlčené genocidy, které se skládala z dokumentárních fotografií, přibližujících osudy Romů v bývalém cikánském táboře v Letech u Písku během druhé světové války, i současný stav místa. Výstavu připravil VPORH ve spolupráci s europoslancem za německé Zelené Milanem Horáčkem, který ji také financoval. Zahájení se konalo za účasti českého zmocněnce pro lidská práva Svatopluka Karáska a jeho předchůdce Jana Jařaba. Výstava trvala do 22.4.2005. O necelý týden později- 28.4.2005- se v EP hlasovalo o rezoluci, která upozorňovala na obecně špatné postavení Romů v Evropě a vyzývala členské státy, aby přijaly opatření, které by stávající stav změnilo. Rezoluce obsahovala také adresnou výzvu České republice, aby odstranila nedůstojný vepřín v Letech . Tento odstavec byl do rezoluce přidán na návrh zmiňovaného Milana Horáčka. Den před hlasováním o jejím přijetí proběhla v Evropském Parlamentu o tématu rezoluce rozprava pod vedením českého eurokomisaře Vladimíra Špidly. Pro přijetí hlasovalo 497 poslanců, hlasování se zdrželo 30 poslanců, z tohoto počtu 3 poslanci za ČR. Proti přijetí zvedlo ruku 25 poslanců, z čehož 8 poslanců bylo českých.(Jedním z nich byl poslanec za KSČM Miroslav Ransdorf, který prohlásil, že v případě Letů se „bezudně lže,“ a on jako historik ví, že v Letech koncentrační tábor nebyl.)

Rezoluce vyvolala v České republice různé reakce. Romští představitelé rezoluci uvítali jako záruku dalšího posunu situace v Letech i změn v celkovém postavení Romů ve společnosti. O dalším postupu vlády se na dotazy médií vyjádřoval také Jiří Paroubek, který se stal premiérem čtyři dny před přijetím této rezoluce. Oznamil své stanovisko vyznívající pro odstranění vepřína s tím, že nechá zpracovat možnosti dalších kroků. Jako hrozící překážku definoval vysoké náklady, které by stát musel na přemístění vepřína vynaložit a vyjádřil myšlenku, na které se shodoval mimo jiné s tehdejšími ministrem spravedlnosti Pavlem Němcem, zda by se taková částka nedala využít účelněji, například na vyřešení sociální situace a nebo problému Romů v oblasti vzdělání. Svatopluk Karásek pak poprvé zmínil částku 800 milionů- což jsou údajné náklady spojené se zrušením stávající zemědělské stavby a vybudováním nové- která byla příčinou krachu všech dosavadních jednání.

Poslanec Evropského parlamentu Jaroslav Zvěřina spatřoval v poukazování na skutečnost, že v Protektorátu Čechy a Morava byly koncentrační tábory a na kruté zacházení s vězni, které měli na svědomí čeští dozorci, snahu „oslabit vinu německého fašismu a rozptýlit ji na ty

ostatní ve smyslu věty - podívejme se, oni ti Češi měli taky koncentráky,"¹¹² jeho spolustraníkům z ODS tehdy nejvíce vadilo, že se z tématu Letů u Písku stal evropský problém. Tento fakt nejvíce kritizoval také prezident České republiky Václav Klaus, který mínil, že s Lety se má vypořádat Česká republika sama a rezoluci vnímal jako narušení svébytnosti země. Vyjádřil domněnku, že europoslanci neví, kde Lety leží, natož o co skutečně v Letech jde. Svým výrokem, že Lety nejsou skutečným koncentračním táborem a že byly zřízeny pro ty, kteří nechtějí pracovat, odstartoval vleklou debatu mezi politickými představiteli, historiky, romskými představiteli i veřejností a mezi všemi zmíněnými skupinami navzájem. V roce 2005 se tento „spor o charakter tábora“ stal jedním z hlavních témat předních českých deníků, které však rozebíraly názory laiků. Na podporu Klausova hlasu a s tím i na podporu europoslance Ransdorfa (na kterého bylo podáno zrestní známení) posloužilo vyjádření historického ústavu akademie věd ČR. Ze strany některých romských organizací a řady osobností se ozývaly hodnotné protiargumenty.

Většina rozborů se zabývá tím, jaká terminologie je v České republice ustálená a jaké významy jsou jednotlivým výrazům přikládány (též nazýváno slovíčkařením). Zaznamenala jsem také vážně míněné diskuse na témata: jestli Češi termín „koncentrační tábor“ nevnímají spíše jako „vyhlazovací tábor,“ jestli v koncentračním táboře nutně museli být lidé uvězněni za účelem je zničit, a zda necelých 300 obětí není malý počet na to, aby místo, kde zemřeli, mohlo být nazváno koncentračním táborem, stejně jako zda je „přípustné“ zemřít v koncentračním táboře na následky nemoci, namísto smrti v plynové komoře, či umučením.“ Po prostudování rozdílných názorů více či méně fundovaných odborníků, účastnících se této diskuse, bych upozornila na existenci přístupu, který před podobným přetahováním o historickou pravdu spíše varuje. Ze všech historiků a jiných odborníků zde uvedu názory jen tří z nich: Milena Hubschmanová prohlásila, že tento spor je nevýznamný, důležité je, že Lety byly přestupní stanicí ke genocidě Romů.¹¹³ Jiřina Šiklová v lidových novinách napsala: „Dohady o přesném počtu Němců, které shodili naši dědové z mostu, stejně jako spory, zda byl tábor v Letech koncentrační, jsou zástupným problémem, který tyto činy posouvá do veřejné diskuse a tím ruší emoční význam toho, co se stalo.“¹¹⁴ Historik Donald Kenrick na konferenci Fenomén Holocaust prohlásil: „V jedné knize jsem uvedl, že status Letů a Hodonína byl změněn z pracovního na koncentrační tábor.“¹¹⁵ Zároveň prohlásit, že Lety ani Hodonín nepovažuje za tábory stejného typu jako Osvětim nebo Buchenwald a tudíž to

---

¹¹²Dostupný z: <http://www.ods.cz/eu/prispevek.php?ID=933&page=33>

¹¹³ 280/99 Materiály komise pro návrh přijetí pietní úpravy KT Lety a Hodonín.

Dopis Petra Uhla členům smíšené komise (z 1.3.1999), bod 0: Co napsali členové komise

¹¹⁴ LN 27/1/2006

¹¹⁵ *Neznámý holocaust*. Sborník ze semináře v Písku 13.5.1995 str.158

záleží na naší definici tábora. Dodal, že si v tom musíme udělat pořádek my lidé, kteří tu žijeme.

Od června roku 2005, kdy proběhla poslední schůzka ředitele firmy Agpi se Svatoplukem Karáskem, kterého vláda pověřila vyjednáváním v této věci a na které ředitel AGPI Čech připomněl ochotu společnosti částečně se podílet na přesunu převozu, zájem vlády o rychlé vyřešení celé kauzy slábl.

7.4.1 Ultrapravicová národní strana a její snaha odhalit v Letech památník obětem druhé světové války a nové jednání o odstranění vepřína, který medializace tohoto záměru přinesla

Událostí, která paradoxně posloužila k posunu událostí, a která by v novodobé historii bývalého koncentračního tábora v Letech u Písku neměla zůstat opomenuta, je setkání příznivců ultrapravicové Národní strany v Letech 21.1.2006. Přesněji asi v poloviční cestě mezi památníkem romským obětem holocaustu na místě lesního hřbitova a vepřínem. NS zde ten den chtěla odhalit pomník v podobě čtyřtunového kamenu, který měl být osazen deskou s nápisem „obětem druhé světové války.“ Zastupitelstvo obce Lety se dne 17.1.2006 usneslo na znění dopisu Národní straně, ve kterém ji vyzývá k odstranění kamene, protože byl na pozemku obce umístěn neoprávněně.¹¹⁶ Národní strana nedodržela termín, ve kterém měla balvan odstranit, a tak jeho odstranění zorganizovala obec. Členové a příznivci národní strany do Letů i přesto přijeli a naslouchali projevu předsedkyně strany Petry Edelmannové, která odmítla, že by Lety byl koncentrační tábor, označila tam zemřelé Romy za oběti vlastní neschopnosti dodržovat základní hygienické návyky a vládu vyzvala, aby peníze, potřebné na přemístění vepřína, věnovala na výstavbu nové dětské nemocnice. U památníku romským obětem holocaustu se na protest proti shromáždění národní strany sešli příbuzní obětí nucené koncentrace v nedalekém táboře, zástupci romských organizací i lidskoprávní aktivisté. Obě shromáždění se konala za zvýšeného zájmu médií a asistence policie.

Tento krok národní strany však kromě probuzení utichajícího sporu o charakter tábora uporornil na fakt, že přes veškerá vyjádření představitelů vlády z minulého roku, v kauze „vepřín v Letech“ nedošlo k žádnému posunu. Na březen roku 2006 byla tedy domluvena další schůzka se zástupci firmy Agpi. Ředitel Jan Čech vyjádřil obavu o budoucnost této společnosti a připomněl, že oni nejsou viníky celé kauzy. Premiér Paroubek oznámil, že stát

---

¹¹⁶ Usnesení zastupitelstva obce Lety ze dne 17.1.2006 zveřejněné na www stránkách obce Lety.dostupné z: http://www.lety-obec.cz/vismo/dokumenty2.asp?u=8077&id_org=8077&id=3624&p1=&p2=0&p3=

vepřín do blízcích se červnových voleb nestihne odstranit, a vyjádřil ideu postavit na místě důstojný památník.

7.5 Památka obětem romského holocaustu v době napsání této práce

Během posledních měsíců před napsáním této práce kauza Lety opět oživila. VPORH vyzval 12. března 2007 českou vládu k přípravě zákona o pietní úpravě míst protektorátních koncentračních táborů pro Romy. „Norma by měla podle romských aktivistů stanovit, že pietní upravení míst nacistické perzekuce Romů je ve veřejném zájmu. Usnadnila by tak průj majetkové vypořádání s majiteli a následné odstranění staveb.”¹¹⁷ Ministryně pro lidská práva v současném kabinetu Miroslava Topolánka, Džamila Stehlíková, se krátce po svém nástupu do úřadu vyjádřila pro odstranění vepřína. Prohlásila však, že vzhledem k finančním nárokům varianty přemístění vepřína, které vyčíslila až na jednu miliardu, vláda nebude moci potřebné prostředky uvolnit. Chce ale hledat prostředky z Evropské unie a ze soukromého sektoru. Podle Čenka Růžičky ani Stehlíková doposud nenechala zpracovat rozpočet nebo alespoň odborný odhad částky, která by byla potřebná.¹¹⁸ Pan Růžička mi také sdělil, že společnost Agpi v roce 2007 vybudovala v areálu výkrmny odkalovací jímku (která vepřínu doposud chyběla), čímž došlo k zhodnocení celého zemědělského areálu.¹¹⁹ Premiér Miroslav Topolánek je přesvědčený, že místo si památník zaslouží, ovšem (z finančních důvodů) vedle vepřína. Podobný projekt mu na jaře roku 2007 předložili Romové z jižních Čech v čele s podnikatelem Rudolfem Tancošem. Ten pochází ze Slovenska a genocida českých a moravských Romů a Sintů za Protektorátu se jej tedy nedotkla. Tancoš údajně nevěděl, k čemu v Letech došlo a na základě zjištěných informací je ochoten od projektu ustoupit. Premiér Topolánek Tancošovo navržené řešení považoval za „důstojné vyústění mnohaleté krize.”¹²⁰ V březnu oznámil, že vláda na vybudování památníku věnuje 50 milionů korun. Romové, kteří se sešli na 9. pietním aktu u památníku na místě lesního hřbitova, toto řešení odmítli.

VPORH otevře v září 2007 v pražském Veletržním paláci výstavu „Zaniklý svět původních českých Romů a Sintů.” Výstava přinese pohled na staleté dějiny původních Romů a Sintů

---

¹¹⁷ Čeněk Růžička pro ČTK.

¹¹⁸ Osobní sdělení- telefonický rozhovor ze dne 21.8.2007.

¹¹⁹ Osobní sdělení- telefonický rozhovor ze dne 21.8.2007.

¹²⁰ ČTK 6.4.2007.

v českých zemích, bude se věnovat také téměř úplnému vyvraždění této romské skupiny během druhé světové války. Podle pozvánky, umístěné na stránkách VPORH, budou při té příležitosti zveřejněna zatím nepublikovaná fakta týkající se Letů u Písku.¹²¹

8. Závěr

---

¹²¹ Pozvánka na výstavu „Zaniklý svět původních českých Romů a Sintů. Přístupná z: <http://www.cestiromove.ecn.cz/index.htm>

Nejčastějším argumentem proti odstranění vepřína a podporou názoru, že stávající úprava pietního místa je dostačující, je údajná nedostatečná péče Romů o památník a okolí, stejně jako nízká intenzita návštěv bývalého provizorního hřbitova. Poukazováním na staré věnce a neposekanou trávu se mnozí snaží dokázat, že ani Romové „svým“ zemřelým neprokazují patřičnou úctu, proč by ji tedy měl prokazovat stát. Tyto útoky v sebeobraně jsou odrazem snahy zmenšit vlastní vinu poukazováním na domnělé nedostatky jiných. Podobné výroky totiž nejčastěji slyšíme od zástupců míst, která jsou za stávající stav zodpovědná. Bývalý ministr kultury Vítězslav Jandák dokonce poznamenal, že Romové památník nevštěvují, jen pokud jsou přítomny televizní kamery. Ty tam ale jsou kvůli tomu, že se tam Romové scházejí a každoročně již 11 let poukazují na vepřín, který vnímají jako symbol toho, co si o nich vláda svou nečinností a veřejnost tichým souhlasem myslí. Na posledním pietním aktu k uctění památky obětí nacistického koncentračního tábora v Hodoníně u Kunštátu dne 19.8.2007 měl na černočickém hřbitově, kam se zpočátku pohřbívaly oběti hodonínského tábora, proslov předseda brněnské Židovské obce Pavel Fried. V jeho řeči zazněla myšlenka, že neexistují žádné „naši mrtví“ nebo „jejich mrtví“- vnímáno pohledem národa. Ve vyhlazovacích táborech se popel všech mrtvých po spálení v jamách stejně smísil. Byl to zkrátka popel obětí holocaustu. Stejně tak Romové, kteří zemřeli v Letech, jsou oběti holocaustu a těm je potřeba vzdávat úctu. Takže argument, že se Romové mají o své mrtvé lépe starat, je malicherný. Nehledě na to, že památník má v péči obec Lety, památníky obětem druhé světové války se zpravidla také navštěvují jen při významných výročích, která se k památníkům váží, a pouze při těchto příležitostech přicházejí pamětníci i politici položit věnec, poklonit se a zapálit svíčku. Ten, kdo nemá hrob svých blízkých nedaleko bydliště, jej také navštěvuje na Svátech všech svatých, případně na Vánoce či Velikonoce.

Během výzkumu jsem zaregistrovala, jak obtížné je pro většinu z těch, kteří se tématu věnovali, zachovat odstup, objektivitu a jednat bez emocí. Pro ty, kteří nemohou pochopit, že v Letech vepřín stojí a ani na chvíli nepochybují, když před slovy „tábor v Letech“ použijí adjektivum „koncentrační,“ stejně jako pro zastánce opačného názoru. Nic mezi nimi neexistuje- přístupy jsou založeny na různých prioritách, které stojí v opozici. Pokud bych je měla pojmenovat, napadá mě, že prioritou na žebříčku hodnot prvního zmíněného tábora je morálka a prioritou toho druhého materiálně- ať už se projevuje snahou spekulovat, jak lépe zúročit fiktivní miliardy, nebo populismem kvůli volebním výsledkům.

Často jsem narážela na sousloví „hledání historické pravdy.“ Další hledání by již bylo hledáním pravdy jiné, což by jen nahrávalo „revizionistickým“ snahám popíračů holocaustu.

Myslím, historickou pravdu (někteří) historikové již našli. Ted' záleží na tom, jak ji předat veřejnosti. Třeba se z ní poučí.

Resumé v anglickém jazyce/ Summary

This thesis portrays a connection of some well known facts on the Roma holocaust, the communist policy of assimilation, the situation of the Roma in contemporary society and the Roma ethnic and emancipatory efforts with the post war history of the former concentration camp in Lety near Pisek (Lety u Pisku), meant for entire Roma families. It maps the availability of information on the persecution of Romas during the Second World War by both governmental figures as well as by society and the impact of the insufficient distribution, publishing and non availability of these facts which are a trend continuing till today. The past regime allowed the construction of pig sties next to (and partly on) land that during the Second World War was the area of a so called "gipsy camp", in which almost 300 people, half of whom were children died, as a result of inhumane treatment and extreme living conditions. The governments of the post communist era did not address the issue until it became a scandal shaming the entire democratic world. Ten years have passed since the government made its rhetorical pledges to right a wrong and remove the pork feeding and production unit off a site that should have been a place of piety and remembrance for the Roma victims of the holocaust and not much has changed. The selling price of the pork feeding and production unit has risen and the general public's support for such a step has declined. The former concentration camp prisoners, the loved one of those who lost their lives as a consequence of being held in the concentration camp of Lety and others who remember the camp have been meeting for twelve years at a memorial on a temporary forest graveyard, where on the site of mass graves, today lies a memorial they did not ask for and as they await the nearing elections that will once again open the floor to a circle of promises and incomplete agreements.

Seznam použitých pramenů a literatury

- FRASER, Angus: *Cikáni*. (Překlad Marta Miklušáková); Praha. Lidové noviny; 2002
- HUBSCHMANNOVÁ, Milena. *Po Židoch Cigáni: Svědectví Romů ze Slovenska 1939 – 1945, díl 1. (1939 - srpen 1944)*, 1. vydání. Praha. Triáda. 2005. ISBN: 80-86138-14-3
- JAMNICKÁ-ŠMERGLOVÁ, Zdeňka: *Dějiny našich cikánů*. Praha. Orbis. 1955
- KENRICK, Donald; PUXON, Grattan. *Cikáni pod hákovým křížem; (Překlad Ruben Pellar)*. Olomouc. Univerzita Palackého v Olomouci, 2000. ISBN: 80-244-0048-0
- KLADIVOVÁ, Vlasta: *Konečná stanice Auschwitz- Birkenau*. Olomouc. Univerzita Palackého, 1994. ISBN: 80-7067-393-1
- LABUDA, Milan: *Živí proti živým (překlad dr. Elena Urbanová)*, 1. vydání. Praha. Albatros společně s nakladatelstvím Mladá Letá, 1979. ISBN: 13-738-79
- NEČAS, Ctibor: *Nad osudem českých a slovenských cikánů*. Brno. Univerzita J. E. Purkyně, 1981.
- NEČAS, Ctibor: *Nemůžeme zapomenout*. Olomouc. Univerzita Palackého, 1994. ISBN: 80-7067-354-0
- NEČAS, Ctibor; HOLÝ, Dušan: *Žalující píseň: O osudu Romů v nacistických koncentračních táborech*, 1. vydání. Brno. Ústav lidové kultury ve Strážnici s podporou Ministerstva Kultury České republiky a ve spolupráci s Muzeem romské kultury, 1993.
- NEČAS, Ctibor: *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc. Univerzita Palackého v Olomouci, 1995
- NEČAS, Ctibor: *Českoslovenští Romové v letech 1938 – 1945*, Masarykova Univerzita, Brno. 1994.
- NEČAS, Ctibor: *Andr'oda taboris: Tragédie cikánských táborů v letech a v Hodoníně*. Brno. Masarykova Univerzita v Brně, 1995.
- NEČAS, Ctibor: *Andr'oda taboris: Vězňové protektorátních cikánských táborů 1942-1943*. Brno. 1987.
- NEČAS, Ctibor: *Historický kalendář: Dějiny českých Romů v datech*. Olomouc. Vydavatelství Univerzity Palackého. 1997. ISBN: 80-7076-769-4
- NEČAS, Ctibor: *Holokaust českých Romů*. Praha. Prostor, 1999. ISBN: 80-7260-022-2
- PAPE, Markus: *A Nikdo Vám nebude věřit: Dokument o koncentračním táboře Lety u Písku*. (Překlad David Čaněk). Praha. G plus G, 1997. ISBN: 80-901896-8-7

PAVELČÍKOVÁ, Nina: *Romové v českých zemích v letech 1945-1989*. 1. vydání. Praha. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR. 2004. 183 stran.

ISBN 80-86 621- 07-3

PEČÍNKA, Pavel: *Romská občanská iniciativa v České Republice: Od šedesátitisícového hnutí k haštěřivému spolku, koketujícímu s krajní pravicí.*

POLANSKY, Paul: *Dvakrát tím samým: Básně o romském holocaustu (1940-1997)*.

1. vydání. Praha. G plus G, 1998. 125 stran. ISBN 80-86103-11-0

POLANSKY, Paul: *Tíživé mlčení; Svědectví těch, kteří přežili Lety; (překlad Petr Mikeš)*.

Praha. G plus G, 1998. ISBN: 80-86103-13-7

Romové v Byzanci. Praha. Signeta, 1999. ISBN: 80-902608-0-2

Sborník:

Fenomén holocaust: Sborník mezinárodní vědecké konference Praha-Terezín 6.-8. října 1999

Odborné články:

GLASSMANOVÁ, Gaby: *Židovské a romské dědictví (několik srovnání)*. *Romano Džaniben*. Jevend / 2002. Str. 26

NOSKOVÁ, Helena: *Češi, Slováci a Romové po II. Světové válce (Majorita a minorita v zákonech a směrnicích)*. *Romano Džaniben*. 3 / 2000. Str. 58

PAPE, Markus: *Michal Bohin- lékař lidumil*. *Romano Džaniben*. 1-2 / 2000. Str. 62

NEČAS, Ctibor: *Židovští lékaři v cikánských táborech*. *Romano Džaniben*. 1-2 / 2000. Str. 58

Jiné publikace:

Desetiletka v Letech u Písku 1996 – 2006: „Kecy v kleci“ - pravolevý oportunistus v praxi nebo-li: „Iniciativní blbec je horší než třídní nepřítel. Praha. Dženo, 2006-
k dispozici na: http://www.dzeno.cz/?c_id=10518

Internetové stránky:

<http://www.palba.cz/viewtopic.php?t=894&sid=630adb7314560bc19b88f69ff43c0d00>

<http://www.holocaust.cz/cz2/history/camps/cam>

http://www.dzeno.cz/?c_id=7496

<http://www.paulpolansky.com/>

<http://old.hrad.cz/president/Havel/speeches/1995/1305.html>

<http://www.praguepost.cz/profile042600.html>
<http://www.cestiromove.ecn.cz/>
<http://monumnet.npu.cz/pamfond/hledani.php>
<http://www.romea.cz/index.php?id=archiv/2004-06/0607>.
http://www.mvcr.cz/casopisy/s/1999/99_19/19slovo.html
<http://www.ods.cz/eu/prispevek.php?ID=933&page=33>
http://www.lety-obec.cz/vismo/dokumenty2.asp?u=8077&id_org=8077&id=3624&p1=&p2=0&p3=
<http://www.cestiromove.ecn.cz/index.htm>

Další prameny:

Archiv MRK:

148/99/1-5

Památník Lety - Korespondence

1- Zpráva ředitele Prácheňského muzea v Písku Václava Bartoše o vybudování památníku Lety- popis událostí 2004/5

2- Vyhlášení výběrového řízení o návrh a realizaci památníku obětem cikánského internačního tábora v Letech. Prácheňské muzeum v Písku

3- Dopis Pavla Němce Č. Růžičkovi- výzva aby zanechal aktivit směřujících k likvidaci vepřína- „peníze se hodí jinde.“

4- Dopis akademické YMCA- Oikumene (Ing. Jakub S. Trojan) I. Lázničkové (ředitelka MRK), V.Mlynářovi(ministr), M. Pospíšilovi (tajemník Rady pro nár. menšiny), L.Šilhánové, OÚ Písek, M.Horákové (romské kulturní středisko) Návrh aby památník romským obětem holocaustu byl zřízen v Hodoníně u K.

5. Odpověď I. Lázničkové- ve smyslu že aktivity v Letech jdou mimo MRK, nikdo je nekonzultuje, příklání se k variantě Hodonín

37/2001

Vyjádření C. Nečase a MRK k záměru vybudování pamětní desky obětem cikánského tábora v Letech- v dopisu I.Lázničkové starostovi Let Zárybnickému z 18.8.1994

38/2001

Korespondence Nečas/Ministerstvo kultury o prohlášení vězeňských hřbitovů býv. cik., táborů v letech a Hodoníně za kulturní památky.

39/2001

Hromadné trestní oznámení pro podezření z TČ genocidia na české protektorátní úředníky, velitele a dozorce KT v Letech u Písku od 08/42-jaro/43.

235/2005

Pozvánka na konferenci Překonávání hranic- Lety u Písku leží v Evropě 21.10.2005, Praha-Goethe institut (VPORH, Zentral Deutscher Sinti und Roma, Goethe inst.), obsahuje seznam panelistů a přispívajících s názvy příspěvků, životopisy, kopii dobové skicy tábora, superprojekce půdorysu tábora na katastr. mapu obce, kop. vyhlášky z r. 1927 o soupisu cikánů 1.-3.8.1942.

280/99

Materiály komise pro návrh přijetí pietní úpravy KT Lety a Hodonín

- stanoviska a návrhy ke schválení vládě, průběžná činnost za tímto účelem ustanovené komise vč. jejich interní korespondence, úkolů apod.
- dopis členům smíšené komise, bod O: Co napsali členové

18/2004 32

strojopisy článků Vlasty Kladivové, novinové výstřižky

b) Hlas Revoluce: 32/72- Vraždění cikánského obyvatelstva (genocida Romů proběhla bez pozornosti světové veřejnosti, „rasové teorie Richtera a Justinové někde „mlčky platí“(...))“

c) HR 72/40 Fašismus proti cikánům- reakce na článek uveřejněný v č. 32- přeživší z Osvětlemi Tera J. a Růžena Kočí, ÚV SC-R

HR 73/11 Bartoloměj Daniel- Ztráty Romů v Osvětlemi (čísla: v Osvětlemi zahynulo 5000-6000 Romů z historických českých zemí, vrátilo se 100-150)

HR 79/7 Koncentračnické „lži“- Josef Soldán, Prostějov

a) Strojopisy článků V.K.- Cikánská noc v Birkenau, dopis z časopisu Květy, že její příspěvek neotisknou. Konečná stanice Osvětlemi- kde uvádí, že „pronásledování cikánů nacismem bylo u nás věnováno dost málo pozornosti“

19/91- Zpráva delegace ÚV SC-R ČSSR ze Světového kongresu a festivalu Romů v Londýně 7/12 dubna 1971

20/91 Generální velitel neuniformované protektorátní policie- potírání cikánského zlořádu. Tiskárna protektorátu Č a M v Praze (MV Praha, 24.6. 1942- Oběžník, předmět: Boj proti cikánskému zlořádu v Protektorátu- evidence cikánů, cikánských mišenců a osob žijících po způsobu cikánském)

841/2003 Četnická stanice Švihov- 24.1.1940: Seznam Cikánů navržených do kárného pracovního tábora: (Šlehoferovi aVáclav Šťastný- bydliště Švihov 281, 46-ŽL na obchod stříz. zbožím Vosí 13- Martin, Václav)

536/99- Mapka konc. táborů na území ČSR v obd. 1939-45 (originál uložen v ČSPB Brno, Dr. Vašek)

153/2001

a) Paul Polansky uncovers horryfying tale of death. Decorah, Iowa.1994, 5. května

b) International interest in Gypsy death-camp story (titul a datace nezjištěna)

22/2004

a) Dokumentace k přípravě a realizaci odhalení památníku

- Zpráva pro ČTK o odhalení pomníku obětem

b) Nov. výstřižky – Lety 90. léta, různé noviny

Romové v Letech (Rozhovor se Zdenkem Hůlem o tvorbě pomníku v Letech)

Seznam příloh

- 1..... Oběžník MV Praha. předmět: Boj proti cikánskému zlořádu v Protektorátu-evidence cikánů, cikánských míšenců a osob žijících po způsobu cikánském (Generální velitel neuniformované protektorátní policie- potírání cikánského zlořádu. Tiskárna protektorátu Čech a Moravy v Praze. Kopie materiálu MRK, originál uložen pod přírůstkovým číslem 20/91.
- 2..... Zpráva delegace ÚV SC-R ČSSR ze Světového kongresu a festivalu Romů v Londýně 7.-12. dubna 1971. Komise společensko- právní pro odškodnění obětí nacismu za druhé světové války. Kopie materiálu MRK, originál uložen pod přírůstkovým číslem 19/91.
- 3..... Články a reakce čtenářů z časopisu Hlas revoluce z let 1972-1979. Kopie materiálu MRK, originál uložen pod přírůstkovým číslem 18/2004 32.
- 4..... Výstřižek článku: Paul Polansky uncovers horryfying tale of death. Decorah, Iowa.1994, 5. května. Kopie materiálu MRK, originál uložen pod přírůstkovým číslem 153/2001.
- 5.....Dokumenty týkající se přípravné fáze a odhalení pomníku obětem „cikánského“ tábora v letech Letech u Písku. Vyhlášení výběrového řízení o návrh a realizaci památníku obětem cikánského internačního tábora v Letech (MRK 148/99/1-5), Vyjádření C. Nečase a MRK k záměru vybudování pamětní desky obětem cikánského tábora v Letech- v dopisu I.Lázničkové starostovi Let Zárubnickému z 18.8. 1994 (MRK 37/2001), Dokumentace k přípravě a realizaci odhalení památníku: Zpráva pro ČTK o odhalení pomníku obětem (MRK 22/2004), Romové v Letech:Rozhovor se Zdeňkem Hůlem o tvorbě pomníku v Letech (MRK 22/2004).
- 6..... Korespondence C. Nečase a Ministerstvo kultury o prohlášení vězeňských hřbitovů býv. cik., táborů v letech a Hodoníně za kulturní památky. Kopie materiálu MRK, originál uložen pod přírůstkovým číslem 38/2001.
- 7..... Materiály komise pro návrh přijetí pietní úpravy KT Lety a Hodonín.Usnesení vlády ČR ze dne 11.ledna 1999 k přípravě pietní úpravy míst někdejších koncentračních táborů v Letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu. Kopie materiálu MRK, originál uložen pod přírůstkovým číslem 280/99.
- 8..... Materiály komise pro návrh přijetí pietní úpravy KT Lety a Hodonín Návrh usnesení vlády vypracovaný na základě činnosti komise, předkládaný vládě na jaře 1999. Kopie materiálu MRK, originál uložen pod přírůstkovým číslem 280/99.

Příloha č.1Preváděcí směrnice

k výnosu ministerstva vnitra ze dne 24.června 1942
D - 1520-22/6-42-V/4.

P o t í r á n í   c i k á n s k é h o   z l o č í n ů .

K prevádění výnosu ministerstva vnitra ze dne 24.června 1942, čís. D-1520-22/6-42-V/4, kterým byl nařízen soupis a určitá další opatření proti cikánům, cikánským míšencům a osobám potulujícím se po způsobu cikánském na celém území Protektorátu Čechy a Morava, vydávám tyto směrnice :

A. Úkoly /opatření/ .

Opatření :

- 1./ Soupis cikánů, cikánských míšenců a osob potulujících se po způsobu cikánském /odst.II,III citovaného výnosu/,
- 2./ odnětí kočovnických živnostenských listů /odst.V citovaného výnosu/ a kočovnických listů podle § 5 zák.o potulných cikánech ze dne 14.července 1927 - č.117 Sb.,
- 3./ udělení výstrahy produktivně pracujícím cikánům a cikánským míšencům /odst.VI cit.výnosu/,
- 4./ zadržení cikánů a cikánských míšenců, kteří nejsou v pevné a produktivní práci, spolu se všemi rodinnými příslušníky, a dodání jich do cikánského tábora /odst.VIII cit.výnosu/
- 5./ provedení ostatních opatření, vyplývajících z ustanovení služebního předpisu : "Preventivní potírání zločinnosti", K 17-100-01.

B. Příslušnost.

1./ Soupis provedou orgánové veškeré protektorátní policie ve svých služebních obvodech.

2./ V odst. A uvedená opatření budou řídit kriminální oddělení vládního rejdiřství a místní četnické stanice ve svých obvodech za součinnosti všech orgánů protektorátní policie /vládní policie, četařství a obecní policie/; četnické stanice jsou v tomto směru podřízeny místně příslušným četnickým pátracím stanicím.

3./ Četnické pátrací stanice řídí soupis ve svých obvodech a usměrňují činnost místních četnických stanic.

4./ Pod dohledem Kriminální ústředny /odst.IX cit.výnosu/řídí soupis Kriminální oddělení - Všeobecná kriminální ústředna - policejního ředitelství v Praze, kterému rovněž přísluší soustředění výsledků soupisu z celého území Protektorátu Čechy a Morava a provádění úkolů vyplývajících ze služebního předpisu K 17-100-01. V zemi Moravské řídí soupis kriminální oddělení policejního ředitelství v Brně podle směrnice Kriminálního oddělení - Všeobecné kriminální ústředny - policejního ředitelství v Praze.

5./ Okresní a obecní úřady jsou povinny spolupůsobiti vhodným způsobem a podporovati činnost zmíněných orgánů.

C. Provedení.

I. Soupis.

1. Soupisu podléhají :

- a/ usazení a neusazení cikáni,
- b/ usazení a neusazení cikánští míšenci,
- c/ všechny osoby, které podle svého vzhledu, způsobu života, mravů a zvyků se neliší od cikánů a potulují se po způsobu cikánském, jako n. př. kotláři, brusiči, kočovní trhovci, pokud nemají vlastní živnost se stálým proeevištěm stanovištěm nebo bydlíštěm.

Do soupisu jest pojeti také ty cikány, kteří se t.č. nacházejí v soudní vazbě, v trestnicích, doaucovacích pracovnách, jiných výchovných ustavech, nemocnicích a pod. Soupis provedou kriminální oddělení vládních policejních úřadů a četnické pátrací stanice, v jejichž obvodu se zmíněné ustavy/věznice/nalézají.

2. Soupis bude proveden dne 2.srpna 1942, počínaje 7 hod.

3. Okresní a vládní policejní úřady vydají podle odst.1 cit. výnosu ministerstva vnitřní vyhlášku, zakazující označeným osobám a jejich rodinným příslušníkům opustiti jejich místo pobytu v době od 1.srpna 1942, 0.00 hod., do 3.srpna 1942, 24.00 hod., a obsahující současně příkaz, aby se tyto osoby se svými příslušníky dostavily dne 2.srpna 1942 v 7.00 hod. k místně příslušným bezpečnostním úřadům /vl. policejním úřadům, četnickým stanicím/.

4. V odstavci B 2 uvedené místně příslušné bezpečnostní úřady /policejní s četniční orgánové/

- a/ vyplní u každé soupisu podléhající osoby dvojmo tiskopis podle vzoru 1. Všechny rubriky tiskopisu jest vypláti co nejpřesněji podle údajů soupisu podléhající osoby. Na přesné údaje o rodinném původu jest klásti co největší důraz. To platí především také pro zjištění rodičů a prarodičů s otcovy a s matčiny strany. Při vyplňování sloupce, týkajícího se rodinného stavu jest přesně udati, konal-li se sňatek úřední nebo církevní - kdy - a kde, nebo zda dotyční žijí v t.zv. "cikánském manželství". U osob oddaných církevně, úředně nebo po cikánském způsobu, jest udati zároveň jméno, rodná data a místo narození manžela. Tyto údaje nenahraňují vyplnění přihlášky pro manžela. Do přihlášky musí býti pojaty také manželské a nemanželské děti každého věku. Pro děti starší 6ti let jest kromě toho vyplniti zvláštní přihlášku.

Po ruce jsoucí osobní doklady a ostatní doklady jest přezkoušeti co do totožnosti osoby a až na jeden doklad pro každého cikána odebrati a připojiti k soupisovým spisům - viz násl.odst.d -. Vládní policejní úřady a četnické stanice vyplní přihlášku o osobách zdržujících se nebo bydlících v jejich služebním obvodu;

- b/ zhotoví ve trojím vyhotovení desetiprstou daktyloskopickou kartu všech osob starších 6ti let a to dvakrát na dyktyllskopické kartě říšského vzoru a jedeakrát na daktyloskopické kartě protektorátního vzoru;
- c/ zařídí vyhotovení dvou podobenek všech osob podléhající soupisu, starších 16ti let;
- d/ odejmou označeným osobám kočovnické zivnostenské listy, není-li splněn předpoklad pro jich další ponechání podle odst. C II;
- e/ sepiší s osobami uvedenými v odstavci A 3 protokoly o udělených jim výstrahách podle odst. C III;
- f/ zadrží cikány a cikánské míšence, kteří nemají pevné a užitečné zaměstnání i s jejich rodinnými příslušníky a zařídí dodání jich do cikánského tábora /viz odst. C IV/;
- g/ provedou zjištění totožnosti a státní příslušnosti sepisovaných osob. Za tím účelem musí učiniti všechna potřebná opatření, která mohou provést, a to

/1/ přezkoušejí všechny údaje o osobě a o státní příslušnosti podle předložených dokladů, zápisů úřadu, před nimž byl uzavřen sňatek, nebo jiných úředních záznamů a dokladů /přezkoušení osobních dat/;

/2/ zjistí spolehlivé poznávací svědky, tedy rodinné příslušníky nebo jiné, především úřední osoby, které zjišťovanou osobu znají z rodinných nebo z příbuzenských /rodov ch/ vztahů/zjištění osoby/

/3/ poznamenají údaje poznávacích svědků a údaje získané z dokladů do přihláškových tiskopisů /viz příloha 1/. Při tom jest mítí na zřeteli, že u cikánů jest nutná v každém ohledu největší opatrnost a nedůvěra. U osobních dokladů jest vždy zkoumati, nejsou-li falešné nebo zfalšované. Otisky prstů na osobních dokladech jest pokud možno porovnatí se snímanými otisky prstů. Je-li podezření, že osobní doklady jsou falešné nebo nepravé co do obsahu, jest je vždy odejmouti - v případě potřeby současně zavéstí trestní řízení

- h/ zaznamenají konečně do osobních průkazů takových osob /cikánských legitimací, občanských legitimací nebo jiných osobních průkazů/ ke kontrolním účelům provedení soupisu poznámkou : "Sepsán dne 2. srpna 1942" a připojí otisk úředního razítka a podpis.

5. Soupisem získaný písemný a poznávací materiál jest v odst. B 2 uvedenými bezpečnostními úřady uspořádán do desek, a to odděleně pro každou sepsanou osobu takto :

- a/ dvojmo co nejpřesněji a nejúplněji vyplněný tiskopis podle vzoru příl. 1.
- b/ 2 daktyloskopické karty říšského vzoru a 1 daktyloskopická karta protektorátního vzoru,
- c/ 2 fotografie, pokud jde o osoby starší 16ti let,

- d/ protokol o udělené výstraze podle vzoru příl.2 v jednoduchém vyhotovení, jedná-li se o cikány nebo cikánské míšence podle ustanovení odst.VI uvedeného výnosu, připadá také
- e/ záznam o odnětí osobních dokladů, kočovnický živnostenských listů atd. a o zadržení a podání návrhu na dodání do cikánského tábora.

Veškerý soupisový materiál jest srovnati pokud možno podle rodinné nebo rodové příslušnosti do zvláštních sběrůných desek.

6. T kto získaný písemný materiál jest předložiti

a/místními četnickými stanicemi, příslušné četnické pátrací stanici, která tento po přezkoušení a doplnění předloží, a to

/1/ v Čechách přímo Kriminálnímu oddělení-Všeobecné kriminální ústředně- policejního ředitelství v Praze,

/2/ na Moravě kriminálnímu oddělení policejního ředitelství v Brně;

b/kriminálními odděleními vládních policejních úřadů v Čechách Kriminálnímu oddělení-Všeobecné kriminální ústředně - policejního ředitelství v Praze, na Moravě kriminálnímu oddělení policejního ředitelství v Brně;

c/ kriminálním oddělením policejního ředitelství v Brně po přezkoušení a doplnění Kriminálnímu oddělení - Všeobecné kriminální ústředně - policejního ředitelství v Praze, za zemí Moravskou.

7. Četnické pátrací stanice pečují o jednotné provádění všech cikánských otázek u četnických stanic jejich obvodu. Veškeré úřady /stanice/ přezkouší zasláný jim soupisový materiál o cikánech, cikánských míš. a po cik.způsob. potulujících se osobách - /hlášení na tiskopise přílohy 1 a poznávací materiál/ co do správnosti a úplnosti a po ruce jsoucí spisy sepsaných osob zhodnotí. V případě potřeby vhodně doplní tiskopis příl.1, jakož i daktyloskopické karty. Po zhodnocení také pro vlastní účely postoupí veškerý materiál příslušným úřadům.

II. Odnětí kočovnický živnostenských listů a kočovnický listů.

1. Osobám uvedeným v odst. C I 1 buďtež odňaty :

a/kočovnické živnostenské listy,

b/ listy kočovnické, vydané jim na podkladě § 5.zák.čís. 117/27 Sb. a jež dosud nebyly odňaty.

2. Odňaté kočovnické a živnostenské listy a listy kočovnické buďtež zaslány četnickou stanicí d průvodním hlášením cestou příslušné četnické pátrací stanice okresnímu úřadu, v jehož obvodě byl vlastník listu podroben soupisu.

3. Kočovnické živnostenské listy a listy kočovnické nebuďtež však odňaty osobám podléhajícím soupisu, jestliže tyto nejsou cikány nebo cikánskými míšenci, pokud

- a/ jsou majiteli zábavního podniku většího rozsahu,
- b/ provozují svou živnost s hlediska kriminálně-policejního nezávadně a způsobem prospěšným společnosti,
- ~~c/ jsou zachovalí a mají dobrou pověst,~~
- d/ vyhovují všem úředním nařízením a pokynům,
- e/ nezaměstnávají podezřelé osoby, cikány nebo cikánské míšence, aby jim umožnili kočovný způsob života.

Kočovnické živnostenské listy, jež budou ponechány vlastníkům, buďtež opatřeny poznámkou: "Přezkoušeno a ponecháno při cikánském soupisu", k tomu budiž připojena úřední pečeť a podpis. Četnické stanice hlásí cestou četnické pátrací stanice jména, osobní data a úřady, které vydaly ponechané kočovnické živnostenské listy, Kriminálnímu oddělení - Všeobecné kriminální ústředně - policejního ředitelství v Praze.

4. Kočovnické živnostenské listy/listy kočovnické/ odňaté osobám potulujícím se po způsobu cikánském, na které se nevztahuje ustanovení předchozího odst. 3, buďtež zaslány podle ustan. odst. 2 okresním úřadům. Jinak budiž proti těmto osobám zakročeno jak v odst. III 2 uvedeno.

III. Příkazy/výstrahy/.

1. Cikánům a cikánským míšencům, kteří budou ponecháni na svobodě /jsou-li v pevné a užitečné práci/ budiž dána podle vzoru příl. 2 protokolární výstraha.
2. Osobám potulujícím se po způsobu cikánském, jimž byly odňaty kočovnické živnostenské listy /listy kočovnické/ - viz předch. odst. II 4 -, budiž dána protokolární výstraha podle vzoru příl. 3.
3. Výstrahy udělené podle odst. 1 a 2 jest přesně sepsati. Tyto budou podepsány jak osobami, jimž byla výstraha udělena, tak i osobami úředními. Po té jest je připojiti k soupisovým spisům podle ustanovení C I 5-.

IV. Dodání do cikánského tábora.

1. Cikáni a cikánští míšenci, kteří nejsou v pevné a užitečné práci, buďtež se svými příslušníky dodáni do cikánského tábora, a to v zemi
  - a/ České do Let u Písku
  - b/ Moravské do Hodonína u Kunštátu.
2. Na cikány, cikánské míšence a na osoby potulující se po způsobu cikánském, u nichž jsou předpoklady pro uvalení prev. vazby/zločinec z povolání nebo zločinec ze zvyku/ jest zásadně uvaliti preventivní vazbu.
3. Příslušníci cikánů a cikánských míšenců vzatých do prev. vazby buďtež odevzdáni pokud možno nejstaršímu členu rodu oněch cikánů, jež byli odevzdáni do cikánského tábora, do opatrování a pod. Jsou-li osoby potřebující péče, odevzdány oněm cikánským rodinám, jež byly ponechány na svobodě, jest o tom vyrozuměti příslušný místní úřad sociální péče. Sociálně potřební příslušníci osob žijících po způsobu cikánském /bílí cikáni/, buďtež odevzdáni v místě soupisu úřadům sociální péče za účelem sociálního opatření/chudinského opatření/.
4. Kriminální oddělení a četnické pátrací stanice zařídí potřebné
  - a/ u osob vzatých do prev. vazby - podle k 17-100-01 - ;

b/ řídí, zajišťují a provedou dodání cikánů a cikánských
míšenců do cikánských táborů.

K tomu účelu :

- 1./zajistí si již před začátkem akce předpokládaný počet
dopravních prostředků /nákladních aut. železn. vozů a pod./,
- 2./určí osobám v úvahu přicházejícím transportní sběrnou a sdělí
je příslušné četnické stanici,
- 3./uloží četnickým stanicím, aby počínaje 1.dnem soupisu
/2.srpna 1942/ nepřetržitě v době akce hlásily této sběrně
telefonicky počet a dobu příchodu osob určených do cikánské-
ho tábora, dopravily je pod dozorem až do sběrnou a současně
odevzdaly četnické pátrací stanici

a/ úplně vyplněné tiskopisy podle vzoru příl.1,
b/ odnaté doklady atd.viz odst. C I 5 a,b,e -, C I 6 a.

5. **Transporty, zejména do sběrny, jest dle možnosti prováděti pěšky.**
6. **Kriminální oddělení/četnické pátrací stanice/ odevzdají veliteli
tábora jmenovitý seznam do tábora dodaných osob, sestavený abeced-
ně a podle rodů.**
7. **Konečné písemné příkázání cikánů a cikánských míšenců a doručení
příslušnému veliteli tábora zařídí :**
  - a/ v Čechách - Kriminální oddělení-Všeobecná kriminální ústřed-
na- policejního ředitelství v Praze.
  - b/ na Moravě - kriminální oddělení policejního ředitelství v
Brně.
8. **Veškerý majetek osob určených k dodání do tábora /dopravní vozidla,
vozy, tažné stroje a zvířata/ jest odevzdati obcím posledního po-
bytu do úschovy, příp. k prodeji veřejnou dražbou za účelem krytí
výloh, vzniklých sociálními opatřeními poskytnutými jim nebo jejich
příslušníkům. Získaný výtěžek je odevzdati po odečtení těchto vý-
loh příslušnému soudu. Věznům jest ponechati jen nejpotřebnější
věci.**

V. Opatření podle služebního předpisu K 17-100-01.

Zásadně jest všechny při soupisu zadržené osoby, na něž se vzta-
huje ustanovení služ.předpisu K 17-100-01, podrobiti předpisům
o preventivní vazbě.

D. Spolupůsobení vládní policie, okresních úřadů a místních bezpeč-
nostních úřadů při soupisu.

1. **Vládní policejní úřady a okresní úřady dají ve svém služebním
obvodu doručiti vyhlášku podle přílohy k výnosu minist.
vnitra ze dne 24.června 1942 - D 1520-22/6-42-V/4 - všem
cikánům, cikánským míšencům a po způsobu cikánském potulují-
cím se osobám, a to nejpozději do 27.července 1942.**
2. **Místní bezpečnostní úřady stráží ve svém služebním obvodu
vlastními orgány /orgány obec.policie/ za spolupůsobení
lesního a polního strážního personálu**
  - a/ dne 1.srpna 1942 cikány, cikánské míšence a po způsobu
cikánském se potulující osoby, aby neopouštěly přísluš-
ný místní policejní obvod obce, vyjma k docházce do
místa přihlášení určené vyhláškou, a dopraví cikány v
obcích do sídla četnické stanice, příslušné podle jejich
bydliště;

Č. D 1520-22/6-42-V/4.

V Praze dne 24. června 1942.

O b ě ž n í k.

Okresní úřady, jejich pobočky, vládní policejní úřady, policejní ředitelství, -kriminální oddělení-všeobecná kriminální ústředna- v Praze a policejní ředitelství-krim. odděl.-v Brně; k informaci gen. veliteli četnictva, zemským úřadům a zemským četnickým velitelstvím.

Předmět : Boj proti cikánskému zlořádu v Protektorátu - evidence cikánů, cikánských míšenců a osob žijících po způsobu cikánském.

Přílohy : 1.

I. Dosavadní evidence cikánů není úplná a spolehlivá, neboť nezachycuje zejména cikánské míšence a osoby potulující se po způsobu cikánském, jako potulné kotláře, brusiče násek, kočovné trhovce, pokud nemají vlastní živnost se stálým bydlištěm.

II. Aby byl získán spolehlivý podklad pro evidenci těchto osob, provede kriminální oddělení - všeobecná kriminální ústředna - policejního ředitelství v Praze v době jím stanovené soupis cikánů, cikánských míšenců a osob potulujících se po způsobu cikánském, na celém území Protektorátu. Použito bude při tom veškerého četnictva a protektorátní policie. Okresní a obecní úřady jsou povinny vhodným způsobem spolupůsobiti a činnost jmenovaných orgánů podporovati.

III. Okresní a vládní policejní úřady vydají v době, kterou jim sdělí kriminální oddělení-všeobecná kriminální ústředna - policejního ředitelství v Praze, podle čl. 3, odst. 1 zákona ze dne 14. července 1927, čís. 125 Sb., vyhlášku, kterou se osobám nahoře uvedeným zakazuje opustiti po dobu soupisu místo pobytu a uládá se jim dostaviti se na stanovené místo, kde soupis bude proveden. Vzor přihlášky je připojen.

IV. O tom, koho lze považovati za cikána, cikánského míšence nebo osobu, potulující se po cikánském způsobu, rozhodne předběžně v pochybných případech místně příslušné policejní kriminální oddělení, resp. četnická pátrací stanice. Korektní posouzení zachycených osob a opatření z toho plynoucí se vynárají pozdější době.

V. Protože cikáni atd. provozující po kočovnicku nějakou živnost a mající kočovnické živnostenské listy, poškozují prodejem méně hodnotných a nepotřebných věcí zvláště venkovské obyvatelstvo a při tom se dopouštějí i trestných činů, které se jim dají při jejich nestálém pobytu zřídka dokázati, buďtež jim kočovnické živnostenské listy a pod. ihned, nejpozději v den soupisu odnaty. Nové kočovnické živnostenské listy a pod. nebudtež jim vydávány.

VI. Všem cikánům a cikánským míšencům, pokud jsou již v pevné produktivní práci, buď při soupisu protokolárně oznámemo, že budou vzati do preventivní policejní vazby a podle potřeby dodáni do cikánského tábora, jestliže :

1. práci neoprávněně přeruší nebo projeví nechuť k práci a přes výstrahu se nepolepší;
2. opustí bez písemného povolení příslušné četnické pátrací stanice nebo příslušného vládního pol. úřadu místo svého pobytu;
3. nepostarají se o to, aby členové jejich rodiny vedli pořádný život a dbali nařízení policejních úřadů a zaměstnavatelů;
4. neuposlechnou sami ostatních nařízení podle vládního nařízení č. 89/1942 Sb., nebo se jinak vzeprou;

VII. S osobami, které se potulují po způsobu cikánském a žijí spolu s cikány nebo cikánskými míšenci, budiž naloženo stejně. Na ostatní osoby, které se potulují po způsobu cikánském, jest použiti ustanovení o asociálních živlech.

VIII. Cikáni a cikánští míšenci, kteří nejsou v pevné a užitečné práci, buďtež podle prováděcích pokynů vydaných kriminálním oddělením - všeobecnou kriminální ústřednou - policejního ředitelství v Praze se svými příslušníky zadrženi a dodáni do cikánského tábora. Stejně jest naložiti s cikány, kteří přes zákaz opustí své dosavadní místo pobytu. Neví-li jejich bydliště známo, buďtež předáni ku stíhání kriminálnímu oddělení - všeobecné kriminální ústředně v Praze.

IX. Dohledem nad prováděním tohoto výnosu se pověřuje kriminální ústředna v Praze; až do jejího zřízení vykonává její úkoly kriminální oddělení - všeobecná kriminální ústředna - při policejním ředitelství v Praze, kterému se ukládá, aby vydalo potřebné další pokyny a aby opatřilo a dodalo potřebné tiiskopisy /pro daktyloskopování a pod./.

Ze ministra :

Dr. Novák v.r.

Příloha č.2

1958
12/11/58

- 7 -

Komise společensko-právní pro odškodnění obětí nacismu za 2. světové války

Komise, kterou řídil dr. Wanko Rouda, president Romů Francie, se zabývala otázkou a vůbec problematikou odškodnění obětí nacismu - Romů, zahynuvších v různých koncentračních táborech a jejich pozůstalých.

Dr. Tomáš Holomek - jako člen této komise - vystoupil v diskusi a hovořil v tom směru, že v naší ČSSR se touto otázkou zabývá již delší dobu Svaz protifašistických bojovníků a že podle platných zákonů jsou splněny jejich náležitosti, odškodnění je realizováno. Jinak byly prodiskutovány některé právní normy, zakotvené v Kodexech té které země, normy, které mají určitý vztah týkající se vůbec života Romů jako etnické skupiny.

Bylo všeobecně konstatováno delegáty, kteří zastupovali kapitalistické země, že tyto zákonné normy dovolují diskriminaci v tom nejširším slova smyslu vůči Romům atd. Dr. T. Holomek jakož i zástupci delegací socialistických zemí hovořili v tom smyslu, že socialistická zákonost odpovídá zájmům a společenskému uplatnění Romů jako plnoprávných občanů a že diskriminace v těchto státech je naprosto cizí a je zakotvena v zákonných ustanoveních jako závažná trestná činnost. Byl přijat závěr, že zástupci delegací kapitalistických států budou podobná práva uplatňovat v OSN - UNESCO prostřednictvím odborů atd.

1

/raždění cikánského obyvatelstva 12.8.72 18/2009 32

Likvidace cikánů v období nacistické nadvlády v Evropě probíhala sice současně s vyvražďováním židů, avšak přesto je o ní málo známo. Deportace a vraždění židů prováděli nacisté nejbrutálnějším způsobem tak, že se o tom brzy dozvěděl celý svět přinejmenším po skončení druhé světové války. Genocida cikánů probíhala zcela nehlučně a tudíž i bez velké pozornosti světové veřejnosti.

Vyvražďování cikánského obyvatelstva nacisty začalo zřejmě již velice dříve. Na nich se začala zkoušet zařízení, která byla určena k provádění tzv. euthanasie, zabití lidí udánli-
š nevyléčitelně chorých. Teorie, která byla základem tohoto hubení cikánů, měla stejný rasový podklad jako likvidace židů. Argumenty dodal mimo jiné i dr. Robert Ritter, vedoucí stavu „Rassenhygienische und biologische Forschungsstelle des Reichsgesundheitsamtes“ (Rasově hygienické a biologické výzkumné pracoviště šského ministerstva zdravotnictví).

Nacisté, jak známo, věřili v nadřazenost tzv. Indogermánské neboli říjské rasy, jejímž hlavním představitelem byl podle jejich názoru německý národ. Ve skutečnosti se ovšem tento pojem rasy vlastně odvozuje z jazykozpytu, který zná Indogermánské neboli árijské jazyky jako jsou perština, hindí, urdú, sanskr. Ukázalo se, že cikánská řeč (romani) obsahuje mnoho slov a gramatických forem, které jsou společně se sanskrtem. Proto pokládali také různí němečtí teoretikové cikány za árijce.

Podle Rittera však byli cikáni sice říjského původu, avšak jejich vztah k pud nomádů způsobil, že se nikde neusadili a již tím se stali méněcennějšími, než árijci s pevnými stádky. Ritter ve své rasové „teorii“ došel k závěru, že existuje jen velmi málo pravých, tedy árijských cikánů. Říci, že se neustále stěhovali z místa na místo, míšili se s nejrůznějšími obyvatelstvem, ovšem především

s vrstvami nejspodnějšími, podle Rittera rasově bezcennými. Byly to především nejasociálnější a nejzločinnější skupiny, tuláci, zloději apod., kteří se vmísili do cikánských rodin. A tak se touto negativní selekcí vyvinul typ „dědičně biologicky méněcenný, resp. bezcenný“, který ohrožuje lidskou společnost. V zájmu vyšší, árijské rasy je — jak uzavírá rasista Ritter — aby tato rasově méněcenná skupina lidí byla vyhubena. Jenom „praví“ cikáni, malá skupina několika set lidí, měli být zachováni. Tak nějak asi zněla teorie, podle které také nacisté postupovali všude tam, kde měli moc.

Holandský osvětimský komitét uveřejnil materiál o vyvražďování cikánů, z něhož vybíráme některé údaje:

V říjnu 1941 se pokrývá území baltických zemí, Polska, Ukrajiny a Krymu hromadnými hroby, v nichž jsou pohřbeni nejen ublí židé, ale i zavraždění cikáni. Na židovském hřbitově v Oszmianě nedaleko Vilna se v říjnu 1941 konala hromadná poprava nezjištěného množství cikánů. V Lodži byla větší skupina cikánů, mužů, žen a dětí, vehnána do místní synagogy, tam uzavřena a umočena hladem. V Šimferopolu bylo v noci 24. prosince 1941 zastřeleno 800 cikánů. Na území Sovětského svazu zavraždili nacisté celkem asi 1 500 000 židů. Počet zavražděných cikánů nemohl být zjištěn. Je poměrně málo známo, že do varšavského ghetta byli spolu s židy vehnáni také cikáni, kteří zde také spolu s nimi zahynuli. Spo-

lečně s židy byli vražděni cikáni ve vyhlazovacích táborech v Treblince (výpověď svědka Jakova Wiernika při procesu s Eichmannem).

Komise pro vyšetřování nacistických zločinů v Polsku předložila důkazy o vraždění cikánů nejen v Treblince, ale i v Majdanku, Belzecu a Sobiboru. Je obecně známo, že cikáni byli vražděni v plynových komorách osvětimských.

To je jen námtkou několik údajů o osudu cikánů v dobách nacistického panství. Kolik cikánů bylo nacisty zavražděno celkem, není přesně známo. Bylo jich 500 000? Nebo milión? V každém případě byli pronásledováni stejným způsobem jako židé, registrování a shromažďováni v táborech. Pod záminkou, že půjdou na „zemědělské práce do Polska“, byli posláni na transporty, oloupení o celý svůj skrovný majetek a nakonec usmrcení — většinou plynem.

Dodnes však nejsou všude uznáváni jako rovnocenné oběti války. Holandský zpravodaj osvětimského komitétu se zmiňuje o ministerském oběžníku z Württemberska z roku 1950, podle kterého cikánům nenáleží náhrada za utrpěné škody, protože prý nebyli pronásledováni pro svou rasu, ale pro své asociální a kriminální chování.

Robert Ritter přežil pád Hitlerovy říše a zemřel přirozenou smrtí v roce 1955. Jeho asistentka Eva Justinová dodnes pracuje někde v NSR. Jejich teorie dosud ještě mlčky platí, jak o tom svědčí výše zmíněný oběžník. Těm, kteří se činně zúčastnili genocidy cikánů, se většinou podařilo uniknout trestající spravedlnosti. Snažme se tedy alespoň o to, aby ani tato stránka temné nacistické minulosti nebyla zapomenuta.

18/2009 32 c)

ZTRÁTY ROMŮ V OSVĚTIMI

V minulých dnech jsme připomenuli výročí osvobození koncentračního tábora Osvětim. Lidstvo nesmí nikdy zapomenout na fašistickou genocidu národů a národností Evropy, na nesmírné oběti, zejména v Osvětimi, kde zahynulo v období let 1943 až 1945 na čtyři milióny lidí.

Fašismus si vytkl za cíl v honbě za ovládnutím Evropy porobení a likvidaci národů jihovýchodní, střední a východní Evropy pod pseudovědeckým pláštěm rozdílu v barvě pleti, tzv. rasového původu. Oloupil je o národní svrchovanost, svobodu, právo i sociální spravedlnost. Nešťítíl se ničeho, i ty nejzákladnější principy humanismu pošlapal.

Nenacházíme příkladu v dějinách lidstva tak hromadného mučení a vyhlazování civilních osob. A není jistě bez zajímavosti fakt, že mezi oběťmi esesácké zvěle byli i Romové. Zvláště otřesným dojmem působí fakta z koncentračních táborů, v nichž byli Romové věznění. Jen v Osvětimi zahynulo z českých historických zemí 5000 až 6000 Romů, včetně nadějně romské inteligence.

Když nás odváděli, říkali nám, že jdeme na práci, že tam budeme mít nový domov — vypravuje o tom bývalý vězeň koncentračního tábora Tomáš Šubert, který se vrátil se svojí manželkou. Rodina Šubertových však tam zahynula téměř celá, celkem 25 osob. A z celkového předválečného počtu českých Romů, poslaných do Osvětimi, se vrátilo pouze asi 100 až 150 lidí.

Ůtrapy mohou popsat jen ti, kteří je sami prožili. Před zatčením to bývali většinou mladí a krásní lidé, plní životního elánu; dnes jsou těžce poznamenáni na zdraví. Jeden společný rys jim však zůstal: Třídní nenávisť k fašismu a fašistům, nenávisť k mučení a vraždění lidí, k válkám. My všichni, Romové i ostatní, máme povinnost vůči svým dětem, vůči budoucím generacím připomínat jim hrůzy války, mučení a vraždění, aby se již nikdy nemohly opakovat.

BARTOLOMĚJ DANIEL, prom. hist.

11/73 Hlas revoluce 7

Fašismus proti Cikánům

K článku „Vraždění cikánského obyvatelstva“, který byl otištěn v 32. čísle Hlasu revoluce, chtěla bych připojit svou vzpomínku.

Bylo to v listopadu 1944 v ženském táboře v Osvětimi-Birkenau, když jsme prošly poslední selekcí. Těšily jsme se, že snad již k dalšímu plynování nedojde. A tu jednou v noci, ještě za tmy, nás vyhnaly před blok, kde stál velký nákladní automobil. Byly jsme zesláblé, nemocné a jen s velkou námahou nás vehnali do vozu. Kamarádka, která stála vedle mne, mě vzala za ruku a křechovitě jí tiskla. Domnívala se, jako my všechny, že nás vezou do plynu.

Vešli nás jen krátce. A pak zase obvyklý křik esesáků: *Los! Los!* Rychle dolů! Rychle jsme seskočily. Ale nebylo to krematorium ani plynová komora. Nahnali nás do ubikací. Když jsem vešla do jedné z nich, překvapil mě vřidný polský hlas. Před námi sem přišlo 800 Polek z Varšavy.

Pak jsme se však dozvěděly, že jsme v tzv. cikánském táboře a že těsně před našim příchodem bylo celé osazenstvo tábora, na tři tisíce cikánů, zahráno do plynových komor. Ráno pak jsme se staly svědkyněmi další tragédie. Po táboře běželo malé, asi dvouleté děvčátko a hledalo svou maminku. Na holčičku zřejmě při transportu cikánů do plynu zapomněli. Pokusily jsme se maličké, neobyčejně hezké dítě schovat, daly jsme mu najíst a chtěly je uchránit smutného osudu. Pořádilo se nám to však jen na několik dní. Nakonec esesáci maličkou objevili a odvezli ji. Kam, to lze si snadno domyslit.

TERA J.

HR 40/42 *

Děkujeme vám za zveřejnění článku Vraždění cikánského obyvatelstva. Vždyt mnozí ještě neuznávají Romů jako rovnocenné oběti války a naši veřejnosti nebylo známo, jak mnoho Romů zahynulo v koncentračních táborech a z jakých důvodů. Dosud o tom nikdo nenapsal, a proto jsme tolik uvítali váš článek.

RŮŽENA KOČÍ, ÚV Svazu Cikánů-Romů v ČR

KONCENTRÁČNICKÉ »LŽI«

HR 1979/4

Je to neuvěřitelné a přece je to pravda: V NSR se stále objevují různé publikace a pamflety, které mají rehabilitovat zločiny nacistického režimu a jednotek SS. A tak se např. dovídáme, že koncentrační tábory byly ve skutečnosti humanitním zařízením, div ne sanatoriem pro „čistě kriminální elementy“. Je na nás, abychom tyto věci uváděli na pravou míru. Postačí třeba tato vzpomínka: V KT Dachau byly velké planizáže se zeleninou a jinými plodinami, na nichž vládl sadistický kápo Christian Knoll. Nejdříve se nacisté zaměřovali na židy (bylo to v roce 1941), kteří pracovali na tzv. 2. plantáži. Esesáci se na nich učili střelbě do terče. V poledne, když vězňové odcházeli na hubený oběd, bývala cesta skropená krví. Kápo Knoll tento způsob neuznával. Jeho metoda byla daleko „důmyslnější“. Vyhlédl si nějakého ubožáka větší nou z nově přichozích a přišel k němu s úsměvem jak prý se vyspal. Zda se cítí zdravý apod. Nešťastník, nic netuše, se obvykle rozpovídal a Knoll pak pokýval hlavou, poklepal mu na rameno a vřidně řekl: „Na, tomu už bude brzo konec.“ Pak vytáhl z kapsy silný provaz, podal jej vězňovi a klidně řekl: „Půjdeš támhle do sklepa a oběšíš se! Tak bude po tvém trápení. Přijdu za půl hodiny a běda ti, jestli budeš ještě živý!“ Facka a kopanec přesvědčily ubožáka, že nejde o vtip. Přesně za půl hodiny za ním přišel kápo Knoll s krumpáčem v ruce. Když nalezl nešťastníka živého, nejdříve ho s velkým řevem zbil a pak mu poručil učinit předklon. Jediným strašným úderem krumpáčem mu přerazil páteř a dalšími ranami jej dobil. Pak si do notýsku poznamenal lágrové číslo vězně a připsal datum. Za každou takovou exekuci dostával totiž od správy KT zvláštní odměnu — lahev kořalky a cigarety. Tento notýsek byl v roce 1946 předložen vojenskému soudu v Dachau. Počet takto umučených přesahoval číslo 200. Knoll se sice pokoušel bránit, ale byl usvědčen výpověďmi samotných esesáků. Ale po tolika letech už to asi také bude jen jedna z těch „koncentračních lží“. není-liž pravda?

JOSEF SOLDÁN. Prostějov

DECORAH JOURNAL

May 5, 1994 Příloha č. 4

Decorah, Iowa 52101

Phone 382-4221

Three Sections

Price Forty Cents

Researcher claims thousands of Gypsies exterminated by Czechs

Paul Polansky uncovers horrifying tale of death

By Sarah Strandberg

The sign says "No Entrance," but what it should read is "No Exit."

It is posted at a cooperative pig farm in the village of Lety in the Czech Republic, marking the graves of thousands of Gypsies who died at what was once an extermination camp operated by Czechs, according to Paul Polansky. The noted historian and genealogist said the camp had no survivors and those who tried to escape were shot.

"The government won't put up a monument saying people suffered and died there, they're still trying to cover up that Czechs were killing Czechs at the camp. They refer to it as German-run and still contend everybody died of

Paul Polansky

disease. Now it's being used as a pig farm, desecrating the memory of those who died there," he said. It's the only cooperative farm he's seen in the Czech Republic with a "No Entrance" sign.

Polansky, who founded the Czech Historical Research Center in Spillville, plans to expose the coverup in a short story he hopes to publish, "The Chicken Thieves," and also at a meeting with government officials scheduled for Friday, May 13, in Washington, D.C.

He claims that approximately 4,000 Czech Gypsies were worked and starved to death at the Lety camp during World War II, while another 4,000 were transported from Lety to Auschwitz, a Nazi-run death camp in Poland. Polansky said the figures are significantly higher than any previously published reports of Gypsy deaths during the war.

"Lety was a camp to collect Gypsies for transportation to Auschwitz. When they couldn't get them there fast enough, they had to have a local solution to liquidate half of them. For half, Lety was the final solution."

In 1940, the public was told the camp was established for the purpose of instructing Gypsies, who refused to end their nomadic lifestyle, in discipline and order, and how to work, Polansky said.

By closely examining more than 30,000 documents, which were to have remained sealed until next year, Polansky quickly learned that the 600 Gypsies

Copies of photos researcher Paul Polansky found in records of what he believes was a death camp for Gypsies operated by Czechs. Frantiska Petrzlikova, (above) who was shot when she was recaptured after an escape attempt; also pictured are Edvard Serynek (top photo) and Karel Flachs who were both transported to Auschwitz, where they died in gas chambers.

Czech historians list as dying from the typhus at the Lety "work" camp, actually translates to thousands of dead men, women and children from Bohemia and Moravia, who were systematically arrested and transferred to Lety. More than 600 births were documented at the camp, but none of the babies survived, said Polansky.

At the time, Bohemia and Moravia, which are now in the Czech Republic, had been invaded by the Nazis and were part of a Nazi-run protectorate. But Polansky said the Czech extermination of the Gypsies was born out of centuries of disdain for Gypsies, who resemble Native Americans.

"The Nazis were in charge, there's no doubt about it. But after seeing these documents, the Czechs were anxious to find a solution to their age-old Gypsy problem and the Nazis didn't have to talk them into anything. They literally

jumped at the opportunity to get rid of their Gypsies," he said.

"The camp administrators, guards, and doctors were all Czech, but they want you to believe Nazis ran the camp."

'Easy to decipher'

"From (the arrival lists) it didn't take long to realize that the camp had held thousands of prisoners. Although the official inmate book claimed only 695 prisoners, the coverup was easy to decipher.

"The inmate book listed one name for each number, but on the arrival lists ... seven whole families, even several families were listed under the same number, under one individual name. (Polansky and his Czech assistant) calculated that an average of eight prisoners were allocated to the same inmate number. But sometimes we found as many

as 17 people listed under one number, one individual name," Polansky writes in his short story.

"After a month's research, we had discovered that Lety really was a death camp. Every day, inmates died during the three-year duration of the camp. As the deaths occurred, new prisoners would be brought to the camp and given the vacant numbers, but in the official book, the name was seldom changed."

Only camp records

The Lety camp was in operation from 1940 through 1941. The camp closed two years before the end of the war, which is probably the main reason the

Gypsy

Continued on next page

NEWS

Gypsy

extensive collection of records on the camp remains intact, Polansky said.

Although other camps which were established to work and starve Gypsies to death existed throughout the region, he said only the Lety records remain. Hundreds of Gypsies died at the other camps, also run by Czechs, but Lety was the largest death camp, he said.

In fact, Polansky said all the Bohemian Gypsies he's been able to track were killed during the war.

"There were no (Gypsy) survivors in Bohemia. Those you find today, came from Slovakia."

Although there were also Gypsy camps in the country of Slovakia, Polansky said the Gypsies were sent there during the late stages of the war, so many survived.

Despite reading hundreds of books on the Holocaust, the researcher said he had never heard of the Lety camp, and the Gypsy deaths were mentioned only in passing. Three Czech historians wrote brief articles on the Gypsy situation during the war, but they claim only 695 Gypsies died at the Lety "work camp" after they contracted typhus, Polansky said.

"Not all Germans like to be considered Nazi. Not all Czechs want to wear the stigma of what they did to exterminate the Gypsies."

The Lety camp records Polansky has reviewed were to have remained sealed for 50 years -- until 1995. But after founding Czech officials, Polansky was allowed access.

"To shut me up, and thinking there really wasn't anything there, they allowed me to see the records. The Czech government didn't realize it had that sort of documentation," he said.

The records Polansky and his assistant have read through included camp arrival lists; "methodically prepared, noting

name, birthdate and place of arrest."

Near the end of their research, Polansky's assistant learned that several camp workers were still alive in his hometown. He then told Polansky he did not want to become involved in their interviews. When he quit, the assistant cautioned Polansky he could be killed if he pursued his research further.

Guards survived

During the weeks they poured over the documents, the researchers found hundreds of files with photos, signatures, lists of belongings, receipts for gold findings, that were later auctioned off to the camp staff, snapshots from family albums and letters from relatives seeking the prisoners' whereabouts.

The deaths which occurred at the camp were verified by a doctor's certificate. Among the most common causes of death listed were tuberculosis, bronchitis, pneumonia and heart attack. Polansky also believes thousands died of starvation and many were shot.

The mayor of Lety, who Polansky eventually interviewed, said that 600 Gypsies died from typhus at the camp all at the same time -- "an accident."

But during the "plague," Polansky said he found typhus mentioned for only one death in the camp records.

Omitted

By law, every village in the Czech Republic is to keep an up-to-date history of their area, but the Gypsy camp has not been noted in Lety's chronicle, Polansky said.

The mayor told Polansky "an item" would be added to the village history when it is updated.

In his story, "The Chicken Thieves" Polansky quotes the mayor as saying: "The camp was only one small incident in our long history. Our Czech historians

"They want you to believe Nazis ran the camp," Paul Polansky

have been very considerate not to burden our small village with any kind of stigma. After all, it was an accident."

When Polansky asked the mayor if there were plans to place a plaque at the camp to commemorate those who had died there, he responded that the government office in Plsek had planned to erect a memorial, but since officials were not sure of the exact spot where the Gypsies were buried, nothing has been done.

However, one local told Polansky the graves at the pig farm had sunk so low, their outlines could be easily seen.

From the mayor, Polansky also learned of a Lety camp doctor who was still alive. He met with the doctor who described Lety as a "recreation" camp, which later became a work camp.

Polansky said the 87-year-old doctor laughed while telling him, "only chicken thieves were sent to Lety."

When questioned on the number of Gypsies who died at Lety, the doctor first replied 50, but when Polansky said other sources had indicated the figure was higher, the doctor said about 600 Gypsies had died there.

Like the mayor of Lety, the doctor said the deaths were an "accident," and added that none of the guards had died.

"The guards were lucky (at not contracting typhus) and the prisoners were not, there were seven doctors working at the camp, but they couldn't save one

Continued from front page

prisoner," Polansky said.

Last year, Polansky uncovered a previously unknown biography on Antonin Dvorak, written by Dvorak's son.

The discovery of the Gypsy extermination camp was made in the same way -- while he was studying Czech emigration to the United States.

Polansky's research points to Lety as home to the first six Czech families who emigrated to the United States. In a meeting with Dvorak's descendants in the Czech Republic last year, Polansky was attempting to determine if they were related to any of the Dvorak families in Spillville. They shared with him Otakar Dvorak's manuscript, "Antonin Dvorak, My Father," which could not have been published while the country was under Communist control.

Polansky had the research center publish the book last summer; 15,000 copies have since been released in the Czech Republic.

And it was while doing other genealogical research that he was asked by the director of the state archive reading room in Lety if he knew what had happened there during the war. The director acted as though he wanted "to relieve himself of a great burden ... he reminded me of a scholar who wanted the world to read a story he was too old to write," Polansky writes.

It was the archivist who told Polansky that Lety was the site of a work camp where thousands of Gypsies were taken and none survived.

The sadness Polansky felt when he found the archivist's story to be true has been deepened by the state he finds the Czech Republic in today.

"To think (President Vaclav) Havel is involved with the coverup is the most depressing thing ... he was nominated for a (Nobel) peace prize."

Author to speak at Luther's commencement

Patricia Hampl, nationally known novelist, poet and author of short fiction and essays, will be the featured speaker at Luther College commencement on Monday, May 22.

Lutherans will be advised 486-8843 for details or at the ceremony which will begin at 10 a.m. in Carlson Stadium. Luther President George Anderson will present the degree to Patricia Hampl, a professor

Patricia Hampl

is the author of six books including "Spillville," a meditation about Antonin Dvorak's summer in the Winneshiek County town of Spillville. She is currently writing the screenplay for a feature film about the same title.

Hampl's most recent book, "Virgin Time," a memoir about her Catholic upbringing, was published in 1992 by Farrar, Straus and Giroux. Her work has appeared in numerous publications including The New Yorker and Paris Review, and her last three books have all been named New York Times Review "Notable Books" of the year.

Hampl was awarded a MacArthur Fellowship in 1990 and has been the recipient

of the Chicago Divinity School and has held numerous visiting teacher and lecturer positions at colleges, universities and seminaries in the United States, Europe, Africa and Asia.

Author of six books and more than 100 scholarly articles, Hefner has taught at Lutheran seminaries his entire education career. Co-founder of the Theology and Science Group of the American Academy of Religion and president of the Institute on Religion in an Age of Science, he is a recognized authority on the interaction between Christian faith and the natural sciences.

George M...

the editor of six volumes on higher education issues. He has written and co-written more than 135 publications and made some 350 workshop and meeting presentations.

Groundbreaking

On Saturday, May 21, the college will conduct a groundbreaking ceremony at noon to mark the beginning of construction of F.W. Olin Hall, a \$5.9 million building that will house the departments of economics and business, mathematics and computer science.

Regents of the Luther board of trustees will break ground for the new building

92-95

22/2004 (2)

Muzeum romské kultury, Václavská 6, 603 00 B r n o

Příloha č. 5

Úřad vlády České republiky
sekretariát Rady pro národnosti
PhDr. Andrej Sulitka, CSc

fax 02/2481 0231

Věc: Návrh textu na informační tabuli Lety u Písku

Památník je připomínkou genocidy českých a moravských Romů za 2. světové války. Je situován na místě provizorního vězeňského hřbitova obětí nedalekého internačního cikánského tábora v Letech u Písku, ve kterém byly v době okupace fašisty násilně soustředěny rodiny většiny českých Romů.

Stejný osud byl určen moravským Romům, kteří byli internováni v cikánském táboře nedaleko Hodonína u Kunštátu.

Tento tvrdý postup vůči Romům v českých zemích byl důsledkem rasistického řešení tzv. "cikánské otázky" ve fašistickém Německu, podle kterého došlo postupně k jejich vyhlazování v mnoha zemích Evropy.

Cikánským táborem v Letech u Písku prošlo za dobu jeho existence od srpna 1942 do května 1943 přes 1 300 romských mužů, žen a dětí, z nichž více jak čtvrtina podlehla ~~podlehla~~ zdejšími nelidským životním podmínkám a je pochována na tomto místě a na hřbitově v nedalekých Mirovicích.

Ti, kteří přežili, byli deportováni v několika transportech do vyhlazovacích táborů v Osvětimi, které se staly pro většinu Romů konečnou stanicí jejich života.

Památník byl zřízen v roce 1995 péčí České republiky.

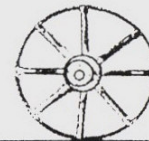
Pozn.: - nelze uvádět přesná čísla - nejsou dosud definitivní
- výnos H. Himmlera - následovala řada výnosů dalších - je to složitější, dtto Böhm
- doporučujeme text česky a romsky

37/2001

2/2001

MUZEUM ROMSKÉ KULTURY

Václavská 6, Brno 603 00

Tel.: 05/43 32 12 39 kl. 335, 337, fax: 05/43 21 11 71

Vážený pan

Jan Zárybnický
starosta
obecní úřad
Lety u Písku
398 07 Orlík nad Vltavou

18.8.1994
V Brně dne .....
č.j.91/94

Věc: vyjádření prof.C.Nečase a Muzea romské kultury k záměru vybudování pamětní desky obětem cikánského tábora v Letech

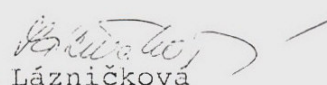
Vážený pane starosto,

na základě Vašeho dopisu jsme vyvolali jednání s panem prof.C.Nečasem, historikem, který se řadu let zabývá událostmi, které jsou předmětem našeho jednání. Naše společné stanovisko k uvažované instalaci pamětní desky je následující:

- Pamětní desku doporučujeme instalovat přímo v areálu (před areálem) bývalého "cikánského tábora" (oficiální název), případně v prostoru lesního hřbitova nedaleko bývalého tábora, kam byli mrtví z tábora pohřbíváni od 15.1.1943. Obě varianty by nevyžadovaly žádné větší úpravy terénu.
- výtvarné řešení - přírodní balvaně vsazenou deskou
- text: " Na těchto místech stával tzv."cikánský tábor,"v němž bylo v letech 1942 - 1943 násilně koncentrováno 1308 mužů, žen a dětí, z nichž 327 zde zemřelo a 511 bylo ve dvou hromadných transportech deportováno na smrt do Osvětími: Ma bisteren ! Nezapomeňte !
při nedostatku místa lze použít stručnější text, který jsme navrhovali v předchozím dopise, ale s datací 1942-1943.
v příloze posílám návrh řešení B.Daniela, historika našeho muzea, který není pochopitelně závazný.
- Vámi navrhované řešení - doplnění uvažované desky ke stávajícímu památníku padlých obce Lety se nám nejeví jako vhodné z historického hlediska - problematický vztah obec - tábor.

Ještě jednou omlouvám osobní účast na tomto jednání, přejeme mnoho úspěchů (prosíme o zápis z jednání) a těšíme se na další spolupráci.

S pozdravem

PhDr. Ilona Lázníčková

vedoucí Muzea romské kultury

Na vědomí: JUDr. Hana Frištenská

vedoucí sekretariátu Rady pro národnosti vlády ČR

798/99/1-5 (2)

PRÁCHEŇSKÉ MUZEUM V PÍSKU

VELKÉ NÁM. č. 114 — Tel.

PSČ 397 24

Bank. spoj. KB - Písek
č. ú. 2739-271

IČO: 367 851

Datum: 29.9.1994

DOPORUČENĚ

č. j. 105/94-řed.

Věc: Soutěž o návrh a realizaci památníku obětem cikánského internačního tábora v Letech okr. Písek 1942-43 /výběrové řízení/.

Vážený mistře,

přípravný výbor pro zřízení památníku (pomníku) pověřil naše muzeum m. j. vypsáním soutěže na výtvarné ztvárnění nefigurálního památníku na místě improvizovaného hřbitova obětí tábora. S ohledem na charakter zadání rozhodl též, že vyzváni budou umělci z řad účastníků "Žulového sypozia" v Milevsku.

Zadání : Výtvarný návrh a proj. dokumentace v měřítku, event. i formou modelu. Pojetí není ničím omezeno, nutno počítat se zapracováním textu /cca 4 řádky, viz přípis Muzea romské kultury/. Lze uvažovat o aplikaci řetězu jako symboliky zotročení a zároveň tradičního řemesla tohoto etnika. Náklad na realizaci artefaktu do Kč 300.000.- + autorský honorář. Konzultace a příp. místní šetření : Václav Bartoš, Prácheňské muzeum v Písku, Jiří Hladký, inspektor památkové péče, Okr. úřad v Písku, tel. 0362/2321.

Uzávěrka soutěže : 30.11.1994, přihlédnuto bude pouze k dokumentaci došlé do tohoto termínu muzeu v Písku.

Finanční zajištění : Na přípravu návrhu včetně cestovného a mater. nákladu obdrží účastník oproti odevzdání dokumentace 10.000.- Kč z grantu MK ČR.

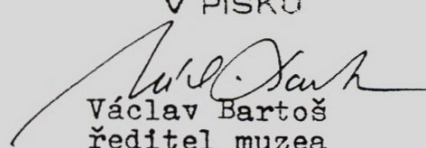
Realizace vítězného návrhu : Do 30.4.1995, slavnostní předání veřejnosti 8.5.1995.

S díky za účast a za další spolupráci

Přílohy :

- zákl. hist. informace
- lokalizace v mapě + 2x mapa evid. nemov. se zakreslením
- axonometrická rekonstr. tábora
- půdorys býv. hřbitůvku a pohl. od západu
- separát studie prof. Nečase
- přípis MRK Brno

PRÁCHEŇSKÉ MUZEUM
V PÍSKU

Václav Bartoš
ředitel muzea

22/2004 a)

ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

SEKRETARIÁT RADY PRO NÁRODNOSTI
ČESKÉ REPUBLIKY

118 01 Praha 1 - Malá Strana
nábřeží Edvarda Beneše 4
telefon 24002 111, fax 2481 0231

V Praze dne 9. května 1995

Zpráva pro ČTK

Dne 13. května 1995 u příležitosti 50. výročí konce druhé světové války bude za účasti prezidenta republiky p. V. Havla, ministra vlády a předsedy Rady pro národnosti vlády ČR p. I. Němce a ministra vnitra p. J. Rumla odhalen památník romským obětem druhé světové války v českých zemích. Slavnost se koná na místě bývalého hromadného hřbitova internačního tábora v Letech od 10,30 do 11,30 hod.

Tisková konference za účasti ministra vlády a předsedy Rady pro národnosti vlády ČR p. I. Němce a některých členů přípravného výboru pro památník Lety se koná v Písku (ul. Na výstavišti 377 - sál budovy polikliniky) dne 13. května 1995 od 12,45 do zhruba 13,00 hod. a bude orientována na osudy českých a moravských Romů za druhé světové války.

Ve 13,00 hod. dne 13. května 1995 bude ve výše uvedeném objektu zahájen mezinárodní seminář **Neznámý holocaust** za účasti předních odborníků na toto téma z Rakouska, Polska, Slovenska a České republiky. Cílem semináře je osvětlit historické souvislosti holocaustu evropských Romů v období druhé světové války.

RNDr. Petr Mužák, v.r.

místopředseda Rady pro národnosti vlády ČR

22/2006(?) Dokumentace o tvorbě a realizaci
 odhalení památníku
 Letky - 90. léta → různé úvahy
 ? další??

inspiromat

O Obrazy akademického malíře Zdenka Škory zničil po několik desetiletí neještě na západ od našich hranic. Leckomu připadaly příliš abstraktní, neideové, racionální, na což se u nás špatně slyšelo (viz třeba i František Kupka). A tak se po několika dílech vystavách teprve letos představuje v pražské Městské knihovně svou první celoživotní retrospektivou. V zázemí jeho obrazů je však obrovská láska k přírodě – tou kdysi začínal. Později přešel k organizování hmoty, k makrostrukturám, přesto ho J. Chaloupecký označoval vždy za krajinnáře. Zdeněk Škora není zastáncem žádného směru, je svůj a patří mezi několik skutečně originálních osobností našeho moderního umění. Byl první, kdo zapojil (už v šedesátých letech) do výtvarného projevu počítač. Přesto ve své tvorbě zdůrazňuje zásadu náhody, jež funguje stejně v životě i umění. „Nechávám se nést proudem, nikdy nic neplánuju, pracuju instinktivně – trochu jako kdysi dadaisté. Počítáč je pro mě jen prostředek jako pro spisovatele psací stroj,“ říká pětadesátiletý umělec.

o Slovo Encyklopedie pochází z řečtiny (encyklos znamená zahrnuté, vzdělání). Potřeba shrnout veškeré současné vědění o okolním světě i člověku do jedné přehledné knihy došla svého naplnění už ve starověku. Vrcholem byla zejména římská Naturalis Historia, ve středověku Speculum. Český psanou encyklopedii sestavil J. A. Komenský, zachovávaly se však jen zlomky. A tak dále. Posledním skutečně obsáhlým souborem vědění u nás byl Ottův slovník naučný z přelomu století. Encyklopedie posledních desetiletí (Malá česká kostiovenská encyklopedie, Ilustrovaný encyklopedický slovník) představovaly pouze dílčí a ideologicky nepřesný pohled. Univerzální velká encyklopedie chybí tedy na

Romský památník v místech válečného lágru

Romové v Letech

Zatímco genocida židovského obyvatelstva za druhé světové války je všeobecně známá, o pronásledování Romů lidé většinou mnoho nevědí. Přitom u nás vznikly v Letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu speciální kárné pracovní tábory určené osobám, které odmítly zanechat kočovného života a vyhýbaly se práci. Tato zařízení ovšem představovala vstupenku do vyhlazovacích lágrů, zejména Osvětimi, kde zahynulo dvaadvacet tisíc Romů z celé Evropy, mezi nimi pět tisíc z českých zemí.

Na romské tábory se po válce zapomínalo možná trochu záměrně. I když byly zřízeny na rozkaz nacistů, působila zde také řada našich lidí. To, že v Letech byl postaven místo památníku vepřín, nepotřeboval komentář. Teprve po skandálu, který vyvolal článek amerického historika Paula Polanského, obviňující Českou vládu, že odmítla vztýčit pomník, protože by tak „přiznala“, že v lágru zabili Češi Čechy, se úřady pohnuly z místa. Odborná komise vypsala konkurs a z devíti návrhů vybrala projekt sochaře a malíře Zdenka Hůly. A tak se v Letech po více než půl století opět objevili Romové. Vycištěli louku, kde byl kdysi táborový hřbitov, zahradníci nasázeli křesťanský kříž. Hůla stvořil zajímavou sochu-památník. Dne 13. května by ho měl slavnostně odhalit prezident Václav Havel.

Zdeněk Hůla studoval AVU v ateliéru profesora Karla Součka. Vedle malby se léta věnoval keramice, dělal nočního hliďáče, s bratrem Jiřím vyráběl hračky a loutky, v Kostelci nad Černými Lesy založil originální Galerii H. V poslední době se věnuje práci se dřevem a kamenem. Romský památník (zaběr před dosazením posledního kamene) představuje vyvrcholení jeho vztahu k monumentální plastice

(po padesáti letech)

„S pomníkem mi nesmím pomohli přítel akademický malíř Pavel Mühlbauer, začali jsme v hrozném sněhovém počasí a pokračovali v dešti. Kameny jsme museli nejdřív řezat diamantovými pilami, pak opracovat pneumatickými kladivky. Bydlet jsme tři kilometry od lomu, takže když jsme se večer dovlekli domů, padli jsme jako zabití.“

Celý svět je propojen – oddělíme-li část, zůstane fragment

„Námět mě zaujal ze dvou důvodů. Jednak mi romská otázka není nijak vzdálená – moje žena pracovala devět let jako kurátorka Romů. Neříkám, že o nich

vím vše, ale měl jsem možnost nahlédnout do jejich historie i do současných problémů. Ale co je hlavně, v mé současné práci se často vyskytuje problém vztahu

k celku, ideálu ke skutečnosti, úplnosti k částečnosti. Myslím, že právě nepochopení těchto vazeb vyvolává lhostejnost a čas-

to i nenávisť k odlišným etnikům,“ říká Zdeněk Hůla.

Nemusel tedy vymýšlet nějaký abstraktní památník, ale pokračoval ve své práci monumentálních kamenných objektů. Jen je aktualizoval a vkomponoval do krajiny. Použil motiv fragmentu koule, v jehož základně jedna část chybí a je nahrazena nápisem. Objekt tvoří šest kamenů, které jsou k sobě přesně pasovány na „měkký dotek“. To znamená, že přiléhají bez tvrdých přechodů, jako podání ruky. Opět symbol. Každá společnost, ať se nám to líbí, nebo ne (ale líbit by se nám to mělo), je součástí celku, vyššího řádu a bez ní není možné vytvořit dokonalou harmonii. To, co dnes připadá nepodstatné, může za pár let chybět. I když existují hranice, těžko určíte, kde končí Češi a kde začínají Slováci, Romové, Němci...

„Vycházel jsem ovšem také z některých prastarých symbolů, typických do dnes pro Romy – ústřední kruh vyvolává atavistické pocity ohniště, rituálu, shromáždění rodu. V nedotčeném tvaru a vybočení kamenů vidím neukončenou cestu, která byla násilně narušena,“ říká sochař.

Jako materiál si zvolil sienit, který působí křehce na lomu, má krásnou tmavě stříbřitou barvu a okraje zbarvené do rezava. Mezi památníkem a volně kolem dosazenými „bludnými“ kameny s naznačeným křížem proroste tráva a keře, takže pietně a přirozeně splyne s prostředím. Tím se zdá být naplněn i jeho smysl meditativního místa, kde mrtví jsou součástí naší krajiny, historie i svědomí.

Kla
 Snímky PETR ADÁMEK

a ten, kdo plánuje, že se...

10-93 38/2007 2374/7

Příloha č. 6

V Brně dne 12. července 1993

Vážená paní PhDr. Jana Šálková,
ministertstvo kultury,
Valdštejnské nám. 4,
Praha

Prof. Ctibor Nečas - s rubejem Nečas

Vážená paní ředitelko,

ve smyslu zákona č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči ve znění novely č. 242/1992 Sb. podávám návrh na zapsání vězeňských hřbitovů bývalých cikánských táborů v Letech (okr. Písek) a v Hodoníně (okr. Blansko) za kulturní nemovité památky podle § 3 citovaného zákona. Oba nouzové lesní hřbitovy byly zřízeny v bezprostřední blízkosti táborů a sloužily k pohřbívání mužů, žen a dětí, kteří zahynuli jako oběti nucené táborové koncentrace v Letech v době od 15. 1. do 23. 4. 1943 a v Hodoníně v době od 7. 1. do 21. 8. 1943. Dnes jsou hřbitovy zarostlé lesním porostem a křovinami, nikdo se o ně nestará a v ničem nepřipomínají martyrium, které v těch místech prožívali naši romští spoluobčané za nacistické okupace. Letskou koncentrací prošlo celkem 1 308 osob, z nichž 327 osob zemřelo, 94 osob bylo odtud transportováno do koncentračního tábora v Auschwitz I a 417 osob do cikánského tábora v Auschwitz II-Birkenau. Hodonínskou koncentrací prošlo celkem 1 317 osob, z nichž zemřelo 194 osob a transporty bylo odsunuto 75 osob do koncentračního tábora v Auschwitz I a 704 osob do cikánského tábora v Auschwitz II-Birkenau. Pokud by se staly oba vězeňské hřbitovy kulturními nemovitými památkami, bylo by to možno pokládat za akt historické spravedlnosti.

10-93 38/2007

Prof. PhDr. Ctibor Nečas, DrSc.
Ústav střední, jihovýchodní a východní Evropy
filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně,
A. Hováka 1,
Brno

Ctibor Nečas

867/7

38/2001

MINISTERSTVO KULTURY ČESKÉ REPUBLIKY
Valdštejnské nám. č. 4, 118 11 Praha 1

Vážený pan
Prof.PhDr.Ctirad Nečas, DrSc.
Ústav střední, jihových. a východ.
Evropy FF Masarykovy univerzity
A.Nováka 1
660 88 B r n o

VÁŠ DOPIS ZNAČKY/ZE DNE

NAŠE ZNAČKA
7.551/93

VYŘIZUJE/LINKA
Burgetová

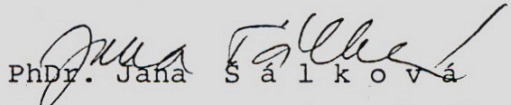
PRAHA
22.VII.1993

VĚC

Návrh na prohlášení vězeňských hřbitovů bývalých cikánských táborů v Letech, okr.Písek a v Hodoníně, okr.Blansko za kulturní památky

Ministerstvo kultury ČR obdrželo Váš návrh na prohlášení vězeňských hřbitovů bývalých cikánských táborů v Letech, okr.Písek a v Hodoníně, okr.Blansko za kulturní památky a na jeho základě zahájilo řízení podle § 3 zákona ČNR č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči. O výsledku řízení Vás budeme informovat.

Současně Vás žádáme o doplnění podkladů podle vyhlášky č.66/1988 Sb., kterou se provádí zákon o státní památkové péči o uvedení parcelních čísel a orientační fotodokumentace obou hřbitovů.

ředitelka odboru památkové péče MK ČR

co : SÚPP - Ing. Lazák

TELEFON
513 11 11

BANKOVNÍ SPOJENÍ
3424 - 001
SBČS Praha 1

IČO
023 671

DÁLNOPIŠ
122 317

280/99

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY

Příloha č. 7

USNESENÍ

VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

ze dne 11. ledna 1999 č. 36

k přípravě pietní úpravy míst někdejších koncentračních táborů
v Letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu na Moravě

V l á d a

I. bere na vědomí Informaci zmocněnce vlády pro lidská práva o problémech týkajících se míst někdejších koncentračních cikánských táborů v Letech v okrese Písek a v Hodoníně u Kunštátu na Moravě a o přípravě důstojné úpravy těchto míst obsaženou v části III předloženého materiálu;

Stalo se na vypracování památníku - význam? To bude v Letech

II. m ě n í

1. usnesení vlády z 1. července 1998 č. 474, k postupu řešení výstavby romského památníku v Letech u Písku, tak, že se v uvedeném usnesení vypouští bod II/2,

↳ v čem spočívá?

2. usnesení vlády z 30. září 1998 č. 632, o Plánu legislativních prací vlády na zbývající část roku 1998 a na rok 1999, o Výhledu legislativních prací vlády na léta 2000 až 2002 a o Plánu nelegislativních úkolů vlády na období září 1998 až červen 1999 s výhledem na 2. pololetí 1999, tak, že se v části Plán nelegislativních úkolů vlády na období září 1998 až červen 1999 s výhledem na 2. pololetí 1999, a to v části Přehled plánovaných úkolů, období: listopad 1998, vypouští bod 1;

III. u k l á d á

1. zmocněnci vlády pro lidská práva

a) ustavit do 31. ledna 1999 smíšenou komisi složenou z historiků, romistů, zástupců pozůstalých romských obětí a z pracovníků státní správy s tím, že předsedou této komise bude zmocněnec vlády pro lidská práva,

b) zpracovat a vládě do 31. března 1999 předložit

ba) závěry posouzení historických okolností a současných společenských, mravních a hospodářských potřeb a požadavků souvisejících s pietní úpravou míst někdejších koncentračních táborů v Letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu na Moravě, provedené komisí uvedenou v bodě III/1a tohoto usnesení,

bb) návrh na vyhlášení peněžní sbírky, která by umožnila pietní úpravu míst někdejších koncentračních táborů v Letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu na Moravě,

2. ministru pro místní rozvoj zpracovat ve spolupráci s ministrem zemědělství a vládě do 31. března 1999 předložit odhad finančních nákladů na výstavbu nové velkovýkrmny vepřů v oblasti Let u Písku a na pietní úpravu míst někdejších koncentračních táborů v Letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu na Moravě.

Provedou:

místopředseda vlády a předseda
Legislativní rady vlády,
ministři pro místní rozvoj,
zemědělství,
zmocněnec vlády pro
lidská práva

Na vědomí:

přednostové okresních
úřadů Písek a Blansko

Předseda vlády
Ing. Miloš Z e m a n , v. r.

Předkládací zpráva

Předchozí vláda uložila usnesením ze dne 1. července 1998 č.474 ministru bez portfeje Vladimíru Mlynářovi, aby vyhlásil veřejnou soutěž na vybudování památníku v Letech u Písku a předložil do 31. prosince 1998 návrh dalšího nakládání s areálem v Letech, včetně vyčíslení finančních nákladů. Tento úkol byl problematický již tím, že vláda věděla, že v krátké době odstoupí a že s největší pravděpodobností Vladimír Mlynář nebude moci tento úkol plnit.

Úkol vycházel z představy jedné varianty řešení problému - varianty odclonění velkovýkrmy vepřů od pietního místa, kde stojí památník (místo společných hrobů) pomocí valů, které by byly vybudovány. K této variantě se přikláněla většina vlády, zatímco Vladimír Mlynář prosazoval odstranění velkovýkrmy. Ministr Mlynář byl zpočátku ochoten jednat s firmou AGPI o výstavbě nové velkovýkrmy, později se však přikláněl k nucenému vyvlastnění provozu.

Vypsání veřejné architektonické soutěže na vybudování památníku je nemožné, pokud se nerozhodneme pro jednu z uvedených variant. Zmocněnec vlády pro lidská práva vypracoval a spolupředkládá vládě návrh usnesení, které počítá pouze s variantou odstranění dosavadní velkovýkrmy po vybudování provozu nového, jak je uvedeno v příložené informaci. Variantu odclonění zmocněnec nerozpracoval, protože jí považuje za nedůstojnou, a to zejména v době, kdy se množí v ČR i ve světě požadavky na odstranění velkovýkrmy.

Bývalý ministr Vladimír Mlynář, a je zde třeba to připomenout, nastupoval do ministerské funkce s jediným hlavním předsevzetím - zrušit velkovýkrmu vepřů na místě bývalého koncentračního cikánského tábora. Jeho půlroční působení ve vládě je proto třeba hodnotit jako neúspěch. Představa o nuceném vyvlastnění za úřední cenu byla nešťastná a zmocněnec pro lidská práva, který jinak vychází ze stejných požadavků na pietu a splacení dluhu historii, se s ním ztotožnit nemůže.

Kromě úkolu, který si zadala předchozí vláda, zařadila současná vláda do plánu nelegislativních úkolů vlády na období září 1998 až červen 1999 s výhledem na druhé pololetí 1999 úkol na listopad 1998, nazvaný „Zřízení památníku obětem holocaustu Romů v Hodoníně u Kunštátu“. Tento plán vláda schválila usnesením ze dne 30. září 1998 č. 632. Úkol byl uložen místopředsedovi vlády – předsedovi Legislativní rady vlády. Tento úkol nebyl uložen po náležité úvaze a nyní se navrhuje v souvislosti s komplexním řešením jeho zrušení.

Návrh usnesení je dostatečně zdůvodněn připojenou informací zmocněnce vlády pro lidská práva.

N á v r h

U S N E S E N Í
vlády České republiky
ze dne   č.

Vláda

I. bere na vědomí

závěrečnou zprávu smíšené komise, která posuzovala historické okolnosti a současné společenské, mravní a hospodářské potřeby a požadavky související s pietní úpravou míst někdejších táborů nucené koncentrace Romů v Letech, okres Písek, a v Hodoníně u Kunštátu na Moravě a informaci vládního zmocněnce pro lidská práva

II. uznává

u vědomí dluhu, jenž má česká společnost vůči českým a moravským Romům, kteří byli zločinnou nacistickou mašinérií téměř vyhlazeni, a u vědomí toho, že této genocidě napomáhali kolaboranti z protektorátních orgánů, svoji historickou morální i právní odpovědnost:

- za protiromská opatření z dob první československé republiky, za nepotrestání zločinů, jichž se na Romech dopustili nacisté a kolaboranti - Češi, Němci i Romové,
- za politickou tabuizaci romského holocaustu ještě v době, kdy jej historické výzkumy odhalily,
- za nedbání piety míst jedné z největších tragédií našich moderních dějin tam, kde stály oba tábory nucené koncentrace Romů, v Letech v okrese Písek a v Hodoníně u Kunštátu na Moravě, odkud byly vypravovány transporty do Osvětimi a kde lidé, sužováni hladem, otrockou prací, nemocemi a týráním, umírali,
- za připuštění výstavby velkovýkrmny vepřů na místě bývalého cikánského tábora v Letech,

III. prohlašuje

1. že učiní vše, aby dnešní i další generace poznaly příčiny i souvislosti této genocidy,
2. že bude usilovat o odstranění velkovýkrmny jatečních vepřů stojící na oploceném obecním pozemku, který zabírá velký díl bývalého cikánského tábora v Letech, což pro část veřejnosti představuje vysokou míru zneuctění pietního místa,
3. že v zájmu zachování infrastruktury oblasti a v zájmu zajištění hospodářských práv firmy AGPI je nutné vybudovat nejdříve novou velkovýkrmnu v okolí tak, aby výrobní proces nebyl zastaven ani přerušen. Proto vláda požádá Poslaneckou sněmovnu, aby z rozpočtu pro rok 2000 a 2001 uvolnila potřebnou částku pro výstavbu nového provozu,

4. že bude usilovat o pietní úpravu míst bývalých cikánských táborů v Letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu,

IV. souhlasí

že pietní úprava míst připomínajících genocidu Romů může být hrazena z veřejné sbírky.

V. ukládá

1. ministru školství, mládeže a tělovýchovy, aby do 1. června 1999 vládě předložil informaci o zahrnutí výuky o genocidě Romů a jejich historii do školních osnov,
2. ministru kultury, aby do 1. června 1999 předložil vládě informace o dosavadních krocích Ministerstva kultury, směřujících k rozšíření informací o romské genocidě, mimo jiné prostřednictvím veřejnoprávních sdělovacích prostředků, a případné návrhy na další postup vlády v tomto směru,
3. zmocněnci pro lidská práva
  - a) aby v závislosti na pravomocném rozhodnutí soudního sporu o pozemky na místě bývalého tábora v Hodoníně u Kunštátu zahájil jednání o odprodeji rekreačního střediska stojícího na tomto místě,
  - b) aby do 1. května 1999 vyhlásil veřejnou sbírku na pietní úpravu míst bývalých táborů v Letech okres Písek a Hodonín u Kunštátu na Moravě a hřbitovů vězňů těchto táborů, kteří jsou pochováni na lesních hřbitovech u těchto táborů a v Mirovicích, okres Písek, a Černovicích, okres Blansko, s tím, že výnosu této sbírky nebude použito na budoucí výstavbu nové velkovýkrmny vepřů,
  - c) aby počínaje červnem 1999 koncem každého čtvrtletí vládu informoval o průběhu sbírky a dalších okolnostech a aby vládě průběžně navrhoval opatření, směřující k důstojné úpravě všech uvedených míst, připomínajících vyhlazení českých a moravských Romů.

Provedou:

místopředseda vlády a předseda
Legislativní rady vlády
ministr školství, mládeže a tělovýchovy
ministr kultury
zmocněnec vlády pro lidská práva

Na vědomí:

přednostové okresních
úřadů Písek a Blansko

předseda vlády
ing. Miloš Z e m a n, v.r.

Předkládací zpráva

Usnesením č. 36 z 11. ledna 1999, k návrhu přípravy pietní úpravy někdejších koncentračních táborů v letech v okrese Písek a v Hodoníně u Kunštátu na Moravě, uložila vláda svému zmocněnci pro lidská práva, aby do 31. ledna 1999 ustavil smíšenou komisi, v níž za jeho předsednictví budou působit historici, romisté, zástupci pozůstalých Romů a pracovníci státní správy, a aby do 31. března 1999 předložil vládě závěry k posouzení této komise historických okolností a současných společenských, mravních a hospodářských potřeb a požadavků souvisejících s pietní úpravou míst někdejších koncentračních táborů v letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu na Moravě.

Závěrečná zpráva této komise je nyní předkládána vládě. Dále se předkládá i informace vládního zmocněnce pro lidská práva k této problematice. Obě zprávy jsou určeny vládě na vědomí.

Navrhované usnesení je především návrhem k vyjádření vlády k nacistické genocidě Romů a k historické odpovědnosti dnešního českého státu za nepotrestání tohoto zločinu a za dlouhodobou tabuizaci „neznámého holocaustu“. Usnesením se vyjádří i záměr vlády, jak řešit pietní úpravu v letech i Hodoníně.

obraz č. 1 v příloze 1

Přijetí usnesení - a v opačném smyslu jeho případné nepřijetí - bude mít značný vliv na soužití Romů s většinou a bezprostřední ohlas v cizině, zvláště USA a zemích EU.